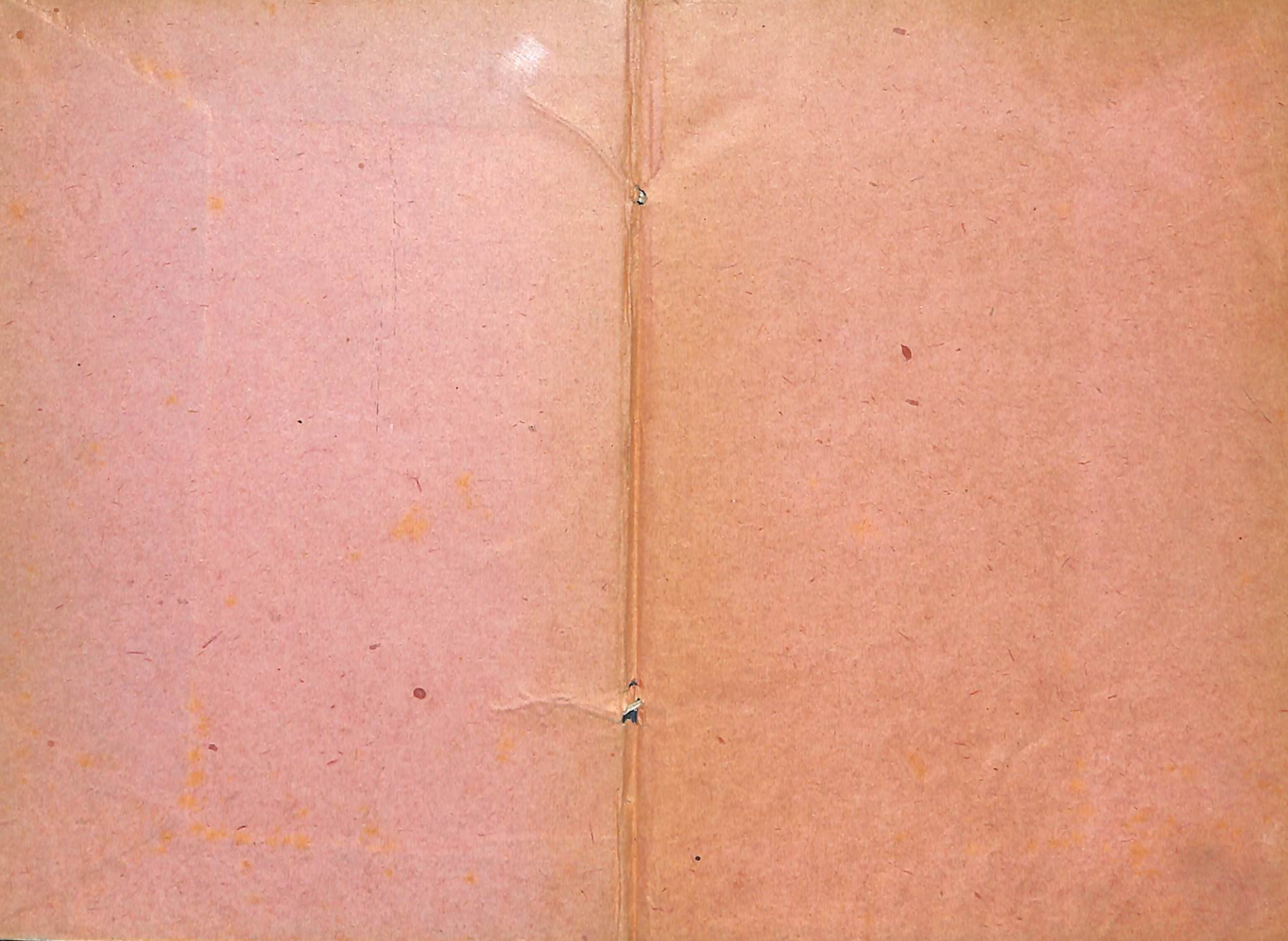

Л. Шевченко
г. р. Шевченко
Шевченко-Троцкий
Р. г. р. 1915/10

491.99-5

U-73

0 405-10

ԳՐԱՏՈՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

11, Պազրճրդար, Սուրբան Հանաւ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Պատ. Ուսուցիչներու եւ Ուսուցչուհիներու դիւրութեան համար մեր նոր հրատարակած հետեւեալ դասագիրքերը վերածուած են դասընթացներու :

Տարրական Դասընթացի Ա. եւ Բ. Տարի

Մայրենի Լեզու Բերական Ընթերցարան, Ա. Տարի, Մ. Պոնտացի	3
» » Ընթերցարան Բ. » »	5
» » » Գ. » »	6
Թանգարան Տարրական Հ. եւ Զ. Ասատուր	4
Բերականութիւն, Ա. Գիրք »	4
Կրօնի Ուսում, Տարրական, Գ. Խաչկոնց	4,5
Աշխարհագրութիւն » »	6,5
Հայոց Պատմութիւն » »	6
Թուաբանութիւն » Գ. Գալաֆեան	4,5

Միջին Դասընթացի Գ. եւ Դ. Տարի

Թանգարան Միջին Հ. եւ Զ. Ասատուր	8
Բերականութիւն, Բ. Գիրք »	5
Ոսկեմատենիկ Ֆրանս. Լեզուի, Ա. Գիրք, Օր. Ա. Արապեան	3
Կրօնի Ուսում, Միջին Գ. Խաչկոնց	6
Աշխարհագրութիւն » »	10
Հայոց Պատմութիւն, Միջին Ա. »	8
» » Բ. »	10
Թուաբանութիւն Գ. եւ Դ. Տարի Գ. Գալաֆեան	7,5
Դուռն Պիտի Ըլաս, Միջին Գ. Խաչկոնց	6

Բարձրագոյն Դասընթացի Ա. եւ Զ. Տարի.

Թանգարան Բարձրագոյն, Հ. եւ Զ. Ասատուր	10
Կրօնի Ուսում, Գ. Խաչկոնց	12,5
Աշխարհագրութիւն » »	12,5
Թուաբանութիւն, Ե. եւ Զ. Տարի, Գ. Գալաֆեան	12
Դուռն Պիտի Ըլաս (Մանկոց), Գ. Խաչկոնց	8
» » (Աղջկանց), » »	8

Զերմապէս կը յանձնարարենք այս գիրքերու գործածութիւնը որոնք արդէն Պատ. հասարակութեան գնահատուելով բնորոշուած են մայրաքաղաքիս եւ գաւառի ոչ միայն մերձ այլ եւ Հայ-Բոլորական, Հայ-Հռոմէական վարժարաններու եւ օտարաշխատակ կըրթական հաստատութեանց մէջ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

491.99-5 ԶԱՊԷԼ Հ. ԱՍԱՏՈՒՐ

Կ-73

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԳ

Բ. ԳԻՐՔ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ ՎԱԿԵՐԱՅՈՒԱԾ

Ե. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՄՆՈՎԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ)

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏՈՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

1915

14 FEB 2013

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ
№ 217

57339-66

ՅԱՌԱԶԱՐԱՆ

Արդի աշխարհաբարի Գործնական Բերականուրեան այս Բ. Գրքին մեջ, — որուն հինգերորդ սպագրութիւնը հրապարակ կը հանենք այսօր, — ջանացած ենք ներկայացնել արդի աշխարհաբարին բերականուրեան կաբեւորագոյն տարրերը: Այս Բ. Գիրքը զբաղած է Ա. գրքով աւանդուած կանոնները ընդլայնելու, աւելցնելով նոր մասեր առողջանութեան, ուղղագրութեան, տղադարձի, կետագրութեան, արմատ, բարդ եւ ածանցեալ բառերու, ձայնաւորներու կորուստեան եւ փոփոխման օրէնքին, նմանաձայն, հոմանիշ եւ հակառիշ բառերու եւ մասնաւորապէս բայերու կազմութեան վրայ: Պէտք չէ սակայն կարծել թէ այս հաստիւն մեջ ամփոփած ենք աշխարհաբար բերականութեան բոլոր օրէնքները: Այդ ամբողջութիւնը ջանացած ենք ներկայացնել Գ. Գրքին մեջ:

Ինչպէս պիտի տեսնուի այս բերականութեան ընթացքին մեջ, եւ ինչպէս յայտարարած էինք արդէն Ա. գրքին յառաջաբանով, մեր կողմէ որ եւ է նոր օրէնք մը հնարած չենք բնաւ: Աշխարհաբարի անվիճելի հեղինակութեանց դիմած ենք, բնաւ, բաղդատած, վերլուծած եւ համադրած ենք անոնց, կողմէ ընդունուած բերականական ձեւերը, եւ այդ տարբեր մանրակրկիտ աշխատութեան արդիւնքն է ահա՛ զոր ամփոփած ենք այս էջերուն մեջ: Մեր գլխաւոր աղբիւրը եղած է Պոլ-

սոյ աշխարհաբար, քեւ մեր քննութեան բովեմ ան-
ցուցած ենք նաեւ Ռուսահայոց բարբառը, զոր այնքան
հեղինակօրէն գիտցած է պատկերացնել Ստեփաննոս Պա-
լասանեան իր *Մայրենի լեզուի քերականութեան* մէջ :

Մեր փափաքը եղած է կարելի եղածին չափ պարզ
եւ դիւրամբոնելի կերպով ներկայացնել այն օրէնքները,
զորս ի գործ կը դնեն այսօր լաւագոյն գրողները : Զա-
նացած ենք որոշ կանոններու ենթարկել ընդունուած
լեզուական սկզբունքները, շատ անգամ աւանդելով
նաեւ կրկին ձեւեր, որոնց մէկը կամ միւսը ընդունիլ
մեր ձեռնհասութեան վեր նկատած ենք. այս է պատ-
ճառը որ չենք վստահած գրաբար հոլովմանց կարգ մը
ձեւեր, որոնք քեւ աշխարհաբարի միօրինակութեան
ձգտումին անհամաձայն՝ սակայն ընդհանուր կերպով
գործածուած են արդի գրական լեզուին մէջ ալ :

Ժողովուրդին քերականութեան եւ ընդունած բա-
ցատրութեան ձեւերուն առաջնութիւն տուած ենք ամեն
անգամ որ այդ ձեւերը նուիրագործուած տեսած ենք
գրագէտներու գրչին տակ : Այս պատճառով է որ ընդու-
նած ենք աշխարհաբարի դերանունները միայն, առանց
դիմելու գրաբարի ձեւերուն, զորս չի գործածեր արդի
գրողներու մեծամասնութիւնը, եւ որոնց պէտքն ալ
արդէն զգալի չէ բնաւ : Միեւնոյն բանը ըրած ենք նաեւ
բայերուն համար, խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ
ի վեր հանելով անոնց կազմութեան օրէնքներ՝ ցարդ
հրատարակուած աշխարհաբարի քերականութեանց մե-
քոտէն տարբեր եւ նոր եղանակով մը :

Հետեւելով միշտ Ֆրէսկերիֆ Պարայլի դրութեան,
այս Բ. Գրիին մէջ ալ ըրած ենք ընթերցուածներ եւ
հրահանգներ մեծ մասամբ նմանողաբար : Ատոնք մեր
գործին մէկ եական մասը կը կազմեն, որովհետեւ պիտի

ծառայեն ոչ միայն քերականութեան կանոնները ըմ-
բռնելու եւ գործադրելու, այլ եւ պիտի աւանդեն
աշակերտներուն կարգ մը նոր եւ օգտակար գաղափար-
ներու հետ բառերու նոյն պաշար մը, եւ պիտի վար-
ժեցնեն զանոնք շարադրութեան, ինչ որ նպատակն է
քերականութեան ուսման :

Ինչպէս Ա. եւ Գ. Գիրքերուն, նոյնպէս այս Բ. Գրիին
պատասխանութեան մէջ կարելու բաժին մը ունեցած է
ամուսինս՝ Հրանտ Ասատուր :

Այն համակիր ընդունելութիւնը, զոր ուսուցիչները
ըրին այս քերականութեան, ցոյց կուտայ քե մեր աշ-
խատութիւնը օգտակար արդիւնք մը կրցած է ունենալ :
Ինչպէս մեր անձնակազմ փորձառութեամբ դիտած էինք
արդէն, կարգ մը ուսուցիչներ ալ վկայեցին մեզ քե
մեր ընտրած մեքոտը կը ծառայէ գործնական կերպով
աւանդելու հայ մանուկներուն այն լեզուն, որով պիտի
խօսին ու գրեն. եւ այս էր արդէն մեր նպատակը :

Զ. Ա.

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

Բ. ՏԱՐԻ

Ա. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ — ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հայր մը երկու տղայ ունէր. Արշակ և Սուրէն։
Արշակ խելացի՝ բայց ծուլ էր. իսկ Սուրէն թէպէտ իր
եղբօրը հօր սուր միտք չունէր, սակայն այդ պակասը
իր աշխատութեամբը կը լրացնէր։ Երկուքն ալ դպրոց
կ'երթային, և միշտ Սուրէն էր որ առաջին մրցանակը
կ'ստանար։ Տարիներ հտքը, երբոր մեծցան, երկուքն
ալ գործի մէջ մտան։ Սուրէն իր ջանքովը յաջողեցաւ
լաւ դիրք մը ձեռք ձգել, և միշտ օգտակար եղաւ իր
ընտանիքին ու ազգին։ Իսկ Արշակ ոչ միայն ստակի մը
տէր չեղաւ, այլ իր կեանքին մէջ եղբօրը պէտք ու
նեցաւ։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Օրինակել այս հատուածը, գտնել խօսքերը, եւ ցոյց տալ միապատկեր,
մեկուկէս վանկ, երկվանկ, եռավանկ ու բազմավանկ բառերը։
2. Կրկնել այս հատուածին պարունակութիւնը բերանացի յետոյ
գրել դասարանին մէջ։
3. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Տղայ, հայր, դպրոց, մրցանակ, աշխատութիւն, դրամ, գէրք։
Օրինակ. — Տղայ մը պարտական է հնազանդել իր հօրը։
4. Գտնել տասը բառ, որոնց մէջ երկբարբառներ գտնուին։
5. Գտնել մեկուկէս վանկ ունեցող հինգ բառ։

— 9 —

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա. ԴԱՍ. — ԲԱՌ, ՎԱՆԿ ԵՒ ԳԻՐ

1. Խօսք. — Խօսքը բառերու միացումն է, և իմաստ
մը կ'արտայայտէ։

2. Բառ. — Բառը գիրերէ կը կազմուի, և գաղա-
փար մը կը յայտնէ։

3. Վանկ. — Մէկ հնչումով արտասանուած մէկ
կամ աւելի գիրեր վանկ կը կազմեն։

4. Բառերը մէկ կամ աւելի վանկերէ կը բաղ-
կանան։

5. Մէկ վանկով արտասանուած բառերը միա-
վանկ կ'ըսուին, ինչպէս մարդ. երկու վանկով արտա-
սանուածները՝ երկավանկ, ինչպէս աղջիկ. երեք վան-
կովները՝ եռավանկ, ինչպէս վարժարան. չափ վանկով-
ները՝ բազմավանկ, ինչպէս արտասանութիւն։ Կան նաեւ
կարգ մը բառեր որոնք ոչ միավանկ են, ոչ երկա-
վանկ, այլ մեկուկէս վանկ ունին՝ ինչպէս անգղ, վագր,
գրիչ, ևայլն։

6. Գիր. — Գիրերը երկու տեսակ են. ձայնաւոր և
քաղաձայն։

7. Զայնաւոր. — Զայնաւորները ութը հատ են.
ա, ե, է, ը, ի, ո, լ, օ։

8. Բաղաձայն. — Բաղաձայնները երեսուն հատ են.
բ, գ, դ, զ, ք, ժ, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ն, մ,
յ, ց, ռ, շ, պ, ջ, ու, ս, վ, թ, բ, ք, ց, փ, ք, ք։

9. Միկարբառ. — Երբ երկու կամ աւելի ձայնա-
ւորներ մէկ վանկ կազմեն, երկբարբառ կ'ըսուին, ինչ-
պէս այ, ոյ, իւ, եւ, եօ։

Բ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ.—ՑՈՐԵՆԻ ՀԱՍԿՆ ՈՒ ՎԱՅՐԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ցորենի հասկը՝ կուռ հատիկներով բեռնաւորուած՝ գլուխը վար կը կախէր, ու բախտին դէմ կը տրտնջար իր դրացի ծաղիկներուն, որոնք աղուոր ու հպարտ թերթերնին պարզած՝ կը ժպտէին արեւուն հանդէպ: Կա-կաները, կապուտիկները միաձայն պատասխան տուին իրեն. «Ցորեն՝ եղբայր, ինչո՞ւ կը տխրիս վիճակիդ վրայ: Մենք այսօր կը փայլինք, բայց վաղը պիտի թողմինք ու մոռցուինք. իսկ քու պտուղներդ աղքատին սնունդ պիտի հայթայթեն, և հարուստին սեղանը պիտի զուարթացնեն»:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

6. Օրինակիւ այս հատուածը, եւ ցոյց տալ այն բառերը, որոնց մէջ և ծայրը կը հնչուի առանց զրուելու:
7. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յիտոյ զրել զայն դասարանին մէջ:
8. Հարցումին համեմատ պարոյկ ղնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ պէտք եղած տնոյը.

Ինչու կուլաս, երբ պիտի գաս, զինքը տեսար, ուրկէ վախ-ցար, անոր հետ խօսեցար, քոյրդ մեկնեցաւ, ով սորվեցուց քեզի»

9. Գտնել անձայն չ ով վերջացող հիմք բառ:
10. Գտնել ծառ բառ որոնց մէջ ե գիրը իր ծայրը կը պահէ:
11. Գտնել հիմք բառ որոնց մէջ չ գիրը ե ի ծայն ունենայ:
12. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Կուռ, ժպտիլ, կապուտիկ, սնունդ, հայթայթել:

Օրինակ.—Մեր այգին խաղողի կուռ սզկոյզներով լեցուն է:

Բ. ԴԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

11. Առօգանութիւն.—Բառերը ուղիղ արտասանելու արուեստին առօգանութիւն կ'ըսուի:

12. Առօգանութեան ճշանդներ. — Առօգանութեան ճշանդները ձայնաւոր գիրերու վրայ կը դրուին և հետեւաններն են. շէշ ('), երկար ('), պարոյկ (°):

13. Շեշ. — Շէշ կը դրուի բառի մը այն վանկին վրայ, զոր սուր կամ բարձր կերպով կ'ուզենք արտասանել, ինչպէս. եղբայր, եկո՛ւր, հերի՛մ:

14. Երկար. — Երկար նշանը կը ցուցնէ թէ վանկը սովորականէն աւելի տեւողութիւն ունի, ինչպէս. ո՞ն, ինչ քայս, և այլն:

15. Պարոյկ. — Պարոյկ նշանը, որ հարցական ալ կ'ըսուի, կը դրուի այն բառին և այն վանկին վրայ ուր հարցումը կ'իյնայ, ինչպէս. ո՞ւր կ'երթաս, երեկ եկա՞ր կամ երե՞կ եկար:

16. Ն ձայնաւոր.—Ն ձայնաւորը բառերուն սկիզբը միշտ իր յատուկ հնչումը ունի, ինչպէս. երազ, երդում:

17. Ե ձայնաւորը բառերուն մէջտեղը, երկու բաղաձայնի միջև, է տառին պէս կը հնչուի, ինչպէս. կերակուր, վերարկու:

18. Ը հնչումը. — Երբ բառի մը սկիզբը երկու կամ երեք բաղաձայն կից են իրարու, ընդհանրապէս առաջինէն ետքը Ը ձայնը կը հնչուի, այսպէս. պտուղ կը հնչուի պրտուղ, մկրաս կը հնչուի մըկրաս:

19. Ե գիրը. — Ե գիրը անձայն կը մնայ մէկէ աւելի վանկ ունեցող բառերէն վերջը, ինչպէս. կրիայ, անգոյ, և կէս ի ի ձայն կը հանէ միավանկներէն վերջը, ինչպէս. հայ, նայ, ճայ, խոյ: Բացառիկ են Նոյ յատուկ անունը և կայ, լայ, ճայ, զայ միավանկ բայերը, որոնց վերջի չ գիրը անձայն է:

20. Յ գիրը բառերուն սկիզբը ե ի պէս կ'արտասանուի, ինչպէս. յոսակ, յարմար:

Գ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՔԱՋԱՍԻՐՏ ԱԳՈՒԹԷ

Ամառուան բարկ տաքէն այրած,
Շատ ուժաթափ, խոնջ ու ծարաւ՝
Խեղճ ագռաւ մը երբ կը շրջէր,
Ածուներուն մէջէն յանկարծ
Հողէ երկար կուժ մը գտաւ
Մինչև կէսը ջուրով լեցուն:
Ի՞նչ աղուոր բախտ իրեն համար:
Բայց կըտուցը կարճ ըլլալուն՝
Մինչև ջուրին քով չըհասաւ:
Մեր թռչունը ծոյլ չէր բընաւ.
Թէպէտ յոգնած ու վշտահար,
Գընաց քարեր ժողվեց փութով,
Ամանին մէջ նետեց կարգաւ,
Մինչև ջուրը բարձրանալով
Իր կըտուցին եկաւ հասաւ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

13. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ այն բառերը որոնց մէջ
ւ գիրը վ հնչում կ'ստանայ:
 14. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
 15. Գտնել օտաք բառ, ուր ո գիրը օ հնչուի:
 16. Հետեւեալ բառերով ամբողջացնել վարը նշանակուած խօսքերը
Ոսկի, ուղիղ, սառայն, սւրազ, ողնի, օրդ:
- Սարգսբեր . . . կը շինէ պատերուն անկիւնը . . . փշուս կեն-
դանի մըն է: . . . խելացի մարդոց բարեկամը և անխելքներուն
թշնամին է: — Սղոցը և . . . ը աթաղձագործի գործիքներ են: —
. . . ճամբան երջանկութեան ճամբան է: — . . . սօզուն կեն-
դանի մըն է:

Օրինակ. — Որդը սօզուն կենդանի մըն է:

Գ. ԴԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԻՒՆ (Շարունակութիւն)

21. Ո ձայնաւոր. — Ո ձայնաւորը միայն բառե-
րուն սկիզբը իր յատուկ հնչումը կը պահէ, ինչպէս.
որդի, որոշել:

22. Ո ձայնաւորը երբ բառին սկիզբը վ գրէն
առաջ դրուած է, օ կը հնչուի, ինչպէս. ով, ովկիանոս:

23. Ո ձայնաւորը օ կը հնչուի նաեւ բառերուն
մէջտեղը, ինչպէս. կոհակ, խորան:

24. Ո ձայնաւորը երբ յ գրէն առաջ դրուած է,
և յէն անմիջապէս ետքը բաղաձայն գիր կուգայ, կը
հնչուի ու, ինչպէս. յոյս, քոյր:

25. Ո ձայնաւորը ւ ձայնաւորին միացած ատեն
իր յատուկ հնչումը կորսնցնելով կը կազմէ ու երկբար-
բառը, ինչպէս. դուռ, ուսում:

26. Ի ձայնաւոր. — Ի ձայնաւորը վի հնչում ու-
նի միշտ, երբ ա է և է ետքը կուգայ, ինչպէս. բնաւ,
բնեռ:

27. Ի ձայնաւորը երբ ի ի հետ կը կազմէ իւ երկ-
բարբառը, իու կամ իւ կը հնչուի ամէն անգամ որ իրմէ
ետքը բաղաձայն գայ, ինչպէս. անժութիւն (իու), նիւթ
(իւ): Իսկ երբ իրմէ ետքը բաղաձայն չգայ, իվ կը հնչ-
ուի, ինչպէս. դիւանահար (իվ), պատիւ (իվ):

28. Ի ձայնաւորը երբ ո ի հետ կազմէ ու երկ-
բարբառը, երկբարբառը իր ձայնը կը պահէ՝ եթէ իրմէ
ետքը բաղաձայն գայ, ինչպէս. սուր, տուն: Իսկ երբ
ու էն ետքը ձայնաւոր գայ, այն ատեն ուն վ կը հնչ-
ուի, ինչպէս. ազնուական (վա), գինուոր (վոր),
քրտութիւն (վու), հաշուուիչ (վրվի):

Գ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ.

Գարնան երբ դաշտերը կ'երթանք չրջագայելու, կը տեսնենք հոն ծաղիկներու գոյնզգոյն փունջեր, գորս նուրբ ծղօտ մը հողին կը կապէ։ Այդ չըքնաղ ծաղիկները անշուշ և անկենդան իրեր կ'երեւան մեղի. սակայն այնպէս չեն։ Սայ չըքեղ վարդը, որ իր ցօղունին վրա կը պանծա, կը չնչն, կ'ուտե, կը խըմե, — ինչպէս թռչունները և թիթեռնիկները, — գործարաններ ունի, ան ալ, կենդանիներուն նըման, կը ծընի, կ'աճի, կ'ապրի, ծնունդ կու տայ իրեն պէս վարդերու և յետոյ կը մեզնի։

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

17. Գրել սցս հատուածը, ուղղագրութեան օրէնքներուն համեմատ շտկելով անոր տառասխալները։

18. Կրկնել բերանացի, յետոյ գրել այս հատուածը դասարանին մէջ։

19. Ուղղել հետեւեալ խօսքերուն ուղղագրական սխալները.

Արաբիէն վերադարձաւ — Թուանշան մը դռէ՞ք զըօթն առջև — Վիէննայի մէջ լաշն փողոցներ կան — Վիքտօռ Հիւկօն գործերը կարդացած էք — Երէկ երեկո անձրև եկաւ — Սպանիոյ մայրաքաղաքը Մադրիտ է — Մուսկիօի Սուրբ Ընցանիլը նշանաւոր նկար մըն է։

20. Շտկել հետեւեալ բառերուն ուղղագրութիւնը։

Կ'երթա, կ'օգնե, խաբարա, գընդակ, կը վազե, խընդրե, խօսեցա, բըլուր, ահա, կը հիանայ, պիտի տեսնե, կըմախք, սընարք, անգլ, հընարք, չգա, չա, կուլա, կը քալե, պիտի գիտե, կը յուզե, դշխո, պապկա, մեծորդոյ։

Գ. ԳԱՍ. — ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

29. Ուղղագրութիւն.— Ուղղագրութիւն կ'ըսուի բառերը անսխալ գրելու կանոններուն, որոնք հետեւեալներն են։

30. Ա.— Բառերը ա ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ յ կ'առնեն, ինչպէս. հսկայ, կը շողայ։ Բացառիկ են. 1. Ապա, աա, ահա, հապա, աւսիկա, աշիկա, անիկա։ 2. Օտար բառեր. պսակա, ակադեմիա, եայլն։ 3. Յափուկ անուններ. Եղիա, Կեսարիա, եայլն։ 4. Այ վերջացող բայերուն հրամայականները. պոռա', ինդա'։

31. Ե.— Ե ձայնաւորը բառին վերջը չի մնար երբեք։

32. Ը.— Ը ձայնաւորը կը դրուի բառերուն սկիզբը, ինչպէս. ընտանիք, ընդհանուր։ Կը դրուի նաեւ բառերուն վերջը. եօթը, ծառը։ Ը ձայնաւորը ընդհանրապէս բառերուն մէջտեղը չի դրուիր. թէ և կը հնչուի։

33. Ո.— Բառերը ո ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ յ կ'առնեն միշտ. դշխոյ, հաւաքածոյ։ Բացառիկ է այն. բառը։

34. Վ.— Վ բաղաձայնը բառերուն սկիզբը կը գործածուի ամէն գրի քով, ինչպէս. վարժարան, վերին. բառերուն մէջտեղը կամ վերջը ո ձայնաւորէն ետքը միայն կը գործածուի ընդհանրապէս, ինչպէս. սով, երթալով, ժողովուրդ, թոթովել։

35. Բ.— Բ բաղաձայնով բառ չ'սկսիր, բացի րոպի, րաբունի, օտար բառերէն։

36. Ի.— Ի ձայնաւորով բառ չ'սկսիր։

37. Օ.— Օ ձայնաւորէն ետքը ձայնաւոր գիր չի գար։

38. Ուղղագրութեան հակառակ է գրել ահ, աի, օհ, օի, եայլն. այլ պէտք է գրել այի, այի, ոյի, ոյի, եայլն, ինչպէս. Անգիլա, Անգիլայի, Բանաուա, Բանամայի, գրօ, գրոյի, գրոյի, եայլն։

Ե. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԽԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏԻՃԸ

Ոսկերիչ մը կեղծ գոհարներ ծախեր էր Հռոմայեց-
ւոց Գալլիանոս կայսեր կնոջը՝ մեծ գիններով: Կայսրու-
հին խաբերայութիւնը հասկնալով՝ ուղեց պատժել յան-
ցաւորը: Վեհապետը հաւանեցաւ, և հրամայեց որ կրկէսը
տանին վաճառականը ու գաղաններուն առջին նետեն:
Հանդիսականները լուռ ու մունջ կ'սպասէին, կարծելով
որ առիւծ մը կամ գայլ մը պիտի ելլէր վանդակէն
դուրս. խեղճ ոսկերիչը կը դողար ահաբեկ, բայց ինչ
եղաւ զարմանքը երբ տեսաւ... ոչխար մը: Ամէնքը
սկսան ծիծաղիլ: «Ինքը խաբեց, պէտք է որ խաբուի»,
ըսաւ Գալլիանոս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

21. Օրինակել այս հատուածը, տողադարձի օրէնքով բաժնելով
բառերուն վանկերը:
22. Կրկնել այս հատուածը բերանացի, յետոյ զրել զայն դա-
սարանին մէջ:
23. Լռել, գազաններ, գոհարներ, սախոս, ջանքանք բառերով ամ-
բողջացնել հետեւեալ խօսքերը.

... մարդուն խօսքին մէկը չի հաւատար — Հռոմայե-
ցիք... առջին կը նետէին ոճրագործները — Ան որ խօսիւ չի
գիտեր պէտք է... գիտնայ — Կին մը կրնայ... փայլել,
բայց անոնցմով չի կրնար յարգուիլ — Սպասելը հոգիին մեծ...
մէկն է:

Օրինակ. — Սախոս մարդուն խօսքին մէկը չի հաւատար:

Ե. ԴԱՍ. — ՏՈՂԱԴԱՐՁ

39. Տողադարձ. — Տողադարձի կանոն կ'ըսուի բառի
մը մէկ մասը մէկ տողէն միւսը փոխադրելու կանոնին:

40. Ներամնայ. — Բառի մը մէկ մասը մէկ տողէն
միւսը փոխադրելու ատեն՝ տողին վերջը սա նշանը (-)
կը դրուի որ ենթամնայ կ'ըսուի:

41. Տողադարձի կանոններ. — Տողադարձի ընդ-
հանուր կանոնն է բառի մը վանկերը իրարմէ զատել,
ինչպէս. բա-րու-թիւն, ա-նա-րաւ:

42. Առանց ձայնաւորի վանկ չի կադմուիր:

43. Միավանկ բառերը չեն զատուիր, ինչպէս.
անոյ, քողոք:

44. Երբ երկու ձայնաւորի միջև մէկ բաղաձայն
միայն կայ, բաղաձայնը վար կ'առնուի, ինչպէս. կա-նոն,
հա-տը:

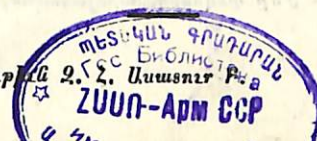
45. Երբ երկու ձայնաւորի միջև երկու բաղաձայն
կայ, վերջինը վար կ'առնուի, ինչպէս. պար-տիկ-պան:

46. Երբ բառի մը մէջ, երկու կամ աւելի բաղա-
ձայնի միջև ը հնչումը կը լսուի, տողադարձի ատեն ը
գիրը կը նշանակուի, ինչպէս. բը-րա-միս, խոր-հըր-
դա-կան:

47. Տողադարձի ատեն կարելի է միակ գիր մը
վերի տողին ծայրը ձգել երբ ձայնաւոր է, ինչպէս. ե-
ակ, ե-զա-կան:

48. Երբ միմիայն մնացած գիրը բաղաձայն է, պէտք
է ը գնել սկիզբը կամ վերջը հնչումին համեմատ, ինչ-
պէս. րա-սա-նալ, մը-կըր-տիլ:

49. Լուի ձայնաւոր գիր մը վարի տողը անցընել
անսովոր է, ինչպէս. Անգ-լի-ա, տե-նե-ի:

Զ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԱՐՈՒՆ ԵՒ ԱՂՋԻԿ

Արշալոյսը կը վառի,
 Թռչունները իրենց քունէն կ'արթննան.
 Ելի՛ր, աղջիկ, թօթվէ՛ քունըդ գիշերուան.
 Դուն ալ թռչուն մ'ես գարնան:

Դաշտեր զմրուխտ են հագեր.
 Թիթեռները արծաթ թեւեր ունին զարդ.
 Ելի՛ր, աղջիկ, ժպտէ՛ լոյսին մէջ զըւարթ.
 Դուն ալ թիթեռ մըն ես վարդ:

Ծովը ծալ ծալ կը ծըփայ.
 Երկինքն անոր մէջ կը խնդայ ըզմայլուն.
 Ելի՛ր, աղջիկ, բա՛ց աչուկներդ ասմազուն
 Նըման իր վառ աստղերուն:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

26. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:

27. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.

Գիւղացի, նաւակ, ծուլութիւն, զգացում, գրեչ, գիտուն,
 մանկիկ, սայլորդ, պարտիզպան:

Օրինակ. — Դիպացիները աշխատասէր մարդիկ են:

28. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բարդ բառերով.

Սալայառակ, շոգենաւ, խոհարար, ժամադործ, մատենադէր,
 լուսարար, վերաբոյժ:

Օրինակ. — Մեր փողոցին սալայասալները նորոգուեցան:

Զ. ԴԱՍ. — ԱՐՄԱՏ, ԲԱՐԴ ԵՒ ԱԾԱՆԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

50. Բառերը կ'ըլլան արևս, բարդ և ածանցեալ:

51. Արմատ բառեր. — Արևս կամ պարզ կ'ըսուին
 այն բառերը, որոնք վրանին յաւելուած չունին, ինչ-
 պէս. օղ, խաչ, մայր, փաղափ:

52. Բայարևս կը կոչուին բային արմատները.
 փիրեյն բայարմատն է սեր, գրեյին՝ գիր, և այլն:

53. Ածանցեալ բառեր — Ածանցեալ կ'ըսուին այն
 բառերը որոնք վրայ մասնիկ մը աւելցած է, ինչպէս.
 գրուիլն, օղաւե, մայրիկ, փաղափացի:

54. Մասնիկ. — Մասնիկը ինքնին նշանակութիւն
 չունեցող բառ մըն է, որ բառի մը սկիզբը կամ վերջը
 գրուելով անոր նշանակութիւնը կը փոխէ, ինչպէս. դժ,
 յոժգոն. ուրիւն, ուրախուրիւն. ակ, նաւակ, և այլն:

55. Մասնիկները կ'ըլլան նախադաս և յետադաս:
 Նախադաս կը կոչուին անոնք որ բառին սկիզբը կը
 գրուին, ինչպէս. ան, անկարող, ապ, ապերախս: Թե-
 տադաս կը կոչուին անոնք որ բառին վերջը կը գրուին
 ինչպէս. պսն պարտիզպսն. ուն, հալածոււն:

56. Բարդ բառեր. — Բարդ կ'ըսուին այն բառերը
 որոնք երկու կամ աւելի բառերէ կազմուած են, ինչ-
 պէս. գրաւեղան, օղապարիկ, մայրափաղափ:

Սուրբ Բնածնիք (Տե՛ս էջ 14)

Աղջիկ, ծախե՛լույսին մեջ զըւարք (Տե՛ս էջ 18)

Է. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԵՐՋԱՆԻԿ ՄԱՐԴԸ

Մեծահարուստ կայուածատէր մը, որ շատ կը ձանձրանար, կանչեց նշանաւոր բժիշկներ և դարման մը խնդրեց անոնցմէ իր անբոյժ ախտին: Գիտնականները միաձայն յայտարարեցին թէ բախտաւոր մարդու մը չապիկը պէտք էր զինքը բուժելու համար: Հիւանդը սպասաւորներ զրկեց ամէն կողմ որ փնտռեն, գտնեն և վայրկենապէս բերեն այդ հրաշագործ շապիկը: Բայց ամէնքն ալ ձեռնունայն և յուսահատ վերադարձան: Մէկ բախտաւոր գիւղացի մը միայն գտեր էին, ան աջ շապիկ չուներ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

29. Օրինակել այս հատուածը եւ ստորագծել բարդ բառերը:
 30. Կրկին օրինակել եւ ստորագծել անանցեալ բառերը:
 31. Բիրանացի պատմել այս հատուածը, յետոյ զրել զայն զուարանին մէջ:
 32. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ արմատ բառերով.
- Մեծ, կայուած, վայրկեան, հրաշք, յոյս, լուսաւոր:
33. Գտնել թէ ի՞նչ գիրեր կորսուած են հետեւեալ անանցեալ բառերէն:
- Մտացի, նրբամիտ, սրբազան, Ժողովուրդ, խճուղի, քրտնաթոր, հրավառ, նռնենի, լրագիր, գրութիւն, թղթավաճառ, մրուսել, դռնապան, լուսթիւն, նշենի:

Օրինակ. — Ի՞նչ բառին ի ն կորսուած է բարդութեան մէջ:

Է. ԴԱՍ. — ԿՈՐՈՒՄՄԱՆ ԵՒ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԿԱՆՈՆ

57. Արեւս բառերէ բարդ կամ անանցեալ շինելու ատեն, այդ բառերուն մէջէն ձայնաւոր գիրեր կը կորսուին կամ կը փոխուին:

58. Կորսւածն կանոն. — Երբ բառի մը վերջին վանկին մէջ ի կամ ու գտնուի բաղաձայնէն առաջ, բարդութեան կամ անանցման ատեն ի կամ ու գիրերը ընդհանրապէս կը կորսուին, ինչպէս. սիւրս, արտառուչ. գիւ, ցրասիւ. ջուր, ջրոս. մութ, արտաքիւն:

59. Փոփոխման կանոն. — Երբ բառի մը վերջին վանկին մէջ է, եւ, ոյ գտնուին բաղաձայնէն առաջ, կամ բառին վերջը իւ, եայ գտնուին, բարդութեան կամ անանցման ատեն հետեւեալ փոփոխութիւնները կը կրեն.

է կը փոխուի իի, ինչպէս. սիւ, սիւսուց, հանդիս, հանդիսասես:

Եւ կը փոխուի եի, ինչպէս. վայրկեան, վայրկեանական. մասնան, մասնագիր:

Ոյ կը փոխուի ուի, ինչպէս. լոյս, լուսաւոր. յոյս յուսալից:

Իւ կը փոխուի ուի, ինչպէս. պատիւ, պատուաւոր. քիւ, քուաբան:

Եայ կը փոխուի եի, ինչպէս. քիստոնայ, քիստոնեալքիւն. հրեայ, հրեալքիւն:

60. Յօդակապ կ'ընուի ան ձայնաւորը, որ անանցման ու բարդութեան մէջ արմատ բառը կը կապէ ուրիշ բառի մը կամ մասնիկի մը. ինչպէս. ցաւագին, մարդասիւ:

Ը. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ԱՌԻԻԾԸ

Առիւծը չէկ գոյնով գեղեցիկ չորքոտանի մըն է որ
Ափրիկէի եւ Հնդկաստանի անապատներուն մէջ կը գրտ-
նուի: Պոչին ծայրը մազերու փոքրիկ փունջ մը ունի,
եւ արուին ուսերն ու գլուխը բաշերով ծածկուած են,
մինչդեռ էգը զուրկ է այդ զարդարանքէն: Սովորա-
բար ջրոտ տեղեր, ճահիճներու, լճակներու մօտ, վտակի
մը եզերքը կամ եղէգնուտի մը մէջ կը պահուրաի, կա-
պիկի մը կամ վիթի մը վրայ յարձակելու համար, որ-
պէս զի սնունդ հայթայթէ իրեն: Առիւծին վեհանձնու-
թեան եւ ուժին նկատմամբ տարօրինակ մանրամասն
կը պատմեն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

34. Օրինակել այս հատուածը եւ ստորագծել փոփոխելի բառերը:
35. Կրկին օրինակել եւ ստորագծել անփոփոխ բառերը:
36. Գտնել ջառը գոյական, ջառը ածական, ջառը բայ, հինգ դերա-
նուն, հինգ մակբայ, հինգ նախադրութիւն, հինգ շաղկապ, հինգ
միջարկութիւն:
37. Նախադասութիւն մը շինել անոր մէջ գործածելով մեր
գտած մակբայներէն մէկը:
38. Նախադասութիւն մը շինել գործածելով մեր գտած ածական-
ներէն մէկը:

Ը. ԴԱՍ. — ԽՕՍՔԻ ՄԱՍԵՐԸ

61. Քերականութիւն. — Քերականութիւնը լեզուի
մը կանոններուն համեմատ գրելու եւ խօսելու արուեստն է:

62. Լեզու. — Լեզուն բառերէ կը կազմուի:

63. Խօսքի մասեր. — Տասը տեսակ բառ կայ,
որոնք խօսքին մասերը կը կազմեն եւ հետեւեալներն են.

1. Անուն կամ գոյական, որ էակ մը կը ներկա-
յացնէ, ինչպէս. առիւծ:

2. Յօդ, որ կը յայտնէ թէ անուն մը որոշեալ է
թէ անորոշ, ինչպէս. առիւծը, առիւծ մը:

3. Ածական, որ անունին մէկ հանգամանքը կը
ցուցնէ, ինչպէս. գեղեցիկ:

4. Դերանուն, որ անունի մը տեղը կը զրուի,
ինչպէս. որ, ան, եայն:

5. Բայ, որ գործողութիւն մը ցոյց կու տայ, ինչ-
պէս. կը գտնուի:

6. Դերբայ, որ բային մէկ ձեւն է, եւ յատկու-
թիւն մը, վիճակ մը կամ գործողութիւն մը կը ցուցնէ,
ինչպէս. ծածկուած, յարձակելով:

7. Մակբայ. որ տեղ. ժամանակ. եղանակ, եայն
կը ցուցնէ, ինչպէս ուր, երբ:

8. Նախադրութիւն, որ կարգ մը բառեր յարաբե-
րութեան մէջ դնելու կը ծառայէ. ինչպէս. մեջ, վրայ:

9. Շաղկապ, որ բառ բառի եւ խօսքի խօսքի կը
կապէ, ինչպէս. եւ, կամ:

10. Չայնարկութիւն կամ միջարկութիւն, որ տե-
սակ մը ձայն է եւ կիրք մը կը յայտնէ, ինչպէս. աւա՛ղ:

64. Խօսքի մասերէն՝ գոյականը, դերանունը,
բայը, դերբայը փոփոխելի բառեր են, իսկ յօդը, ածա-
կանը, մակբայը. նախադրութիւնը, շաղկապը, ձայնար-
կութիւնը անփոփոխելի բառեր են:

Թ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՀԱՅ ՏՂԱՆ

Ես հայ տղայ մ'եմ զարմէն հայկազուն.
Կը խօսիմ Հայկին, Արամին լեզուն.
Զունիմ թագ, ոսկի, գահ և աղամանդ.
Բայց սիրտս է հարուստ, պարկեշտ մանաւանդ:

Վառուած եմ ազգիս սիրով կաթոգին.
Իմ մէջրս կ'ապրի քաջերու հոգին,
Եւ նախնիքներուս հուրը սրբազան
Զոր չեմ տար երբեք գանձերու փոխան:

Թէպէտ տարագիր, թէպէտ հալածուած,
Զի մուրար երբեք Հայը մէկէն հաց.
Իր զարդն է ճակտին քրտինքը մաքուր.
Եւ իր հովանին հաւատքն երկնատուր:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

39. Օրինակել այս ուտումս որը հւ նշանակիլ յատուկ անունները,
յետոյ ստորագծիլ վերացականները եւ խաչանիշ դնել նիւ-
թականներուն տակ:
40. Գտնել թասը յատուկ անուն անձի, ազգի կամ տիղի:
41. Գտնել թասը հասարակ անուն անձի, անասունի եւ իրի:
42. Գտնել թասը վերացական անուն, եւ մէյմէկ խօսք շինել:
Օրինակ. — Ծուռութիւնը, Թշուառութեան առաջնորդն է:
43. Հետեւեալ բայերը վերացական ընել ու մասնիկով.
Պայթիլ, շարժիլ, դատել, մտածել, կործանել, ջնջել, յուզել:
Օրինակ. — Պայծառ:
44. Հետեւեալ բայերը վերացական ընել ոչ մասնիկով.
Երեւալ, երէկ, նորել, զայրանալ, հաւաքել:
Օրինակ. — երիւոյր:

Ա Ն Ո Ւ Ն Կ Ա Մ Գ Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Թ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

65. Անուն կամ գոյական. — Անունը կամ գոյա-
կանը բառ մըն է, որ անձ, անասուն կամ իր կը ցուցնէ.
ինչպէս. հովիւ, ոչխար, առօր:

66. Երկու տեսակ անուն կայ. յատուկ և հասարակ:

67. Յատուկ անուն. — Յատուկ անունը անձի մը,
ազգի մը կամ տեղի մը, ելն. մասնաւոր անունն է,
ինչպէս. Արսալիս, Հայ, Օշական:

68. Յատուկ անունը գլխագիրով կ'սկսի:

69. Հասարակ անուն. — Հասարակ է այն անունը,
որ կը յարմարի մի և նոյն տեսակէ ամէն անձի, անա-
սունի և իրի, ինչպէս. մարդ, շուն, ծով:

70. Նիւթական անուններ. — Նիւթական կը կոչ-
ուին այն անունները, որոնց ցոյց տուած առարկան կը
տեսնենք կամ կը շօշափենք, ինչպէս. ձուկ, տղայ, կրակ:

71. Վերացական անուններ. — Վերացական կ'ըս-
ուին այն անունները, որոնց ներկայացուած գաղա-
փարը ոչ կը տեսնենք, ոչ ալ կը շօշափենք, այլ կ'ըմ-
բռնենք կամ կ'զգանք, ինչպէս. փախուս, ստոթիւն,
յապաղում:

72. Ուրիւն, ում, ոյր վերջացող բառերը ընդ-
հանրապէս վերացական են, ինչպէս. երջանկութիւն,
զղջում, սովորոյթ:

Ժ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ.—ՕՂԻՆ ԵՐԵՒՈՅԸ

Արեւը, լուսինը և բոլոր երկնային մարմինները, որոնք հորիզոնին վրայ կը փայլին, կարծես թէ զմեզ չըջապատող կապոյտ կամարին փակած են. բայց այնպէս չէ, որովհետեւ իրապէս կամար չկայ. և այն կապոյտը իրական գոյն մը չէ, այլ երկրին չորս կողմը պատող օդին երեւոյթը: Օդին խաւերը թէպէտ գոյն չունին, բայց բոլոր անգոյն մարմիններուն նման՝ իրարու վրայ բարդուած ըլլալուն պատճառաւ, կապոյտ կ'երեւան. նոյնպէս կապոյտ կ'երեւան հեռաւոր շէնքերը, լեռները օդին խաւերուն մէջէն՝ երբ ծովափէն դիտենք դիմացի եզերքները ուր բլուրները մշուշի մէջ ծրարուած կը թուին:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

45. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել բոլոր յոյնականները:

46. Պատկեր բերանացի այս հատուածը, յետոյ զրել զայն զասարանին մէջ:

Վարդ, յոյս, հաւաքածոյ, բրածոյ, կոյս, մեքենայ, պաշտօնեայ, կաթնայ, շիթ, խութ, վարդիկայ, սկիհ, կապեւայ, գոհհ, գամիւ, սրինգ, սանտր, աղդր, խիթ, դուկտր, վագր, շիթ, տագր, կոճղ, կուռնկ, դրօշ, ծաղր, անգղ, կրօնք, ծեռք, հաւատք, շըրթուք, խիղճ:

47. Ցոքնակի ընել վերոգրեալ բառերը:

48. Գտնել վեց ձուկի անուն, եւ զրել անոնց յոյնականները:

Ժ. ԴԱՍ.—ԱՆՈՒՆԵՐՈՒՆ ԹԻԻԸ

73. Անուանելուց քիւր. — Թիւր անուններուն այն յատկութիւնն է, որով ցոյց կուտանք անոնց մէկ կամ մէկէ աւելի ըլլալը:

74. Թիւր երկուք է. եզակի և յոգնակի:

75. Անուն մը եզակի է, երբ ցոյց կուտայ մէկ առարկայ միայն. ինչպէս. պաթնոտդ, կիկն, սիրս:

76. Անուն մը յոգնակի է, երբ ցոյց կուտայ մէկէ աւելի առարկաներ, ինչպէս. պաթնոտդներ, կիկներ, սիրսեր:

77. Յոգնակիի կազմութիւնը. — Միավանկ բառերը եւ մասնիկով յոգնակի կ'ըլլան. ինչպէս. հաց, հացեր:

78. Բացառիկ են դուռ, քոռ, լեռ, մաս, միւս. բառերը որոնք եւ չեն առաջ և մը կ'առնեն. յոգնակիի մէջ, ինչպէս. դուռներ, քոռներ, լեռներ, հայր:

79. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերը եւ ով յոգնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին վերջին մասին վրայ է, ինչպէս. աստ, աստի, աստի, աստի:

80. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերը ներ ով յոգնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին սկիզբն է, ինչպէս. գրուի, գրուիներ, տիկն, տիկններ:

81. Բազմավանկ բառերը ներ ով յոգնակի կ'ըլլան, ինչպէս. դասներ, առիւծներ:

82. Երբ անձայն ով վերջացող գոյականը յոգնակի կ'ըլլայ, չն կը կորսուի, ինչպէս. առարկայ, առարկաներ. հաւաքածոյ, հաւաքածոներ:

83. Կարգ մը և ով վերջացող բառեր, որոնք գրաբարի մէջ անեղական են, աշխարհաբարի մէջ եզակի կը նկատուին և եւ ով յոգնակի կ'ըլլան, ինչպէս. տիկ, տիկներ. զիմ, զիմներ. կիրք, կիրքներ. հայր:

ՎԱ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԽՈՇՈՐ ՏՈՔԹՈՐԸ ԵՒ

ՓՈՔՐԻԿ ԳԻՒՂԱՅԻՆ

Անգլիոյ մէջ, Լորտ մը հացկերոյթի հրաւիրեր էր իր գաւառին աղնուականները և մէկ քանի օտարականներ: Ամէնուն գլուխը տաքցեր էր: Շատ գէր ու խոշոր ֆրանսացի բժիշկ մը սկսաւ ծաղրել շատ նիհար գաւառացի երիտասարդ մը որ իր դէմը նստեր էր: Շինականը, բարկացաւ, և պատասխանեց թէ հակառակ իր նիհարութեան, կրնար հետեւեալ օրը երեք անգամ Հայտ-Բառքի շրջանը ընել՝ կռնակը առած անագին Տօթթորը: Բժիշկը ընդունեցաւ, և յիսուն ոսկի գրաւ դրաւ: Հետեւեալ օրը երիտասարդը իր խոստմանը համեմատ որոշեալ տեղը եկաւ ու յայտարարեց թէ ինքը գրաւ դրեր էր բժիշկը կրելու, բայց ոչ զգեստները, ուստի պէտք էր հանուէր: Տօթթորը նեղը մնաց և ստիպուեցաւ վճարել յիսուն ոսկին, որովհետեւ հանդիսականները իրաւունք տուին գիւղացւոյն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

49. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել այն բառերը որոնք բացառիկ ձեւերով յոքնակի կրնան ըլլալ:
50. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն գասարանին մէջ:
51. Յոքնակի ընել հետեւեալ բարդ բառերը.
Ծակաջք, հիւսիսայգ, ծովափ, համերգ, հոգեվարք, երէցկէն, հրթիւ, թուշորս, ջրհան, բազկաթու, շանթարգել, լուսամփոփ:
52. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Հացկերոյթ, գաւառ, շինական, գրաւ դնել, խոստում, յայտարարել, ստիպուել, հանդիսական:
53. Յոքնակի ընել հետեւեալ բառերը.

Մշեցի, աղատական, արմէնեան, կուսակցական, քաղաքացի, արեւելքցի, ճաքոնցի:

ՎԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՌԻԿ ՅՈՔՆԱԿԻՆԵՐ. — ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐՈՒ ՅՈՔՆԱԿԻՆ

84. Բացառիկ յոգնակիներ. — Դրաբարի ձեւով, այսինքն է ով ալ յոքնակի կրնան ըլլալ.

1. Յի մասնիկով վերջացող կարգ մը բառեր, ինչպէս Պոլսեցի, Պոլսեցիք, գիւղացի, գիւղացիք:

2. Կան մասնիկով վերջացող կարգ մը բառեր, ինչպէս. Բողոքական, Բողոքականք. Հոռակական, Հոռակականք:

3. Եան վերջացող կարգ մը անուններ, ինչպէս. Օսկանեան, Օսկանեանք:

85. Այս բառերը ազգի մը, կրօնքի մը, ընտանիքի մը, կուսակցութեան մը կամ միջավայրի մը պատկանող մարդիկ կը ներկայացնեն ընդհանրապէս:

86. Սովորականէն տարբեր կերպով յոքնակի կըրնան ըլլալ նաեւ կիւն, կանայք. մարդ, մարդիկ. տղայ, տղաք. տղ, տղանք. կտր, կտրուանք. Հայ, Հայք. Պոլսիս, Պոլսիսք. և այլն:

87. Բարդ բառերուն յոգնակին. — Բարդ բառերը բազմավանկ ըլլանուն պատճառաւ՝ ներ ով յոքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. մայրաքաղաքներ, ներկարարներ:

88. Բայց երբ իրենց վերջին բառը միավանկ է, բարդ բառերը երբեմն ներ ով եւ երբեմն եր ով յոքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. յողացաւ, արժեթուղթեր, գրագէտներ, նաւաւարներ:

89. Երբ բարդ բառը յողակապով չէ կազմուած, միշտ ներ ով յոքնակի կ'ըլլայ, ինչպէս. ցրտորներ, ձկնորներ, ֆարափներ, կրծկալներ:

ԺԲ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՒԻՆ

Ո՛վ Հայաստանի վաղեմի արեւ,
Շողա՛ հայրենի դաշտերուն վերեւ.
Ահա՛ կը հասնի կենսաբեր դարուն.
Կապուտակ երկնի հըմայքին մէջէն
Ուր զըւարթ ցոլքեր միշտ կը դողդոջեն,
Տո՛ւր տաքուկ ողջոյնդ հայ մըշակներուն.
Հայ ճակատներու վըրայ անխրտիր,
Անուշիկ արեւ, ճառագայթ մը դի՛ր,
Ճառագայթ մը սուրբ յոյսի, հաւատքի.
Խորհուրդներուն մէջ թախծոտ ու մըռայլ,
Սրսկէ՛ լուսազեղ կայծեր ու շառայլ
Որ հոն գիտակից կայծ մը բորբոքի:
Հայ ճակատներու վըրայ անխրտիր
Անուշի՛կ արեւ, ճառագայթ մը դի՛ր:

Ա.Ղ.Ե.Բ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

54. Գրել այս ոտանաւորը, գտնել գոյականները եւ ըսել իւրաքանչիւրին ինչ հոլով ըլլալը:
55. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
56. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը:
57. Ուղղական ընել հետեւեալ հոլովուած բառերը:

Ձանքով, դարմացմամբ, կամարէն, շողերու, տարափի, լեռնեքէն, զուարթութեամբ, ծովու, ծիծաղէն, ոչխարներէն, կովուն, հոքիքէն, աշխատութեան, ժամուն, օրուան, տարուընէ, հօրմէ, ազոց, քրոջմով, ուսման, տանտէրոջմէ:

ԺԲ. ԴԱՍ. — ՀՈԼՈՎՈՒՄ

90. Հոլովում. — Անունի մը վերջաւորութեան փոխուելուն հոլովում կ'ըսուի:

91. Վեց հոլով կայ. ուղղական, հայցական, սեռական, սրական, բացառական, գործիական:

92. Ուղղական. — Ուղղականը կը պատասխանէ ո՛վ հարցման, ինչպէս. Մայրս բարի է: — Ո՞վ բարի է: — Մայրս:

93. Հայցական. — Հայցականը ուղղականին ձեւը ունի, բայց կը պատասխանէ զո՞վ հարցման, ինչպէս. Մայրս կը սիրեմ: — Զո՞վ կը սիրեմ: — Մայրս:

94. Սեռական. — Սեռականը կը պատասխանէ որո՞ւն հարցման, ինչպէս. Մօրս աղջիկն եմ: — Որո՞ւն աղջիկն եմ: — Մօրս:

95. Տրական. — Տրականը սեռականին ձեւը ունի, բայց կը պատասխանէ որո՞ւ հարցման, ինչպէս. Մօրս կապուած եմ: — Որո՞ւ կապուած եմ: — Մօրս:

96. Բացառական. — Բացառականը կը պատասխանէ որմե՞ հարցման, ինչպէս. Մօրմէս կը վսխմամ: — Որմե՞ կը վսխմամ: — Մօրմէս:

97. Գործիական. — Գործիականը կը պատասխանէ որո՞վ հարցման, ինչպէս. Մօրմովս կ'սփոյնտնալմ: — Որո՞վ կ'սփոյնտնալմ: — Մօրմովս:

98. Այս հարցումներուն տեղ կը գործածուին. ի՞նչ բան, ի՞նչ բանը, ի՞նչ բանին, ի՞նչ բանի, ի՞նչ բանէ, ի՞նչ բանով, երբ խօսքին առարկան ոչ թէ անձ մը, այլ իր մըն է, ինչպէս. Տունը հին է: — Ի՞նչ բանը հին է: — Տունը:

ԺԳ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՅԱԶՈՂ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Արայ և Պետրոս, երկու գիւղացիներ, օր մը բան-
ջարանոցի մը քովէն կ'անցնէին՝ գլուխ գլխու խօսակ-
ցելով իրարու հետ: «Նայէ՛, ըսաւ յանկարծ Արայ իր
ընկերոջը, սա կաղամբները որքան խոշոր են: — Ատոնք
ալ բա՛ն են, պատասխանեց Պետրոս հեգնութեամբ, ես
անանկ կաղամբ մը տեսած եմ որ մեր գիւղին զանգա-
կատան չափ կար:» Արայ՝ որ կաթսայագործ էր, ու-
զելով անոր բերնին չափը տալ, դիտմամբ ըսաւ. «Ես
ալ ժամանակաւ մեր եկեղեցւոյն չափ կաթսայ մը շինած
եմ:» — «Բայց այդ ահագին կաթսան ինչո՞ւ համար չի-
նել տուին:» — «Ի՞նչ կաղամբդ մէջը եփելու համար
անտարակոյս,» յարեց երիտասարդը սրամտութեամբ:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

58. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ընդհանուր կա-
նոնէն տարբեր կերպով հոլովուած անունները:
59. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել զայն դասա-
րանին մէջ.
60. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականը գործա-
ծելով.

Պատիւ, որոտում, զաւակ, եկեղեցի, երկիւթ, մարգագետին,
հաշիւ, բարութիւն:

Օրինակ. — Պատուոյս վրայ կը խոստանամ քզի:

61. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն բացառականովը
երկաթուղի, ճակատ, յուզում, անօթութիւն:
62. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն գործիականովը.
Գիր, հաշիւ, ծովութիւն, սաւան, յուզում, բերան:

ԺԺ. ԴԱՍ. — ՀՈԼՈՎՈՒՄ (Շարունակութիւն)

99. Հոլովում. — Հոլովման ընդհանուր կանոնն է:

	եզակիի մէջ	Յոքնակիի մէջ
Ուղղ. Հայց.	Հաց	Հացեր
Սեռ. Տրակ.	Հացի	Հացերու
Բաց.	Հացե	Հացերէ
Գործ.	Հացով	Հացերով

100. Հասարակ անուններու եզակի հոլովման
բացառութիւններն են հետեւեալները.

101. Ա. ի վերջացող բազմաւանկ անունները
սեռականի մէջ կ'ըլլան նաեւ ուղ, ինչպէս. երկաթուղի,
երկաթուղոյ. եկեղեցի, եկեղեցոյ:

102. Բ. ուրիշ վերջացող անունները կ'ըլլան
միշտ քեան, քենե, քեամբ, ինչպէս. քերութիւն, քե-
րութեան, քերութեամբ:

103. Գ. ում վերջացող ածանցեալ անունները
կ'ըլլան նաեւ ման, մամբ, ինչպէս որոտում, որոտման,
որոտմամբ:

104. Դ. ի վերջացող գայականներէն ոմանք
կ'ըլլան նաեւ ուղ, ուե, ուով, ինչպէս. պատիւ, պատ-
ւոյ, պատուե, պատուով, և ոմանք ալ՝ ուի, ուե, ուով,
ինչպէս. հաշիւ, հաշուի, հաշուե. հաշուով:

105. Ե. վերջին վանկին մէջ ա ունեցող անուն-
ները հոլովման մէջ այդ աը չեն կորսնցներ, ինչպէս.
սաւան, սաւանի. մատան, մատանի: Բացառիկ են. ճա-
կաս, ճակի. քերան, քերնի. գաւակ, գակի:

106. Զ. վերջին վանկին մէջ ի պարունակող
անուններէն ոմանք հոլովման միջոցին ին չեն կորսնցը-
ներ. ինչպէս. սկիւն, սկիւնի. ալիք, ալիքի. մասիս, մասի-
քի. յաւիթի, յաւիթի: Սակայն կան բառեր ալ որոնց մէջ
ին կը կորսուի, ինչպէս. գիր, գրի, երկիր, երկրի. մար-
գագետին, մարգագետնի:

ԺԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱԶՍԱՐԱՐԸ

Սառած գետին վրայ Անայիս իր եղբորը հետ կը խաղար: Յակարծ սառույցը կը կոտրի, կը բացուի փոքրիկ աղջկան ոտքին տակ, և տղան ինքզինքը ջուրին մէջ կը գտնէ: Դուռն ու թեւերը դեռ դուրսն են: Սառույցի կոտորին կը կառչի, իր եղբայրը օգնութեան կը կոչէ. բայց ան խելքը գլխէն գացած՝ կը ձգէ կը փախչի, սուր ճիչեր արձակելով: Անայիս գիտէ թէ գետը խորունկ է, և թէ պիտի թաղուի հոն պաղ ջուրին խորը, հորմէն մօրմէն հեռու: Բայց ահա հաւատարիմ շունն է, խոշոր քեռ-նեռով մը, որ կը վազէ կուգայ, կ'երկնցնէ թաթերը փոքրիկ տիրուհուն, որ առնոց փաթթուելով վեր կ'ելլէ ու կ'ազատի, այսպէս իր շանը հաւատարմութեան պարտելով իր կեանքը:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

63. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ընդհանուր օրէնքէն տարբեր կերպով հոլովուած անունները:
64. Պատմել րեքանասի այս հատուածը. յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
65. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականը գործածելով.
- Ծով, ասրի, լեռ, կին, բեռ, թռու, ամառ, դուռ, յոգնութիւն, արեւ, պարտէզ, սիրտ:
- Օրինակ.** — Ծովուն վրայ նաւակով պալտիլը սմենամեծ հաճոյք մըն է:

66. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Նկար, սառույց, օգնութիւն, ճիչ, գետ, խորունկ:

Օրինակ. — Պուկուրի Անմեղութիւնը և Ռէնիի Մագրադի-ճացիկն նշանաւոր նկարներ են:

ԺԳ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՈՎՈՒՄ (Շարունակութիւն)

107. Է. Վերջին վանկին մէջ ու պարունակող բառերը գրեթէ միշտ ուն կը պահեն հոլովման ատեն, ինչպէս. ապուխտ, ապուխտի. հեղուկ, հեղուկի: Սակայն բացառութիւններ կան, ինչպէս. օգուտ, օգտի. տեսուչ, տեսչի, Եայլն: Ու պարունակող կարգ մը բառեր ալ տարբեր սեռական ունին, ինչպէս. տուն, տան. շուն, շան, Եայլն:

108. Ը. Կարգ մը միավանկ բառեր կան, որոնց սեռականը ու կ'ըլլայ, ինչպէս. մարդ, մարդու. շահ, շահու. դար, դարու. ծով, ծովու. նաւ, նաւու, մանչ, մանչու:

109. — Թ. Ժամանակ ցուցնող գրեթէ բոլոր անունները կ'ըլլան ուն, ե կամ ուրնե, ով, ինչպէս. ամառ, ամառուան, ամառե կամ ամառուրնե, ամառով: Այսպէս կ'ըլլան. ձմեռ, հիմակ, երեկ, առէն, ժամանակ, անգամ, ցորեկ, օր, կեսօր, գիշեր. առաջ, ժամ, հեղ, իրիկուն, առտու, վաղը, տարի, ամիս, շաբաթ:

110. Ժ. Ազգականութեան կապ ցուցնող գրեթէ բոլոր անունները բացառիկ հոլովումներ ունին, ինչպէս.

Ա. Հայր, հօր, հօրմե, հօրմով: Նոյնպէս. մայր, եղբայր:

Բ. Աղջիկ, աղջկան, աղջիկե, աղջիկով: Նոյնպէս. երիկ, կրիկ:

Գ. Ներ, ներոջ, ներոյմե, ներոյմով: Նոյնպէս. աներ, տալ, քոյր, կեսուր, կին: Ընկեր և տեք բառերը, թէ և չըլլան ազգականութեան կապ ցոյց տուող անուններ, կը հոլովուին ներին պէս:

111. ԺԱ. Անկանոն կերպով կը հոլովուին սեր, սիրոյ. կայսր. կայսեր. նախայ, նախու. գլուխ, գլխու. արեւ, արեւու. տղայ, տղու. լեռ, լեռան. քեռ, քեռան. քոռ, քոռան. եզ, եզան. հիւն, հիւման. դուռ, դրան. մատուռ, մատրան:

ԺԵ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՀՈՒՆՁՔԻ ԱՌԱՌՕՏ

Հունձքի տօնն է. արթընցէ՛ք, ո՛վ չինականք,
Մանգաղին խովն արեւուն դէմ թո՛ղ փայլի,
Ինչպէս մահիկն արծաթի:

Օ՛ն, ոտք ելէ՛ք, կանա՛յք, այրե՛ր ու տըղաք,
Ձեզ կ'սպասեն դաշտին հունձքերը յուռթի
Եւ աղջիկներ դեռատի:

Յաղթանակի և ցնծութեան երգերով,
Ոսկի հասկէ ձեզ պսակներ կը հիւսեն
Հարաւէն ու հիւսիսէն:

Ձեզ կ'սպասէ փարթամն իր ճոխ գանձին քով -
Ձեզ կը յուսայ արցունքներով կարօտի,
Աղքատ տըղեկն անօթի:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

67. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել այն անունները ուրոնք բացառիկ հոլովումներ ունին յոքնակիի մէջ:

68. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ զրել զայն:

69. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն ո եւ է մէկ հոլովը գործածելով.

Բողոքականք, լեռնցիք, կանայք, մարդիկ, գարոցականք, աղաք, աղջիկներ:

Օրինակ.— Բողոքականաց աղգապետը ժողովի նախագահեց:

70. Գտնել հետեւեալ բառերուն եզակի ուղղականները.

Բերկրութեանք, աղոց, կանանց, քաղաքացւոց, պերճութեանք, բուրմանք, ունայնութեանք, գիւղացւոց մարդոց, յիշութեանք, հակակրօթեանք, բաբախմանք, յապաղմանք:

ԺԵ. ԴԱՍ. — ՀՈԼՈՎՈՒՄ (Շարունակութիւն)

112. Հասարակ անուններու յոքնակի հոլովման բացառութիւնները հետեւեալներն են.

113. Յի՛ք վերջացող յոքնակիները սեռականի և արականի մէջ կ'ըլլան ցոց, ինչպէս. փաղափայլի, փաղափայլոց. գիւղացիի, գիւղացւոց:

114. Կանգ վերջացող յոքնակիները սեռականի և արականի մէջ կ'ըլլան կանաց, ինչպէս. բողոքականք, բողոքականաց. պահպանողականք, պահպանողականաց:

115. Եանգ վերջացող յոքնակիները սեռականի և արականի մէջ կ'ըլլան եանց, ինչպէս. աշակողմեանք, աշակողմեանց:

116. Ասոնցմէ զատ՝ ուրիշ և ուր վերջացող անունները յոքնակի սեռականի և արականի մէջ կրնան ըլլալ նաև քեանց և մանց, ինչպէս. ուրախութեանց, ուսմանց:

117. Տղաք, մարդիկ, կանայք հետեւեալ կերպով կը հոլովուին.

Ուղղ.	Հայց.	Տղաք	Մարդիկ	Կանայք
Սեռ.	Տրակ.	Տղոց	Մարդոց	Կանանց
Բաց.		Տղոցմէ	Մարդոցմէ	Կիներէ
Գործ.		Տղոցմով	Մարդոցմով	Կիներով

118. Մարդ և կին բառերը ընդհանուր օրէնքին համաձայն կ'ըլլան նաև յոքնակիի մէջ մարդեր, մարդերու, մարդերէ, մարդերով. կիներ, կիներու:

119. Աղջիկ բառին յոքնակի սեռականը կ'ըլլայ նաև աղջկանց:

ՀԱՍՏԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

եզակի	Յոթնակի	եզակի	Յոթնակի
Ո. Հ. Ծառ	Ծառեր	Պարտէզ	Պարտէզներ
Ս. Տ. Ծառի	Ծառերու	Պարտէզի	Պարտէզներու
Բ. Ծառե	Ծառերե	Պարտէզե	Պարտէզներե
Գ. Ծառով	Ծառերով	Պարտէզով	Պարտէզներով

Բ Ա Յ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ա.

Բ.

ի վերջացող բառեր

ուրիշ վերջացող բառեր

եզ.	եզ.	Յոթ.
Ո. Հ. Հոգի	Բարուքիւն	Բարուքիւններ
Ս. Տ. Հոգւոյ	Բարուքեան	Բարուքեանց
Բ. Հոգիե	Բարուքեանե	Բարուքիւններե
Գ. Հոգիով	Բարուքեամբ	Բարուքիւններով

Գ.

ում վերջացող բառեր

եզ.	Յոթ.
Ո. Հ. Ուսում	Ուսումներ
Ս. Տ. Ուսման	Ուսմանց
Բ. Ուսումե	Ուսումներե
Գ. Ուսմամբ	Ուսումներով

Դ.

ի վերջացող բառեր

	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	Պատիւ	Հայիւ
Ս. Տ.	Պատուոյ	Հայուի
Բ.	Պատուե	Հայուե
Գ.	Պատուով	Հայուով

Ե.

Ջ.

վերջին վանկին մէջ ա պարունակող կարգ մը բառեր

վերջին վանկին մէջ ի պարունակող կարգ մը բառեր

	եզ.	եզ.	Յոթ.
Ո. Հ.	Ճակատ	Դիր	Դիրեր
Ս. Տ.	Ճակտի	Դրի	Դիրերու
Բ.	Ճակտե	Դրե	Դիրերե
Գ.	Ճակտով	Դրով	Դիրերով

Է.

վերջին վանկին մէջ ա պարունակող քսնի մը բառեր

	եզ.	եզ.	Յոթ.
Ո. Հ.	Օգուտ	Տուն	Տուներ
Ս. Տ.	Օգտի	Տան	Տուներու
Բ.	Օգուտե	Տունե	Տուներե
Գ.	Օգուտով	Տունով	Տուներով

Ը.

Քանի մը միավանկ բառեր

	եզ.	Յոք.	եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Ծով	Ծովեր	Մարդ	Մարդիկ
Ս. Տ.	Ծովու	Ծովերու	Մարդու	Մարդոց
Բ.	Ծովե	Ծովերե	Մարդե	Մարդոցմե
Գ.	Ծովով	Ծովերով	Մարդով	Մարդոցմով

Թ.

Ժամանակ ցուցնող բառեր

	եզ.	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	Ամառ	Ատեն	Ժամ
Ս. Տ.	Ամառուան	Ատենուան	Ժամուան
		կամ Ատենի	կամ Ժամու
Բ.	Ամառուրե	Ատենե	Ժամե
	կամ Ամառե		
Գ.	Ամառով	Ատենով	Ժամով

Ժ.

Ազգականութեան կապ ցուցնող բառեր

	եզ.	եզ.	եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Հայր	Կնիկ	Ներ	Կին
Ս. Տ.	Հօր	Կնկան	Ներոջ	Կնոջ
Բ.	Հօրմե	Կնիկե	Ներոջմե	Կնոջմե
Գ.	Հօրմով	Կնիկով	Ներոջմով	Կնոջմով

ԺԱ.

Կամ վերջացող յօքնակիներ

Ո.	Բողոքական
Հ.	Բողոքականներ
Ս. Տ.	Բողոքականաց
Բ.	Բողոքականներե
Գ.	Բողոքականներով

ԺԲ.

Կամ վերջացող յօքնակիներ

Աջակողմեան
Աջակողմեաններ
Աջակողմեանց
Աջակողմեաններե
Աջակողմեաններով

ԺԳ.

ճիւղ վերջացող յօքնակիներ

Ո.	Գիւղացի
Հ.	Գիւղացիներ
Ս. Տ.	Գիւղացւոց
Բ.	Գիւղացիներե
Գ.	Գիւղացիներով

ԺԴ.

Անկանոն յօլովումներ

	եզ.		
Ո. Հ.	Սեր	Կայսր	Գլուխ
Ս. Տ.	Սիրոյ	Կայսեր	Գլխու
Բ.	Սերե	Կայսրե	Գլխե
Գ.	Սիրով	Կայսրով	Գլխով

	եզ.	Յոք.	եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Տղայ	Տղա	Ճամբայ	Ճամբաներ
Ս. Տ.	Տղու	Տղոց	Ճամբու	Ճամբաներու
Բ.	Տղե	Տղոցմե	Ճամբե	Ճամբաներե
Գ.	Տղով	Տղոցմով	Ճամբով	Ճամբաներով

	եզ.	Յոք.	եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Եզ	Թռու	Դուռ	Դուռներ
Ս. Տ.	Եզան	Թռուան	Դրան	Դուռներու
Բ.	Եզե	Թռուե	Դռնե	Դուռներե
Գ.	Եզով	Թռուով	Դռնով	Դուռներով

ԺԶ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԽԱՂԱԼԻԿՆԵՐԸ

Խաղալիկները ժամանակակից գիւտ մը չեն: Հազարաւոր տարիներ առաջ, հին ազգերն ալ տեսակ տեսակ խաղալիկներ հնարած էին, որոնք նոյն ժամանակի տղոց ուրախութիւն և զուարճութիւն կը հայթայթէին: Յոյները, Հռովմայեցիք ու Եգիպտացիք ալ կը շինէին շարժուն պուպիկներ, և փայտէ կոկորդիլոսներ կը քանդակէին: Սակայն ամէն դար իր մասնաւոր դրոշմը ձգած է զուարճութեան գործիքներուն վրայ: Այսօր ընդհանրապէս գիտական խաղալիկներ չատ կը փնտռուին: Ֆրանսայի, Անգլիոյ և Գերմանիոյ մէջ տղոց համար վայրաշարժներ, հանրակառքեր և ելեկտրական մեքենաներ կը յօրինեն հիմայ, որպէս զի այդ մանրանկար առարկաներուն վրայ պատրաստուի իրենց միտքը՝ օր մը անոնց մեծերը ըմբռնելու:

Շ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

71. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել այն յատուկ անունները որոնք բացառիկ հոլովումներ ունին եզակիի կամ յորնակիի մէջ:

72. Բերանացի պատմել այս հատուածը, յիտոյ գրել զայն դասարանին մէջ:

73. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով. ժամանակակից, գեւա, զուարճութիւն, հայթայթել, պուպիկ, կոկորդիլոս, քանդակել, դրոշմ, ընդհանրապէս, վայրաշարժ, հանրակառք, մանրանկար:

Օրինակ. — Վայրաշարժն է որ կառախուսմբը կը քաշէ երեւելէն:

74. Գտնել հետեւեալ բառերուն եզակի ուղղականները.

Ձինացւոց, Սկովտիացիք, Գալիֆորնիայ, Ճաբոնցւոց, Եսքիմացիք, Հոլմայեցւոց, Պարսկաց, Եփրայեցիք, Գերմանացւոց, Ռուսաց, Գուկարիայ:

ԺԶ. ԴԱՍ. — ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՊՈՒՄԸ

120. Յատուկ անունները ընդհանուր կանոնին համաձայն կը հոլովուին: Յատուկ անունները ընդհանրապէս եզակի կը գործածուին, սակայն կրնան յօքնակի ալ գործածուիլ, ինչպէս. Պուրպուրները իրենցին Յրանալի:

121. Յատուկ անուններու հոլովման բացառութիւններն են եզակիի մէջ հետեւեալները.

1. ա և իա վերջացող յատուկ անունները յ կ'առնեն հոլովման մէջ, ինչպէս. Յրանա, Յրանալի. Աննա, Աննայի. Եւտֆսիա, Եւտֆսիայի:

2. իա վերջացող աշխարհագրական անունները կ'ըլլան իոյ, իայի, իայով, ինչպէս. Անգլիա, Անգլիոյ, Անգլիայի, Անգլիայով:

3. Նոյնպէս օ վերջացող անունները կ'ըլլան ոյի, ոյի, ոյով, ինչպէս. Շիֆալի, Շիֆալիոյ, Շիֆալիոյի, Շիֆալիով. Բոնի, Բոնիոյ, Բոնիոյի, Բոնիով:

4. Վերջին վանկին մէջ ա, ի, ու պարունակող յատուկ անունները միշտ անփոփոխ կը մնան հոլովման մէջ, ինչպէս. Եփրատ, Եփրատի Պերլի, Պերլինի. Վարդուկ, Վարդուկի: Բացառիկ է Չասիկ, Չասիկի:

5. Անկանոն հոլովումներ ունին Աստուած, Աստուծոյ, Աստուծմէ, Աստուծմով. Չին, Չինու. Հայ, Հայու. Պոլիս, Պոլսոյ. Աստուածածին, Աստուածածնայ. Խթու, Խթման, և այլն:

122. Յատուկ անուններու հոլովման բացառութիւններն են յօքնակիի մէջ հետեւեալները.

Եանի, ցիֆ, կանի վերջաւորուած յատուկ անունները յօքնակի սեռականի մէջ կ'ըլլան եանց, ցուց, կանաց, ինչպէս. Օսմանեանի, Օսմանեանց. Կարնեցի, Կարնեցուց. Ղաւախանի, Ղաւախանաց: Բացառիկ կերպով կրնան հոլովուիլ նաեւ Հայ, Յոյն, Հեղին, Հրեայ և ուրիշ ազգերու անուններ, ինչպէս. Հայի, Հայոց. Յոյնի, Յունաց. Հեղինի, Հեղինաց, Հրեայի, Հրեից:

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

	եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Յովսէփ	Յովսէփներ
Ս. Տ.	Յովսէփի	Յովսէփներու
Բ.	Յովսէփե	Յովսէփներե
Գ.	Յովսէփով	Յովսէփներով

	եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Շուշան	Շուշաններ
Ս. Տ.	Շուշանի	Շուշաններու
Բ.	Շուշանե	Շուշաններե
Գ.	Շուշանով	Շուշաններով

Բ Ա Ց Ա Ռ Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ա.

ա եւ իա վերջացող անուններ

Ո. Հ.	Ֆրանսա	Եւտոքսիա
Ս. Տ.	Ֆրանսայի	Եւտոքսիայի
Բ.	Ֆրանսայե	Եւտոքսիայե
Գ.	Ֆրանսայով	Եւտոքսիայով

Բ.

Գ.

իա վերջացող երկրի անուններ օ վերջացող երկրի անուններ

Ո. Հ.	Սպանիա	Շիքակօ
Ս. Տ.	Սպանիոյ	Շիքակոյի
Բ.	Սպանիայե	Շիքակոյե
Գ.	Սպանիայով	Շիքակոյով

Դ.

Վերջին վանկի ի տառին յապաւումը

Ո. Հ.	Չատիկ
Ս. Տ.	Չատկի
Բ.	Չատկե
Գ.	Չատիկով

Ե.

Անկանոն հոլովումներ եզակիի մէջ

Ո. Հ.	Աստուած	Հայ	Խթում	Պոլիս	Զին
Ս. Տ.	Աստուծոյ	Հայու	Խթման	Պոլսոյ	Զինու
Բ.	Աստուծմե	Հայե	Խթումե	Պոլսե	Զինե
Գ.	Աստուծմով	Հայով	Խթմով	Պոլսով	Զինով

Զ.

Է.

Ը.

	եանք վերջացող յորնակի անուններ	ցիք վերջացող յորն. անուններ	կանք վերջացող յորնակի անուններ
Ո.	Օսմանեանք	Պոլսեցիք	Հռոմէականք
Հ.	Օսմանեանքներ	Պոլսեցիքներ	Հռոմէականքներ
Ս. Տ.	Օսմանեանց	Պոլսեցւոց	Հռոմէականաց
Բ.	Օսմանեանքերե	Պոլսեցիքերե	Հռոմէականքերե
Գ.	Օսմանեանքերով	Պոլսեցիքերով	Հռոմէականքերով

Թ.

Անկանոն յորնակի հոլովներ

Ո.	Հայք	Հրեայք
Հ.	Հայեր	Հրեաներ
Ս. Տ.	Հայոց	Հրէից
Բ.	Հայերե	Հրեաներե
Գ.	Հայերով	Հրեաներով
Ո.	Հնդիկք	Պարսիկք
Հ.	Հնդիկներ	Պարսիկներ
Ս. Տ.	Հնդկաց	Պարսկաց
Բ.	Հնդիկներե	Պարսիկներե
Գ.	Հնդիկներով	Պարսիկներով

ԺԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՍՐԱՄԻՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ժամանակաւ, երբ տակաւին հնարուած չէր չոգեկառքը և ամէն մարդ կառքով կը ճամբորդէր, Անգլիոյ Թագաւորներէն մէկը, Դէորդ Ա. գիւղի մը պանդոկը իջաւ, կառքին ձիերը փոխել տալու համար, և անօթի ըլլալով՝ երկու հաւկիթ բերել տուաւ: Մեկնելու պահուն՝ իր մանկաւիկը եկաւ գանգատեցաւ թէ պանդոկապետը հարիւր ֆիօրին կը պահանջէր հաւկիթներուն փոխարէն: Ինքնակալը կանչել տուաւ զայն և հարցուց թէ արդեօք հաւկիթները շատ հազուադիւր էին այդ գիւղին մէջ որ այդպէս սուղ կը ծախէր: «Ո՛չ, տէ՛ր արքայ, պատասխանեց սրամիտ գիւղացին, նոյն իսկ շատ առատ են, բայց Թագաւորները հազուադիւր են, և երբ բախտը Ձեր Վեհափառութեան պէս մեծ ինքնակալ մը կը զրկէ մեզի. կը ջանանք օգուտ քաղել:» Թագաւորը ժպտեցաւ և հարիւր ֆիօրինը համրել տուաւ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

75. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ մէջի անուններուն թիւը:
76. Ցոյց տալ այդ անուններուն հոլովները:
77. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ զրել զայն:
78. Հետեւեալ բառերով մէյմէկ խօսք շինել.

Շոգեկառք, ճամբորդ, պանդոկ, հաւկիթ, մանկաւիկ, սրածք, հազուադիւր, ինքնակալ, ֆիօրին, առատ:

Օրինակ. — Շոգեկառքով ճամբորդութիւնը յոգնեցուցիւ էս:

79. Լուծել այս հատուածին առաջին ծաւր անունները:

Օրինակ. — Կառքին | հասարակ անուն եղակի սեռական
ձիերը | հասարակ անուն յոգնակի հայցական

80. Հետեւեալ խօսքերուն մէջի շեղագիր անուններուն թիւը փոխել.

Թոյումը պուրակին մէջ կը դեղգեղէ: — Սարկաւազը խորանը կը խնկարկէ: — Բանաստեղծները տաղեր կը յօրինեն: — Ատենախօսները թեմերուն վրայէն կը ճառեն: — Վարազը և արջը գայլին չափ անգութ են: — Այն հիւանդութիւնները, որոնք ուրիշին կը փոխանցուին, տարափոխիկ կը կոչուին: — Ան որ գալիք վատնգը կը տեսնէ, նախատես մարդ մըն է: — Փոստաւանները գիշերը կը փայլին խոթին մէջ.

81. Գտնել վեց ծաղիկի անուն, եւ զրել անոնց յոքնակին: Գտնել վեց Յուշունի անուն, եւ հոլովել: Գտնել վեց քաղաքի անուն, եւ զրել անոնց եզակի բացառականները:

ԺԷ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

123. Անունի լուծումը. — Անուն մը լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ.

1. Տեսակը. հասարակ կամ յատուկ անուն:
2. Թիւը. եզակի կամ յոքնակի:
3. Հոլովը. ուղղական, հայցական, սեռական, տակական, բացառական, կամ գործիական:

124. Երեւանումներ. — Լուծման մէջ սովորութիւն է բառերը կրճատելով գրել:

Յատուկ անուն գրելու տեղ՝ գրելու է յս. ան. հասարակ անուն՝ հս. ան. եզակի՝ եզ. յոքնակի՝ յք.:

Ուղղական՝ ուղ. հայցական՝ հյց. սեռական՝ սո. տակական՝ տ. բացառական՝ բցո. գործիական՝ գրծ.:

ԺԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԶԻՆԱԳՆԴԱԿ

Այսօր անձրեւ չըկայ. երկինքն է ճերմակ.
Ճերմակ են հողն ու տանիքներ ձիւնին տակ.
Եւ կը կախուին ծառերու մերկ ճիւղէն վար
Բիւրեղի պէս ցող-եղեամներ լուսավառ:

Օն, հայ տղաք, դուք քաջ եղէ՛ք եւ անվախ.
Ձիւնի տօնը տղոց մեծ տօնն է ուրախ.
Տուններնուդ մէջ մի՛ կծկըտիք կրակին մօտ.
Գունը բաւ է ձեզի մինչեւ առաւօտ:

Դուրս նետուեցէ՛ք դաշտին վրայ լուսազարդ
Խաղալ ճերմակ զնդակներով ձիւնամարտ.
Ձեր բազուկներ ցուրտին շարժիլ թո՛ղ ունին
Ձեր այտին վրայ կարմիր վարդեր թո՛ղ բուսնին:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

82. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ ցոյց տալ յատկացոյցները:
83. Գոց սորվել եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
84. Մէյմէկ պատշաճ յատկացոյց դնել հետեւեալ յատկացեալներուն ըով.

... խրատը. — ... հրացանը. — ... լեզուն. — ... բրինձ. —
... որսորդութիւնը. — ... ասպն. — ... ասպն. — ... ասպն. — ... ասպն.
... երգահոնը. — ... ջերմանոցը. — ... կանթեղը:

Օրինակ. — Ծերունիին խրատը:

85. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անուններով.

Որմնադրին ծեփակը, աշխատանոցին լոյսը, նաւթիկին մզբաժը,
գրքին պատկերները, ծառային ամսականները, դեղձանիկին դաշ-
տայնը:

Օրինակ. — Որմնադրին ծեփակը ցեխին մէջ ինկաւ:

86. Մէյմէկ յարմար յատկացեալ դնել հետեւեալ յատկացոյցներուն
ըով.

Լուսին... — ձիւնին... — ջուրակին... — հայրին... —
մատերուն... — դաշնակին... — սեղանին... — դեղձին... —
եղեւթներուն... — ամպերուն... — փոթորիկին...

ԺԸ. ԴԱՍ. — ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ

125. Անունը յատկացուցիչ. — Յատկացուցիչը բա-
նի մը որուն ըլլալը կը ցուցնէ, եւ կ'ըլլայ միշտ սեռա-
կան, թէ՛ եղակիի եւ թէ՛ յոքնակիի մէջ, ինչպէս. դրաց-
եցին աշակերտը. տուներուն սանիքները. դրան բանալին:

126. Անունը յատկացեալ. — Յատկացեալը յա-
կացուցիչին վերաբերեալ անունն է, ինչպէս. դպրոցին
աւակերները. սան սանիք. դռներուն բանալիները:

**127. Յատկացեալը կրնայ ըլլալ ուղղական, հայ-
ցական, սեռական, տեղական, բացառական, գործիական,
ինչպէս. դպրոցին աւակերտը, դպրոցին աւակերտին, դպ-
րոցին աւակերտէն, դպրոցին աւակերտով:**

**128. Յատկացուցիչը կը պատասխանէ որո՞ւն հարց-
ման, ինչպէս. որո՞ւն աշակերտը. — դպրոցին:**

**129. Յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ կը դըր-
ուի ընդհանրապէս, բայց երբեմն կրնայ նաեւ ետքը
դրուիլ:**

ԺԺ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ԳԻՒԼԱՑԻՆ ԵՒ ԿԱՊԻԿԸ

Հարուստ և տգեղ կոմսուհի մը կապիկ մը ունէր, որ թաւիչէ ոսկեհամուկ զգեստներով հագուած տանը մէջ կը պտտէր: Օր մը ագարակի մը ծառան իր տէրոջը կողմէն կողով մը լեցուն պտուղ բերաւ կոմսուհիին: Երբ սանդուխէն վեր կ'ելլէր, կապիկին հանդիպեցաւ, ու մարդ կարծելով՝ բարեւեց զայն: Կապիկը զուշակելով որ ուտելիք մը կար, տղան կեցուց, և կողովին տերեւները բանալով՝ մէջը գտնուած թուղբը մէկիկ մէկիկ կերաւ: Նոյն միջոցին տան տիրուհին վրայ հասաւ: Այն ատեն ծառան ըսաւ. «Տիկին, տէրս ձեզի կը զրկէ այս կողովը, որուն մէջ սերկեւիլներ կան. թուղբը ալ կային, բայց ձեր որդին կերաւ զանոնք»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

87. Օրինակել այս հատուածը, նշանակել մէկ գծով անուանները եւ երկու գծով բայերը:

88. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ զրել զայն դասարանին մէջ:

89. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերը իրրեւ ենթակայ գործածելով.

Կոմսուհի, կապիկ, թաւիչ, զգեստ, ագարակ, ծառայ, սանդուխ, տերեւ, կողով, սերկեւիլ:

Օրինակ.—Կապիկը տգեղ և չար կենդանի մըն է որ մեծ ճարտարութեամբ ուրիշներուն ձեւերը կը կրկնէ:

90. Մէյմէկ ենթակայ դնել հետեւեալ բայերուն քով.

... թափեցան:	... կը մանէ:
... կը գծագրեն:	... կը կարդայ:
... կ'երթայ:	... կը ծափահարեն:
... կու լայ:	... կը թնդան:

91. Մէյմէկ յատկացուցիչ աւելցնել հետեւեալ ենթականերուն քով.

... ընտանիքը բարեկիրթ է:	... կոշակը փրթաւ:
... տղաքը հիւանդ են:	... սիւները կործանեցան:
... աղջիկը դուրս գնաց:	... թանաքը թափեցաւ:

Օրինակ. Մարգարիտ ընտանիքը բարեկիրթ է:

92. Յորնակիի դարձնել հետեւեալ խօսքերը.

Տատարակը կը մնջէ:—Կայծը հրդեհ կը պատճառէ:—Վտակը գետին մէջ կը թափի:—Խենդը դժուարաւան կ'ըլլայ:—Մարգարիտը խողին առջև յարգ չաւնի:—Թուշունը կամաց կամաց բոյն կը շինէ:—Կոտրէ՛ կորիզը որ միջուկը ուտես:

ԺԺ. ԳՍՍ. — ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՒ ԲԱՅ

130. Բայ. — Բայը բան մը ընել կամ ըրալ կը ցուցնէ:

131. Անունը՝ իրրեւ ենթակայ. — Ենթակայ անունը ցոյց կուտայ այն անձը, այն անասունը, այն իւրը, որ գործողութիւնը կը կատարէ կամ իր վրայ, ինչպէս՝ ֆնացայ, (չեզոք), և կամ ուրիշ առարկայի մը վրայ, ինչպէս՝ ծեծեցի (ներգործական):

132. Երբ ենթական յոֆնակի անուն մըն է, բայը յոֆնակի կը դրուի:

133. Առանց բայի խօսք չ'ըլլար:

Ի. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՍԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԵ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Հայերը ունեցած են, Քրիստոսէ կէս դարու չափ առաջ, բանաստեղծ թագաւոր մը, Արտաւազդ Բ.։ Անիկա մտաւոր բարձր զարգացում ունէր. գիտէր հայերէն և յունարէն, և որքան ճարտարութեամբ կը խօսէր, նոյնքան տաղանդով կը գրէր։ Իր երկերէն կը յիշուին յունարէն լեզուով գրուած արտասանելի հատուածներ և թատրերգութիւններ, զորս ներկայացնէր կուտար իր արքունիքին մէջ, պալատական բարձր անձնաւորութեանց և օտար իշխաններու ներկայութեան։

Այն թուականին, հայերը դեռ գիր չունէին, և այդ է պատճառը անշուշտ որ Արտաւազդ յոյն տառերով գրած է թերեւս իր հայերէն երկերն անգամ։

ՆՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

93. Օրինակել այս հատուածը, ցոյց տալ բայերը եւ անոմները։

94. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն։

95. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել վերոգրեալ ընթերցուածին մէջ գտնուած հետեւեալ խնդիրները իրրեւ ենթակայ գործածելով։

Քրիստոս, դար, զարգացում, ճարտարութիւն, տաղանդ, երկ, հատուած, թատրերգութիւն, արքունիք, ներկայութիւն, թուական, տառ։

Օրինակ. — Ափս'ս որ Արտաւազդ Բ.ի երկերը հասած չեն մեզ։

96. Ցոյց տալ թէ հետեւեալ նախադասութեանց մէջ որոնք են ենթադրանքը, որոնք են խնդիրները։

Քոյրս մատնոցով չի կարեր — Մարգրիտ ասանոց մը տուաւ աղքատին — Հայրս ուշ կը դառնայ շուկայէն — Վարդուհին աւելը լուաց — Կոյրերը լոյս չեն տեսներ — Աղքատը սրինգ կը նուագէր — Տղան պարտէզ պիտի երթայ — Ճրագը աշտանակէն ինկաւ — Կատուն մեկին հանդիպեցաւ — Շունը սակառը կը ածնէր — Ձեռքերս շրջալով կապուած էին — Ոտքերս ցուրտէն ստուեր էին — Ձիւնէն լեռները ճերմկեցան։

Օրինակներ. — Քոյրս (ենթակայ) մատնոցով (խնդիր) չի կարեր։
Ձիւնէն (խնդիր) լեռները (ենթակայ) ճերմկեցան։

Ի. Դ Ա Ս. — Խ Ն Դ Ի Ր

134. Անունը՝ խնդիր. — Խնդիրը ցոյց կու տայ այն առարկան որուն վրայ գործողութիւնը կը կատարուի, ինչպէս. Կը սիրեմ դպրոցը։ — Ամէն օր դպրոց կ'երթամ։ — Փափաք տուած եմ դպրոցին։ — Ձեռն ուզեա հեռանալ դպրոցէն։ — Դպրոցով մարդ պիտի ըլլամ։

135. Խնդիրը բային յայտնած իմաստը կը լրացնէ, ինչպէս. Ի՞նչ բանը կը սիրեմ. — դպրոցը։ — Ամէն օր երթ կ'երթամ. — դպրոց։ — Ի՞նչ բանի փափաք տուած եմ. — դպրոցին։ — Ո՞ւրկէ չեմ ուզեա հեռանալ. — դպրոցէն։ — Ի՞նչով մարդ պիտի ըլլամ. — դպրոցով։

136. Բայերը կրնան նաև խնդիր չուսնալ, ինչպէս. պիտի ֆնանամ, ֆալեցիր, չհասանք, կը մսխնք։

ԻԱ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՐՈՏ

Կը կանչէ նորէն, կը կանչէ զիս յար
Իմ չքնաղ երկրիս կարօտը անքուն,
Ու թեւերն ահա՛ բացած տիրաբար
Կը թռչի հոգիս դէպ հայրենի տուն:
Է՛յ, հին ծանօթներ, է՛յ կանանչ սարեր,
Ահա՛ զձեզ տեսայ ու միտքըս ինկաւ,
Աչքիս դէմ եկան երջանիկ օրեր
Սիրելի գէմքեր որ հիմայ չըկա՛ն:
Ողջո՛յն ձեզ, կեանքիս անդրանի՛կ յուշեր
Սրբացած հոգիս արդ կ'ողջունէ զձեզ,
Կարօտով կ'երթայ փնտռել ձոր ու լեռ
Դիւթական ձայնով կը կանչէ հանդէս:
Դուրս եկէ՛ք դարձեալ շիրմէն, խաւարէն,
Դուրս եկէ՛ք, տեսնե՛մ, շօշափե՛մ, լըսեմ.
Կեանքով շնչեցէ՛ք, ապրեցէ՛ք նորէն,
Լեցուցէ՛ք սրտիս հաճոյքը վըսեմ:

Ե. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

97. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ անունները եւ բայերը:
98. Զատել անուններուն մէջէն սեռի խնդիրները եւ ենթակաները:
99. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Չքնաղ, կարօտ, սար, յուշ, ձոր, դիւթական, շօշափել,
վսեմ:

Օրինակ. — Հիւսիսային երկիրներու յատուկ դիւթական
տեսարան մըն է հիւսիսայգը:

100. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջէն ենթական, բայը եւ սեռի
խնդիրները:

Ձին կառքը կը քաշէ:—Թիթեռնիկը կը սերէ ծաղիկները.—
Առուակը կը ջրէ պարտէզը:—Նաւավարը կը վարէ նաւը:— Եզը
կոտորներ ունի:—Նկարիչը վրձին կը գործածէ:—Փորագրելը գորցը
կոտորեց:—Պարտեզական մարկեղը ձեռք առաւ:—Տղրուկը արիւնը
կը ծծէ:

Օրինակ. — Ձին (ենթ.) կառքը (սեռի խնդ.) կը քաշէ (բայ):

101. Մէյմէկ խօսք շինել յետագայ օրինակին համեմատ, հետեւե-
ալ բառերը գործածելով.

ենթականեր.—Կաղնի, հաճարի, հոյնի, մամսի, սնի, մորենի,
արքայամորի, որթատունկ:

Սեռի խնդիրներ.—Հոյն, արքայամոր, խաղող, սնի, մամսեթ,
հաճար, մոր, խոզկաղին:

Օրինակ. — Կաղնի խոզկաղին կուտայ:

102. Հետեւեալ ենթակաները յարմարցնել վարի խօսքերուն.

Լոյս, ջրվէժ, հիւսիսակ, շոգի, աղբիւր, անձրեւ, դեռ, վը-
տակ, առուակ:

. . . ամպերէն կը տեղայ: — . . . արեւէն կուգայ: — . . .
ժայռերէն կը գահավիժի: — . . . հողէն կը բխի: — . . . հիւ-
սիսէն կը փչէ: — . . . ծովէն կը բարձրանայ: — . . . վտակին
մէջ կը հոսի: — . . . դէպի գետը կը քալէ: — . . . իր ջուրերը
ծովը կը տանի:

ԻԱ. ԴԱՍ. — ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

137. Սեռի խնդիրը միշտ հայցական հոլով կ'ըլ-
լայ եւ միշտ ներգործական բայերու հետ կը գործածուի,
ինչպէս. Կարցը կը սիրեմ: — Խնձորը կ'սկիւն: Վարդը
կը հոսուրսաւ: — Հաց կ'ուտեմ:

ԻՌ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՄՏԱՅԻՐ ԳԻՏՈՒՆԸ

Մեծ գիտուն մը իր բարեկամներէն մէկուն այցելութեան գացեր էր. տուն դարձած ատեն նշմարեց որ ծխատուփը քովը չէ: Ոսկի գեղոր մըն էր զոր մեծ խնամքով կը պահէր: Կարծեց թէ իր բարեկամին տունը ձգած է զայն, ու հետեւեալ տոմսակը գրեց անոր. «Միրելի՛ բարեկամ, կարծեմ թէ ծխատուփս ձեր տունը մոռցած եմ. հաճեցէ՛ք գտնել զայն և գրաբերիս հետ ղրկել ինծի»: Բայց պահարանը գոցելու պահուն, գլրպանին մէջ ծանր բան մը զգաց, փնտռեց: «Վա՛յ, հոս է եղեր, աղաղակեց. է՛յ, աւելի աղէկ», և նամակը բանալով, հետեւեալ յետ-գրութիւնը աւելցուց. «Փնտռելու նեղութիւնը մի՛ կրէք. ծխատուփս գտայ»: Յետոք նամակը նորէն փակեց ու իր բարեկամին ղրկեց զայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

103. Օրինակել այս հատուածը, զատել անուանները եւ բայերը:
104. Անուններուն մէջէն գտնել խնդիրները:
105. Որոշել այդ անունները:
106. Պատմել բերանացի այս պատմութիւնը, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
107. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.
- Ենթականեր. — Եղ, խող, փիղ, կրիայ, մեղու, առիւծ, աքաղաղ:
- Սեռի խնդիրներ. — Խայթոց, պատիճ, եղջիւր, ճերան, կնճիթ, քեփոք, բբուկ:
- Օրինակ. — Աքաղաղը բբուկ ունի:

108. Յորնակի խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Դրոց, մուրճ, մարակ, ծեփակ, Թիակ, տապալ, գրիչ:

Բնութեան խնդիրներ. — Դարբէն, նաւավար, քանդակագործ, փայտահատ, սայլապան, գրագէտ, որմնադիր:

Օրինակ. — Մուրճերը դարբիններուն գործիքներն են:

109. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Մուկ, գայլ, եղ, սկիւռ, տղրուկ:

Բայեր. — Կը կրծէ, կը գիշատէ, կը ծծէ, կը ճարակի, կը ծամէ:

Սեռի խնդիրներ. — Արմատ, ոչխար, խոտ, կազին, արիւն:

Օրինակ. — Սկիւռը կազինները կը ծամէ:

110. Շինել վեց խօսք, որոնց խնդիրները ըլլան հայ հեղինակներու անուններ:

Օրինակ. — Եղնիկը կարգացած է:

111. Շինել վեց խօսք, որոնց ենթակաները ըլլան օտար գիտուններու անուններ:

Օրինակ. — Կոպեռնիկ գտաւ մոլորակային գրութիւնը:

ԻՌ. ԴԱՍ. — ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

138. Բնութեան խնդիր. — Բնութեան խնդիրը կ'ըլլայ հայցական, տրական, բացատրական, գործիական, ինչպէս.

- Հայցական. դպրոց կ'երթաւ:
- Տրական. դպրոցին փափաք տուած եմ:
- Բացատրական. դպրոցէն չեմ հեռանաւ:
- Գործիական. դպրոցով մարդ պիտի ըլլաւ:

ԻԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԹԷ ԻՆՁՊԷՍ ԱՆՁՐԵՒ ԿՈՒ ԳԱՅ

Օդին մէջ շատ շոգի կայ: Արեւը եւ երկիրը իրենց ջերմութեամբ կը շոգիացնեն ծովերուն, գետերուն և լիճերուն ջուրերը: Այդ շոգին օդին մէջ կը պաղի և պզտիկ կաթիլներու կը վերածուի, որոնք իրարու միանալով՝ օդին բարձրերը կ'ելլեն և ամպերը կը կազմեն. ու ինչպէս ծուխը օդին մէջ կը սաւառնի, նոյնպէս ամպն ալ հոն կը լողայ: Երկրէն վեր ելող այդ շոգիները երբ շատ ծանրանան, ա'լ չեն կրնար օդին մէջ կենալ, և անձրեւի ձեւով կաթիլ կաթիլ վար կ'իջնան:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

112. Օրինակել այս հատուածը, ցոյց տալ ենթակաները եւ խնդիրները:

113. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Շոգի, ջերմութիւն, լիճ, գետ, կաթիլ, ամպ, ծուխ:

Օրինակ. — Շոգին տաքութենէ առաջ կու գայ:

114. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Արեւ, լուսին, եզ, ձի, կով, այծ, հայր, մայր, վառիկ, առուակ, խալաթ, սոխակ:

Բայեր. — Գեղգեղել, սիրել, ջրել, լուսաւորել, տալ, վառել:

Սեռի խնդիրներ. — Արօք, երգ, ազաք, երկիր, մարգագետին, կաթ:

Օրինակ. — Արեւն ու լուսինը երկիրը կը լուսաւորեն:

115. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Ասեղ, գնդասեղ, գիրք, լրագիր, եզ, կով, ձի, զամբիկ, ոչխար, դառնուկ, կաթնայ, սան, թութակ, անձեղ, հեւանդ, վերաւոր, զննուոր, սպայ:

Բնութեան խնդիրներ. — Գրադարան, զօրանոց, ասեղնոց, գոմ, մեուր, ակոս, վանդակ, խոհանոց, հիւանդանոց:

Օրինակ. — Ասեղն ու գնդասեղները ասեղնոցն մէջ կը դնեն:

116. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով.

Ենթականեր. — Շուն, կատու, արեւ, անձրեւ, փայտահատ, քեռի:

Ցանկացուցիւներ. — Երէկուան, եղբօրս, անտառին, Գէորգին, առուան, դրացիին:

Բայեր. — Կը տաքցնէ, կը պահանէ, կը սիրէ, կը կարէ, կ'ուտէ, կը ջրէ:

Սեռի խնդիրներ. — Այծեր, ուխարներ, մուկեր, ճանճեր, մարգիկ, կենդանիներ, դաշտեր, մարգեր, կաղնիներ, եղեւնիներ, եղբորս, քեռորդիներ:

Օրինակ. — Դրացիին շունը այծերն ու ուխարները կը պահպանէ:

ԻԳ. ԴԱՍ. — ԵՆԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

139. Այն բայերը, որ մէկէ աւելի եզակի են թաւայ ունին, յոգնակի կը դրուին, ինչպէս. փոյրս եւ եղբայրս եկան:

ԻՊ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՆՈՐԱԾԻԼ ՏԵՐԵԻ

Հազիւ լոյսին դողդոջ փայլ
Պատուեց ամպին սև մըռայլ,
Մեր դաշտերուն՝ հազիւ ձիւն
Դարձուց իրենց սեւութիւն.
Եւ դուն գարնան քաղցր ընկեր
Մեզ կը ժպտին լուսաբեր
Նախածիլ տերեւ,
Բարեւ քեզ բարեւ:
Դեռ մարգերուն մեր ցրտիկ
Չեկաւ այցող ծիծառնիկ.
Դեռ սոխակին քաղցրավանդ
Չըտուաւ ձայն արձագանդ.
Եւ դուք կու գաք խնդագին
Բերկրանք բերել մեր երկրին.
Նորածիլ տերեւ,
Բարեւ քեզ բարեւ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

417. Օրինակել այս հատուածը, եւ գտնել անուններն ու բայերը:
418. Գոց սորվիլ այս ոտանաւորը եւ արտասանել զայն:
419. Ամբողջացնել հետեւեալ խօսքերը վարի բարդ ենթականերով.
... Ժամացոյց կը շինէ:	... Կերակուր կ'եփէ:
... Կառք կը վարէ:	... Կօշիկ կը շինէ:
... Թուղթ կը ծախէ:	... Կղպանք կը շինէ:
... Գիրք կը ծախէ:	... Խմորեղէններ կը շինէ:
... Հողեր կը շինէ:	

Ենթականեր. — Կառապան, Թղթավաճառ, Կողարար, Երկաթագործ, Գրավաճառ, Խոհարար, Ծաղարար, Կօշկակար, Ժամագործ:

420. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բարդ բառերով.
Տանտիկին, արդուդարդ, սեղանատուն, որդեգիր, Ծաղկեփունջ, խմբերգ, Թատերաբեմ, վայրագաւիթ, գրողարան, պայմանաժամ, հաւկիթ, դերասան, առուաւոր:

Օրինակ. — Տանտիկին մը պարտական է հսկել իր տանը վրայ:

ԻՊ. ԴԱՍ. — ԲԱՐԴ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

140. Սովորաբար բարդութիւնը երկու բառով կ'ըլլայ:

141. Երեք բառով բարդութիւնները խորթ և քիչ գործածական են:

142. Բարդութիւնը երեք ձեւով կ'ըլլայ.

1. Երկու բառ առանց յօդակապի միացած, ինչպէս. ջր-հոր, կրծ-կաղ, ծով-եզերք, գեւ-աւի:

2. Երկու բառ ա յօդակապով միացած, ինչպէս. մաւ-ա-փար, դպր-ա-սուն վաւ-ա-հայր:

3. Երկու բառ ու շաղկապով միացած, ինչպէս. ահ-ու-դող, կեր-ու-խում, արդ-ու-գարդ:

143. Երբ բարդ անունի մը առաջին բառը բաղմավանկ է և ի գրով կ'աւարտի, և երկրորդ բառը բաղաձայնով կ'սկսի, ընդհանրապէս բարդութեան մէջ ինքի կը փոխուի և ա յօդակապը չի դրուիր, ինչպէս. մասնեմաս, շոգեխառք, աղաւնեսուն փոխանակ ըսելու մասնիմաս, շոգիախառք, աղաւնիասուն:

144. Բարդ անունները կը կազմուին գլխաւորաբար.

1. Դոյական գոյականի հետ, ինչպէս. շոգեմաւ, դպրասուն:

2. Դոյական ետքը բայարմաս, ինչպէս. ձկնորս, մաւալար:

3. Ածական ետքը գոյական, ինչպէս. նորալիպ, մանրադուր:

145. Կորուսման և փոփոխման կանոնը կը գործադրուի ընդհանրապէս բարդութեանց մէջ:

ԻՅ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՊԱԿԻՆ

Ապակիէ կը շինուին սրուակներ, սկահակներ, դաւաթներ, որովհետեւ մաքուր նիւթ մըն է և իր պարունակած հեղուկներուն համ կամ հոտ չի տար բնաւ: Կը շինուին տուներու պատուհաններ, որովհետեւ թափանցիկ ըլլալով, կ'անդարդարձնէ լոյսն ու ջերմութիւնը պատասպարելով միանգամայն զմեզ ցուրտէն և անձրեւէն: Կը շինուին կրպակներու ցուցափեղկեր յաճախորդներու դիւրութեան համար, նաեւ ժամացոյցներ, ակնոցներ, դիտակներ որոնք կը մեծցնեն ու կը մօտեցնեն ամէնէն փոքրիկ և հեռաւոր առարկաները: Ապակին կը գործածուի նաեւ հայլիններու, որոնք հիւրանոցի մը կամ աշխատանոցի մը մէջ կախուելով, աւելի խնդուն, հրապուրիչ և ընդարձակ կը դարձնեն զայն:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

121. Օրինակել այս հատուածը. եւ ստորագծել ածանցեալ բառերը:

122. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով:

Սրուակ, հայլի, գաւաթ, հեղուկ, թափանցիկ, ջերմութիւն, ընդարձակ, դիտակ, հեռաւոր:

123. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ:

Սալոր, տանձ, կեռաս, ձիթապտուղ, թուղ, արմաւ, հալարջ, թութ, խնձոր, դեղձ, բալ, սերկեւելի:

Օրինակ. — Ձիթապտուղը ձիթենիին պտուղն է:

124. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ձկուռ, սրճենի, նարնջենի, կիտրոնի, լեմոնի, ընկուզենի, յաւնապի, կաղնենի, կեռասենի:

Օրինակ. — Ձկուռն զղեարի ծառն է:

125. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Աղցան, հաւ, աղանի, փշա, մեղու, մրջիւն, աղ, պղպեղ, վարժապետ, ասեղ, յիմար, հիւանդ, բանջար, ծաղիկ, զօրք:

Օրինակ. — Աղցանոցին մէջ աղցան կը դնեն:

126. Խօսքեր շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.

Կառապան, առաջնորդ, սողուն, հաւաքիչ, դռնապան, սափքիչ, սուրիչ, պահնորդ, նկարիչ, ծորորդ:

Օրինակ. — Սուրիչը ձայն հանող գործիք մըն է:

ԻՅ. ԴԱՍ. — ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

146. Ածանցեալ գոյականներուն ամենամեծ մասը յետադաս մասնիկներով կը կազմուի կորուսման և փոփոխման կանոնով: Ասոնցմէ գլխաւորներն են.

147. Ենթ կամ ի որ ծառի կամ տունկի գաղափար կ'արտայայտէ, ինչպէս. վարդենի, կաղնի:

148. Նոց կամ ոց՝ պարունակողի գաղափար, ինչպէս. զօրանոց, դպրոց:

149. Պան, որդ, իջ, ուն՝ գործողութիւն մը կատարողի կամ յատկութիւն մը ունեցողի գաղափար, ինչպէս. այգեպան, սպորող, սափրիչ, սողուն:

150. Ակ, իկ, ուկ փոքրութեան գաղափար կ'արտայայտեն, ինչպէս. սնակ, թոյնիկ, այծուկ:

ԻԶ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԱՍ

Ազարակապանի մը Յակոբիկ անունով մէկ սպասաւորը տէրջը կողմէն ստէպ որսեր ու պտուղներ նուէր կը տանէր ծեր և ծակաչք հասառուի մը, որ փոքրիկ պարգեւ մը անգամ չէր տար անոր: Օր մը, տղան նապաստակ մը տարաւ ու առանց բարեւելու. «Ա՛ռ սա նապաստակը,» ըսաւ: — «Ստա՛նակ, գոչեց ծերուկը բարկութեամբ, ատա՛նկ նուէր կը բերեն. կեցի՛ր, դաս մը տամ քեզի ու միտքդ պահէ՛:» Տղուն հրամայեց որ իր տեղը նստի, և ինք նապաստակը ձեռքը առնելով՝ քաղաքավարութեամբ նազելի քալուածքով մը առաջ եկաւ, ու յարգանքով բարեւելով ըսաւ. «Պարո՛ն, այս նապաստակը տէրս զրկեց ձեզի, խնդրելով որ ընդունելու պատիւը ընէք:» Այն ատեն Յակոբիկ թիկնաթռոին մէջ երկնալով. «Շնորհակալ եմ, տղա՛ս,» պատասխանեց, և ձեռքը դրպանը խոթելով յարեց. «Ա՛ռ քեզի մէճիւր մը, ու գնա՛ կենացս գաւաթ մը պարպէ:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

127. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ բարդ եւ անանցնելու բառերը.
128. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ զրել զայն դասարանին մէջ:
129. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Թուշարան, խօսուածք, Թփիկ, խոստում, քննութիւն, յորդանք, գաւառացի, Ասիա, Յունաստան:
- Օրինակ.**—Մենք բոլորեանք մը մէջ ուրուր մը տեսայ:
130. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անանցնելու բառերով.
Խաղարան, սառնարան, վառարան, դառարան, լապտեր, չկնարան, կայարան, Թանգարան:
- Օրինակ.**—Յառաջիկայ կերակր մեր գիւղին լապտերն մէջ պիտի բանախօսէ Պ. Բ.

131. Իկ, ակ կամ ուկ նուագական մասնիկներով անանցնելու ընել հետեւեալ բառերը.

Նաւ, գայլ, սայլ, լիճ, հաւ, որդի, հաւ, ցոլակ, Թուշուն, հորթ, ձագ, գուռ, Թաթ, Թոռ, լուսին, առու, գետ, ծով, հով, փայտ, Թուփ, մարդ, աթոռ, առն, Թուղթ, բլուր:

132. Արական ընել հետեւեալ իգական բառերը.

Վարժուհի, գանձապետուհի, բարեկամուհի, տիրուհի երաժշտուհի, մանկուհի, սանուհի, սպասուհի, գաստիարուհի, սարկաւադուհի:

133. Ըսել թէ ի՞նչպէս կը կոչուին հետեւեալ երկիրներուն բնակիչները.

Չին, Պուլկարիա, Հրէաստան, Աֆղանիստան, Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա, Ասորիք, Յունաստան, Հապէշիստան, Հնդկաստան, Ռուսիա, Պարսկաստան:

ԻԶ. ԴԱՍ. — ԱՄԱՆՅԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

- 151.** Իս, սսան, արան, տեղի գաղափար կը յայտնեն, ինչպէս. Իսպիլա, պարսկասան, վարժարան:
- 152.** Յի, կան ծագումի կամ բնակութեան գաղափար, ինչպէս. Ֆրանսացի, ազնուական:
- 153.** Ունի իգականի գաղափար, ինչպէս. Մրուհի:
- 154.** Ուրիւն, ուն, ուսով, անի, գործողութեան կամ վիճակի գաղափար, ինչպէս. բարուրիւն, սոսկում, փայլումով, աշխատանք:

ԻԷ. ՈՅԱՆԱԽՈՐ. — ԲԱՐԻ ԵՂԻՐ

Բարի եղի՛ր, ո՛վ բարեկամ, դուն բարի՛,
Բարիները չունին վիշտ.

Ազատութեան և բռնութեան մէջ արի՛
Բարին յաղթող կ'ըլլայ միշտ:

Բարւոյն բընոյթն է միշտ ներող և ազնիւ.
Ըլլալ հանդէպ ամէնուն,

Չարերուն դէմ չընել երբէք չար հաշիւ.
Այդ է բարւոյն յաղթութիւն:

Բարիներուն չըկայ պատիժ. ազատ են.
Չարին պատիժն է միշտ ան.

Չարը վրէժն է, ոճիրն է, մահն է ու քէն.
Միայն բարին է անմահ:

Ե. ՄԵՄԵՐԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

134. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ստորագծել անունները եւ փա-
կագծի մէջ առնել բայերը:

135. Հետեւեալ բառերէն յարմարները ընտրելով ա՛րողջացնել վա-
րի խօսքերը.

Յարկ (շէնքի մը ծածկոյթը), հարկ (ինչ որ բացարձակապէս
գորեւոր է) — դիակ (մեռնողին մարմինը), քիակ (նաւ վարելու գոր-
ծիք) — քել (բազուկ), դել (սառանայ):

Աղքատներ կան որ . . . մը չունին — Նաւուն մէջ մեռնո-
ղն . . . ծովը կը նետեն — Աջ . . . կոտորեց — Ապուշները միայն
. . . կը վախնան — Ինչ . . . կայ այդ միջոցներուն դիմել:

136. Միեւնոյն հրահանգը ընել հետեւեալ բառերով.

Թեմ (եպիսկոպոսական վիճակ), դիմ (հակառակ), — փակ
(գոց), բակ (գաւիթ) — փոք (մարմնին մէկ մասը), բոք (ախտ) —
գող (աւազակ), իող (ծածկոց):

Քեզի . . . ոխ ունիմ — . . . առժանելի հիւանդութիւն մըն
է — Դէմքը . . . ծածկուած էր — Տղաքը . . . մէջ կը խաղան —
Եփրեմ եպիսկոպոսը իր . . . չկրցաւ հովուել — Մանկիկը կուլայ
ճրք . . . ցաւի — Մեր տունը . . . մատաւ — Դուռներնիդ միշտ
. . . պահեցէք:

137. Միեւնոյն հրահանգը ընել հետեւեալ բառերով.

Պար (ոտքի խաղ), պար (խումբ) — ան (ո՛հ), ան (վախ) —
այս (ասիկա), այս (չար ոգի):

Մեր դպրոցին մէջ երգի և . . . դաս չկայ — . . . աղջիկը
շատ խելացի է — Ամէն կողմ . . . ու սարսափ կը տիրէր — Հը-
քեշտակներու . . . մը նկարուած էր եկեղեցւոյն ձեղունին վրայ
— . . . ինչո՛ւ խաբեցիր զիս — Քրիստոս հիւանդները կը բուժէր
և . . . երբ կը հանէր:

ԻԷ. ԴԱՍ. — ՆՄԱՆԱԶԱՅՆ ԲԱՌԵՐ

135. Նմանաձայն բառեր. — Նմանաձայն կ'ըսուին
այն բառերը, որոնք տարբեր իմաստ, տարբեր ուղղա-
դրութիւն ունին, բայց միեւնոյն կերպով կը հնչուին,
ինչպէս. դալուկ (դեղնութիւն), բալուկ (զիսու պոյս),
հարք (շիսակ), յարդ (չոր խոտ):

136. Բազմանիւ բառեր. — Բազմանիւ կ'ըսուին
այն բառերը, որոնք մէկէ աւելի իմաստ ունին, ինչպէս.
Փոռ (երամշտական գործիք, դրամ), ժամ (վարսուն վայր-
կեան, եկեղեցի):

ԻԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ՏՈՒՓԸ

Մարգրիտ և իր ամուսինը, էրէն-գիւղի մօտերը, ագարակ մը կը բանեցնէին, ու միշտ վըաս կ'ընէին: Լսելով որ այդ գիւղին մէջ կախարդ մը կար, ելան անոր գացին և անյաջողութիւննին հասկցուցին անոր: «Առէ՛ք սա տուփը, ըսաւ ծերունին, ամէն օր ագարակին բոլոր անկիւնները պտրտուցէ՛ք: Տարիէ մը նորէն ինծի դարձուցէ՛ք զայն»: Ագարակապանները կախարդին պատուէրը գործադրեցին, և մոգական տուփը սլըտըտուցած ատեննին տեսան ծառաներուն բոլոր անկարգութիւններն ու անհոգութիւնները, և դարմանեցին զանոնք: Տարի մը ետքը գործերնին յաջողելով՝ նորէն գացին կախարդին խնդրելու համար որ այդ մոգական տուփը քովերնին ձգէ: Գիւղացին տուփը բացաւ, մէջը բան չկար. «Տղա՛քս, ըսաւ, ես կախարդ չեմ, բայց փորձառու մարդ մը: Միշտ անձամբ հսկեցէ՛ք ձեր գործերուն վրայ, և միշտ յաջող պիտի երթան անոնք»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

138. Օրինակել այս հատուածը, եւ անոր մէջ գտնուած հետեւեալ բառերուն տեղ դնել իրենց հոմանիշները.

Ամուսին, վնաս, կտխարդ, անյաջողութիւն, հասկնել, տուփ, պտրտուէր, գործադրել, ծառայ, անհոգութիւն, մոգական, գիւղացի:

139. Լուծել այս հատուածին անունները:

140. Մէյմէկ խօսք շինել այդ անուններով:

141. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր նշանակուած անուններուն տեղ դնել իրենց հոմանիշները.

Զանացէք ուղղել ճեր քերութիւններ: — Ոմխոնեմութիւնը շատ դժբախտութեանց պատճառ կ'ըլլայ — Տխմարներ առանց խորհելու կը խօսին: — Մոլորութիւնը այնքան ծանր կը քալէ որ աղիւսութիւնը շուտով կը հասնի անոր: — Աւելի աղէկ է որ մարդ օգհ ըլլայ քան թէ անխիյ: — Իր հառաչանքները հեռուէն կը լսուէին: — Մեր տանը ձեռքները փլաւ: — Ոճազործները խիղճ չունին:

Հոմանիշներ. — Ապւշ, հեղգութիւն, չքաւորութիւն, անմիտ, հեծկածանք, առաստաղ, եղեռնագործ, ձախողութիւն, աննախա-տեսութիւն, անուս, պակասութիւն:

142. Գրել հետեւեալ բառերուն առջեւ իրենց ածանյալներէն մէկը.

Սայլ, խաղ, գանձ, ժառանգ, հիւշ, Թերթ, խիստ, ցուրտ:

143. Գտնել հետեւեալ բառերուն հոմանիշները.

Ջերմ, Թանձր, առատութիւն, բարեկամ, լեռ, կղզի, իրաւունք, կեղծիք, ամառ, ազայ, յուզմունք, արցունք, լոյս, հիւսիս, Թերակղզի:

ԻԸ. ԴԱՍ. — ՀՈՄԱՆԻԵ ԵՒ ՀԱՎԱՆԻԵ ԲԱՌԵՐ

153. Հոմանիւ բառեր. — Հոմանիշ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք նոյն գաղափարը կը ներկայացնեն, թէև մեծ մասը կը տարբերին իրարմէ երանգներով, ինչպէս. ցուպ, գաւազան — շող, լոյս — ցոյ, շաղ — սեղ, մառախուղ, մշուշ:

158. Հակառակ բառեր. — Հակառակ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք իրարու հակառակ նշանակութիւն ունին, ինչպէս. քաց, չոր — կլն, այր — ներս, դուրս — քարիք, չարիք — իրաւ, սուս:

Ա. Գ. Ժ. Դ. Ի. Ե. Զ.

Նկար Գուկրույի

(Տես էջ 36)

Մարիամ Մագդաղինացի

Նկար Գուկրույի

(Տես էջ 36)

ԻԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԵՏԱՍՈՒԻՄ

Գեանառիւծը զարմանալի կենդանի մըն է: Ամբողջ մորթը փոքրիկ ողորկ ուռեցքներով ծածկուած է, որոնք գլխուն վրայ աւելի կը մեծնան: Իր երկու աչքերը իրարմէ անկախ կը շարժին, այնպէս որ մէկը վեր նայած առեն, միւսը կրնայ վար նայիլ: Լեզուն կտոր է, ծայրը խոշոր կապ մը ունի: Եւ ամբողջապէս ծնիւռած է տեղակ մը կաշուն նիւթով, որուն միջոցաւ կը բռնէ մանրիկ ճճիներ: Ինքը մողէզէ մը աւելի մեծ է ընդհանրապէս, եւ ծառերու վրայ ապրելէ կ'ախորժի: Այնչափ հեզ է, որ եթէ մատդ բերանը դնես, բնաւ չի խաճներ: Տգեղ կենդանի մըն է, բայց լոյսին մէջ առած դիրքերուն համեմատ՝ զանազան թոյրեր կ'ստանայ, հետեւաբար որոշ գոյն մը չունի: Գեանառիւծը կրնայ տարի մը ապրիլ՝ առանց բան մը ուտելու:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

144. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել յոյ ունեցող անունները:
145. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Ջարմանալի, ողորկ, ծիփել, կաշուն, ճճի, հեզ, թայր:
146. Յօդ ղնել հետեւեալ բառերուն վրայ.
Ծառ, հաշիւ, խոյ, մամոնայ, ակուս, հեռու, շոգի, երկուս, հոգի, շաղափ, շղթայ, ուրազ, սմբակ, սուտակ, արծիւ, շիւ, ընծայ:
147. Յոգնակի ընել հետեւեալ բառերը, եւ յօդ ղնել անոնց վրայ.
Բոկոտ, հայր, որսորդ, ուռենի, քեռայր, գնդաւոր, բազմաթիւ:
148. Յօդով հոլովել հետեւեալ բառերը.
Սքրա, մերժութիւն, դժուար, դար, եկեղեցի, Զօսիկ, Ճիւղ:
149. Մէյմէկ յատկացուցիչ ղնել հետեւեալ բառերուն առջեւ, եւ հոլովել զանոնք.
... կաթիլը — ... բաւրումը — ... վարդենին — ... ծովը — ... մայրը — ... բրդեղանը — ... գիւղացին:

3 0 7

ԻԹ. ԴԱՍ. — ՈՐՈՇԵՑ 307 ԵՒ 307-ՈՎ ՀՈՒՈՎՈՒՄ

159. Յօդ. — Յօդ կ'ըսուի այն գիրը կամ մասնիկը որ զոյականէ մը ետքը դրուելով անոր նշանակութիւնը կ'որոշէ. կամ ընդհանուր իմաստը մասնաւորի կը վերածէ. ինչպէս. *սուն* *սեւնեղ* *գաջի*, *սունը* *սեւնեղ* *գաջի*, *սուն* մը *սեւնեղ* *գաջի*:

160. Յօդը երկու տեսակ է. *որոշիչ* եւ *անորոշ*:

161. Որոշիչ յօդ կ'ըսուին ը եւ ն գրիւրը:

162. Ը կը գործածուի բառի մը ծայրը. երբ այդ բառին վերջին գիրը բաղաձայն է, ինչպէս. *կառիւր*, *դրամ*:

163. Ը կը գործածուի չ ձայնաւորով վերջացող բառի մը ծայրը երբ այդ չը վ նշուելով, բաղաձայն կը նկատուի. ինչպէս. *անիւր*, *պատիւր*:

164. Ը կը գործածուի յով վերջացող բառի մը վրայ, երբ յն կը հնչուի. ինչպէս. *բայր*, *Հայր*, *թիւր*:

165. Անունները յօդով սապէս կը հոլովուին.

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՐՆԱԿԻ

Ո. Հ.	Կառքը	Կատուն	Կառքերը	Կատունները
Ս. Տ.	Կառքին	Կատուին	Կառքերուն	Կատուններուն
Բ.	Կառքեմ	Կատուեմ	Կառքերեմ	Կատուներեմ
Գ.	Կառքովը	Կատուովը	Կառքերով	Կատուներովը

Լ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿԱՐԱՊԵՐԸ

Լըճակին հանդարտ կապոյտին վերան
ձերմակ կարապներ հոյլ հոյլ կը լողան .
Սըփռած ձիւնագոյն փետուրնին մաքուր,
Կերթան ճեղքելով ջուրերը փրփուր:

Բնքուշ թռչուններ զոյգ զոյգ, քովէ քով,
Միշտ օրօրուելով, հարսի նազանքով
Կը սահին կ'անցնին մերթ շուտ մերթ կամաց
Հըպարտ ուլերնին միշտ բարձր բռնած:

Բամպակ կարապներ, թռչուններ աղուոր,
Դուք երազներն էք մտքիս մեղմօրօր .
Դուք՝ իմ աչքերուս ցընորքն ըսպիտակ,
Լոյսէ կեանքերու պատրանքն ինձ կու տաք:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

450. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել որոշիչ յօդերը:
451. Լուծել այս ոտանաւորին մէջի անունները:
452. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Փառքը, ապարանք մը, սարդը, ընթերցում մը, վայրենի-
ները, յուզարկաւորութիւն մը, փետուր մը, գերեւները, մրցումը:
Օրինակ.—Մարդու մը ճշմարիտ փառքը էր արժանիքն է:
453. Յարմար անորոշ յօդեր ղնել հետեւեալ բառերուն ըով.
Տիգրան բարեսիրտ աղայ... է:—Բարիք մեծ ուստան... է:—
Դուք ալ մեծ աշխատող... էիք:—Ան բարեկամ... էր ինձի համար:
—Հոգ... աւելցաւ մեր վրայ:—Գրող... ալ կորսնցուցինք:—Լեզու
... ալ սորվեցայ:
454. Հոյովել հետեւեալները.
Հումայեցուց իշխանութիւնը — եզբօրս մատերը — քրոջ
հովանոցը — ամառուան տաքը — հարաւի հովը — ամառ հիմը —
թուսիկ կայօրը — արեւուն շշուկները:

Լ. ԴԱՍ. — ՈՐՈՇԻՋ 307 (Շառունակութիւն) . — ԱՆՈՐԷՏ 307

166. Ն որոշիչ յօդը կը գործածուի բառի մը
ծայրը երբ այդ բառին վերջին գիրը ձայնաւոր է, ինչ-
պէս. մեղու, մեղուն, հոգի, հոգին:

167. Ձայնաւորով վերջացող բառերուն ծայրը
երբ անձայն յ գտնուի, այդ յն կը ջնջուի, յետոյ և
յօդը կը դրուի, ինչպէս. ծառայ, ծառան. պողոտայ,
պողոտան. սպածոյ, սպածոն:

168. Ն յօդը կը գործածուի նաև բաղաձայնով
վերջացող բառերուն ծայրը, երբ էական բային սահմա-
նական ներկան կամ անկատարը յաջորդէ անոնց. նաև
ու, ալ, իսկ, անգամ, շաղկապներէն և ի վեր, ի վա-
նախադրութիւններէն առաջ:

169. Երբեմն և յօդը կրնայ դրուիլ նաև, ոտա-
նաւորի մէջ, բաղաձայնով վերջացող բառերուն վրայ,
օրինակի համար երբ իրենցմէ վերջը եկող բառը ձայնա-
ւորով սկսի, ինչպէս. իր ցաւն արցունքով հօրը կը պա-
ստէր, փոխանակ ըսելու իր ցաւը արցունքով հօրը կը
պաստէր:

170. Անորոշ յօդն է մը կամ մըն:

171. Մը կը գործածուի ամէն անունի առջև
անորոշ իմաստ մը տալու համար անոր, ինչպէս. ծաղիկ
մը, թորակ մը: Փոխանակ մրի մըն կը գործածուի էա-
կան բային սահմանական ներկային և անկատարին բոլոր
դէմքերէն և ալ շաղկապէն առաջ, ինչպէս. մարդ մըն
ալ, մարդ մըն եմ, մարդ մըն ես, մարդ մըն է, մարդ
մըն հի, ևայլն:

172. Յօդին լուծումը. — Յօդը լուծելու համար
պէտք է ըսել թէ որոշիչ է կամ անորոշ:

ԼԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՍՈՒԱԿԸ

Անտառներու նուագախումբին վարպետն է սոխակը :
Մնոր ձայնը լսելով՝ կը յիշենք ամառուան չքնաղ գիշերները, զուարթ երկինք մը, խաղաղաւետ ժամեր և լոյն բնութիւն մը՝ ուշադիր անոր հմայիչ դալլայիկին :
Եռանդուն արտայայտ, նրբին դեղձանիկը, հոգեզմայիկ խայտիտը, գորովոտ չիկահաւը, կրակոտ եկքանիկը, զուարթ վշահաւը, գեղգեղուն կեռնելը, ճուռողուն սարեակը այն ատեն միայն կ'երգեն, երբ լռէ իրենց վարպետը : Ասոնց ամէնուն ասուլիսը անուշ է սոխակին չափ, և ոմանց հնչիւնը ա՛լ աւելի վճիտ ու սրտառու է :
Բայց սոխակը կը նսեմացնէ ամէնքը իր տաղանդին զանազան թրթռումներովը և իր գեղգեղանքին հիասքանչ պէսպիսութեամբը :

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

155. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ածականները :

156. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Անտառ, նուագախումբ, սոխակ, գիշեր, բնութիւն, դայլայիկ, երազ, ասուլիս, հնչիւն, տաղանդ, գեղգեղանք, պէսպիսութիւն :

157. Մէյմէկ ածական յարմարցնել հետեւեալ բառերուն.

Խնձորը, փունջը, ջուրը, նուագը, սիրտը, աշակերտը, դուռը, ծառերը, աղաւնին, վաճառականը, ձիւն, պատմութիւնը, ժայռը :

Օրինակ. — Կարմիր խնձոր :

158. Մէյմէկ գոյական գտնել հետեւեալ ածականներուն յարմար. Զքնաղ, արտում, ամայի, ծաւի, թաւ, ցանցաւ, դողդոջուն, սէգ, կայտառ, խոնջ :

Օրինակ. — Թաւ ոտներ :

159. Հօլովել հետեւեալ անունները մէյմէկ ածական զնելով անոնց առջեւ.

Հաւ, հօրաքոյր, առաւու, հոգի, խաբախ :

ԱԾԱԿԱՆ

ԼԱ. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆԻՆ. ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

173. Ածական. — Ածականը բառ մըն է, որ անունի մը հետ կը գործածուի անոր մէկ հանգամանքը ցոյց տալու կամ զայն որոշելու համար :

174. Ածականը ընդհանրապէս անունէն առաջ կը դրուի, թէեւ ետքն ալ կրնայ դրուիլ երբեմն :

175. Ածականները ոչ թիւ ունին և ոչ հոլով, և յօդ չեն առներ, ինչպէս. գիտուն մարդը, գիտուն մարդուն, գիտուն մարդիկ :

176. Ածականները երբ առանձին գործածուին, այն ատեն անունի տեղ կ'անցնին, և անոր պէս թէ յոքնակի կ'ըլլան, թէ՛ կ'հոլովուին և թէ՛ յօդ կ'առնեն, ինչպէս. գիտունը, գիտունեք, գիտունեքէն :

177. Ածականները և յօդը կ'առնեն նաեւ երբ յատուկ անունէ մը առաջ դրուելով իբր արտայայտ գործածուին, ինչպէս. մեծն Աղեքսանդր :

178. Երբ յատուկ անուն մը իբր ածական գործածուի կամ անկէ ածական մը չինուի, գլխագրով չի դրուիր, ինչպէս. ամերիկեան սովորոյթ, Ֆրանսացի կիւն ևր :

179. Հինգ տեսակ ածական կայ. Որական, Ցուցական, Սացական, Թուական, Անորոշ :

ԼՐ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՍԿԻՒՈՐ

Սկիւռը մաքրասէր, արագընթաց, եռանդոտ, շատ կայտառ, շատ արթուն ու ճարտարագէտ անասնիկ մըն է: Հրացայտ աչքեր ունի, նուրբ դիմագծութիւն մը, Զղուտ մարմին մը, դիւրաթեք անդամներ: Իր աղուութիւն դէմքը աւելի սիրուն ու գեղազարդ կ'երեւայ փետրափունջի ձեւով գեղեցիկ ագիին ներքեւ, զոր կոնակի կողմէն մինչեւ գլխուն վերեւ կը բարձրացնէ, ու անոր հովանիին տակ կը պատսպարէ իր դէմքը արեւէն, անձրեւէն ու հովին հարուածներէն:

ՆՐԱՆԱՆԳՆԵՐ

160. Օրինակիւ այս հատուածը եւ ստորագծել բարդ բառերը:

161. Կրկնել բերանացի այս հատուածը, յետոյ զրել զայն:

162. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:

Զեփիւռ, քամի, հիւսիսակ, սիւզ—պատ, որմ, պատուար, շատնէշ, պարիսպ—սենեակ, խուց, դահլիճ, սրահ—կանթեղ, լամպար, ջահ, լապտեր—կօշիկ, մուճակ, հողաթափ, արեխ—գլխարկ, փեղդը, խոյր, գդակ—նախաճաշ, ճաշ, նախընթերք, ընթերք:

Օրինակ. — { Զեփիւռ կը կոչուի արեւմտեան անուշ հովիկը:
{ Քամին ձմեռուան ցուրտ հովն է:

163. Բաղդաստիւն ընել հետեւեալ ածականները.

Թանձր, տխմար, ծեր, գեղեցիկ, նոր, յիմար, փափուկ, փրփրի, դռն, զուարթ, քաղցր, հղօր, տկար, սքանչելի, լուս, յոռի, ներքին, խոր, վեհ, սպիտակ, երկար, ագնիւ, երջանիկ, օտար, պարզ, սաստիկ, թեթեւ:

164. Գերադաստիւն ընել հետեւեալ ածականները.

Յուսահատ, դէր, խոշոր, վախ, գեղջուկ, տփգոյն, վճիւ, քաղաքի, կծու, զգուշիկ կատարեալ, կակուղ, սիրուն, հանգիստ, խաղաղ, յուզեալ, խօլ, անպակ, վերջնական, զօրեղ, գոռոզ, վայելուչ, զգայուն, չնչին, արժանաւոր:

ԼՐ. ԴԱՍ. — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ. — ԲԱՐԴ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

180. Որակական ածական. — Որակական ածականը անունի մը ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, և ի՞նչպէս հարցման կը պատասխանէ:

181. Որակական ածականը երեք աստիճան ունի. Դրական, Բաղդաստիւն, գերադաստիւն:

182. Դրական աստիճանը՝ առանց բաղդատութեան՝ առարկային ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, ինչպէս. մեծ մարդ, խոնարհ արարած:

183. Բաղդաստիւն աստիճանը՝ երկու առարկաներ իրարու հետ համեմատելով, ցոյց կուտայ մէկուն առաւելութիւնը կամ նուազութիւնը:

184. Բաղդաստիւնը կը շինուի գոյն մասնիկով, կամ աւելի ու նուազ մակբայով, ինչպէս. ւեժազոյն կամ աւելի ւեժ, նուազ խոնարհ:

185. Գերադաստիւն աստիճանը՝ ցոյց կուտայ թէ առարկայ մը բոլոր իր նմաններէն գերազանց կամ ստորին է:

186. Գերադաստիւնը կը շինուի ամեն բառով, բարդութեամբ կամ առանց բարդութեան, ինչպէս. ամենամեծ կամ ամենեւնի ամեն, ամենախոնարհ կամ ամեն խոնարհ:

187. Բարդ ածականներ. — Բարդ ածականները կը կազմուին.

1. Ածական՝ ետքը գոյական, ինչպէս. չարսիրս, քերահաւատ, քաղցրահամ:

2. Գոյական՝ ետքը բայարմաս, ինչպէս. մարդասէս, բարեսիր, յուսափառ:

3. Գոյական գոյականի հետ, ինչպէս. վարդագեղ, սառնադիւր, յուսաբոյր:

4. Մակբայ՝ ետքը բայարմաս, ինչպէս. մշահոտ, յարատեւ, հեռատեւ:

188. Գոյականներու բարդութեան կանոնները կը գործադրուին նաեւ ածականներու բարդութեան մէջ:

Լ.Գ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ի՛նչ տարբեր կըրօնք ալ որ դաւանիք,
Հա՛յեր, դործեցէ՛ք դուք միշտ քով քովի.
Նոյն պատմութիւնը, նոյն անցեալն ունիք.
Իրարու եղէք նեցուկ կորովի:

Ո՛ր կուսակցութեան ալ՝ որ պատկանիք,
Հա՛յեր, քալեցէ՛ք դուք միշտ ձեռք ձեռքի.
Ունիք մէկ լեզու, և մէկ հայրենիք,
Ունեցէ՛ք նաև մէկ կամք, մէկ հոգի:

Ո՛ր դասակարգի ալ վերաբերիք,
Հա՛յեր, չնչեցէք դուք միշտ սիրտ սրտի.
Զեր կեանքն յուզած է միշտ նոյն փոթորիկ.
Եղէ՛ք անբաժան ընկերներ ուխտի:

Ո՛ր աստղին տակ ալ ապրիք, աշխատիք
Հա՛յեր, ձեզ պէտք է եղբայրութեան սէր.
Իրենց տապանէն ձեր մեռած նախնիք
Կը կարդան ձեզի միութեան հրաւեր:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

165. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ ստորագծել ածականները:
166. Պատմել այս ոտանաւորը բերանացի, յետոյ արծակ զրել զայն
դասարանին մէջ:
167. Լուծել այս ոտանաւորին անունները եւ յօդերը:
168. Այիւն, կան, առք յետադաս մասնիկներով ածական ընել հե-
տեւեալ բառերը.
Օդ, լոյս, արուեստ, դաշտ, փառք, թեւ, գիր:
169. Աւեօ, եղ, ոս մասնիկներով ածական ընել հետեւեալ բառերը.
Խոտ, բոց, դաւար, բոր, ժանգ, մետաքս, մարմին, սիրտ:
170. Իջ, ող մասնիկներով ածական ընել հետեւեալ բառերը.
Սփոփանք, երգ, խնայել, աշխատանք, յուզում, կրթութիւն:
171. Իկ, ուկ մասնիկներով նուագական ընել հետեւեալ անունները.
Խեղճ, սեւ, մեղմ, անուշ, ցած, խնդ, սիրուն:
172. Եղեմ, և մասնիկներով ածական ընել հետեւեալ անունները.
Ոսկի, կտաւ, հաւ, միս, բիւրեղ, անագ, սղիւնձ, պողպատ,
կաթ, թուղթ, գոհար, գաճ, մարմար, զմրուխտ:

173. Նախադաս մասնիկներով հետեւեալ ածականներուն իմաստը
հակառակ դարձել.

Երախտագէտ, ժաքուր, կարող, ուշիմ, օգտակար, փորձ,
տպեալ, տեղեակ, վշտահար, խռովեալ, վճարեալ, վստահ, գոհ,
պատեհ, կամաւոր, հաճոյ, ձեւաւոր, հասուն:

Լ.Գ. ԴԱՍ. — ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

189. Ածանցեալ ածականներ. — Ածանցեալ ածա-
կանները կը կաղժուին նախադաս և յետադաս մասնիկներ
աւելցնելով բայարմատներու, գոյականներու, ածական-
ներու, դերանուններու և մակբայներու վրայ, ինչպէս.
շարժուն, մարդկային, կեղծաւոր, եսական, հեռաւոր:

190. Նախադաս մասնիկներ. — Գլխաւոր նախա-
դաս մասնիկներն են. ան, ապ, է, Տ, դժ, տժ, որոնք միշտ
ածականներ կը կաղժեն, հակառակ նշանակութիւն տա-
լով բառերուն. ինչպէս. ան-միտ, ապ-օրէն, է-տես, Տ-գէտ,
դժ-բախտ, տժ-գոյն:

191. Յետադաս մասնիկներ. — Ածականները կաղ-
ժող յետադաս մասնիկներէն գլխաւորները հետեւեալներն են.

192. Այիւն, եան, կան, ենի, լոր, ցի որ ծագումի
և վերաբերութեան գաղափար կու տան ընդհանրապէս,
ինչպէս, մարդկային, արեւմտեան, գաւառական, մայրենի,
մեաւոր, կանացի:

193. Անի, աւեհ, եղ, ուս, ոս՝ ունեցողի գաղա-
փար, ինչպէս. լեզուանի, հոսաւեհ, համեղ, փախկոս,
շղմուս, նախանձոս:

194. Ան, իջ, ող. որդ՝ գործողի գաղափար, ինչ-
պէս. խածան, անոխիշ շացող, յաջող:

195. Կակ, իկ, ուկ՝ նուագական են, ինչպէս. ւնե-
կակ, փոքրիկ աղեկուկ:

196. Դոյն՝ բաղդատական, ինչպէս. բարձրագոյն:

197. Եղեմ, և՝ նիւթ կամ տեսակ ցոյց կու տան,
ինչպէս. բրդեղեմ, մեմախեղեմ, ասկիկ, արծաթ:

ԼԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ԵՒ ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ

Երևարանի մը աստիճանները, օր մը, սկսան իրարու հետ վիճաբանիլ: Վերինները գոռոզութեամբ կ'ըսէին վարիններուն. «Ինքզինքնիդ մեզի հետ մի՛ բաղդատէք, դուք մեզի հաւասար չէք: Տեսէ՛ք, մենք ի՛նչ մաքուր ենք, մինչդեռ դուք սա ցեխին ու փոշիին մէջ թաթխուած ու աղտոտած էք: Բնութիւնը ձեզմէ բարձր ըստեղծած է զմեզ:» Իմաստուն մարդ մը որ հոնկէ կ'անցնէր, այդ խօսքերը լսեց, ժպտեցաւ, ու երևարանը հակառակ կողմը դարձուց, այնպէս որ վերի ցպիկները վար իջան, և վարինները վեր ելան: Այս առակը մեր կեանքին պատմութիւնն է: Անակնկալ դէպք մը կը բաւէ շատ անգամ մարդոց դիրքը տակնուվրայ ընելու: Այն ատեն հարուստները կ'աղքատնան, և աղքատները հարուստներուն տեղը կ'անցնին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

174. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն դասաբանին մէջ:

175. Անորոշ յօդ դնել հետեւեալ ցուցական ածականներուն տեղ.

Այս մոլորճը, սա գզրոցը, այս խարտոցը, այդ սալը, այդ քերէչը, այն տապալը, այն սլաքը:

176. Մէյմէկ ցուցական ածականով հոլովել հետեւեալ անուններուն եզակին եւ յօրնակին.

Լուծայ, Ծալք, Ծփոց Ծորակ, ցաւ, փոս, կոնք, Թորակ:

177. Հոլովել ցուցական ածականներով հետեւեալ անունները.

Լքում, բնութիւն, կնքամալ, արծիւ:

178. Մէյմէկ յարմար ոտակական ածական դնել հետեւեալ անուններուն վրայ.

Այս . . . տեղը, այդ . . . կանթը, այն . . . այգին, աս . . . ճրագները, սա . . . դէմքը, այդ . . . խաղողները . . . սա ծերանները:

ԼԳ. ԴԱՍ. — ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

198. Ցուցական ածականներ. — Ցուցական ածականները ցոյց կուտան այն անունները որոնց վրայ կը խօսուի:

199. Ցուցական ածականներն են. այս, աս, սա, այդ, աս, այն, ան:

Այս կը գործածուի մեզի ամէնէն մօտ եղող առարկայի մը համար. այդ՝ քիչ մը հեռու եղողին. այն՝ ամէնէն հեռու եղողին համար:

200. Ցուցական ածականէն ետքը եկող անունը և կամ ը յօդը կ'առնէ ընդհանրապէս, ինչպէս. այս գիրք, այդ հովիտնոց, այն պաշտօնեան:

201. Ցուցական ածական ունեցող անունները որոշիչ յօդ չեն առներ երբ գործիական հոլով են, ինչպէս. այս գրիչով գրեցի, այդ գլխարկով գացիր:

ԼԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԽՈՋԱԿԱՆԻՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ամառուան մէջ տաք օր մը, աքիսը կաղնիի մը տակ քնացեր էր, երբ խողկաղին մը ինկաւ իր սրածայր ցուկին վրայ: Սարսափահար դատքեց ելաւ ու փախաւ: Ճամբան մուկի մը հանդիպեցաւ. «Աստուածս, կաղնիի խոշոր ճիւղ մը ինկաւ վրաս», ըսաւ ու մեկնեցաւ: Մուկը վազեց ճագարին քով գնաց որ մերձակայ դաշտին մէջ կը ճարակէր. «Եղածը իմացա՞ր. ահագին կաղնի մը ինկեր է աքիսի մը վրայ»: Իրիկունը, ճագարը գործը բարեկամներուն պատմեց: «Կ'երեւայ թէ, ըսաւ անոնց, կաղնին ահագին գոռումով մը թապալեր է, որոտմանց ու փայլակներու միջոցին»: Անծեղը այն տեղէն կ'անցնէր, լսեց և գնաց ծանօթներուն քով շաղակրատեց: «Ճշմարիտ երկրաշարժ մըն է եղեր, կ'ըսէր, աւա՛ղ, չեմ գիտեր թէ քանի՞ հոգի մեռեր է»: Հետեւեալ առտուն երկրին բոլոր անասունները այս զարհուրելի աղէտքին վրայ կը խօսէին մէջերնին:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

179. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստացական ամականներ դնել այն բառերուն քով որոնք յիմորոշ յոգեր ունին:
130. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով: Աքիս, կաղնի, ցուկ, սրածայր, սարսափահար, ճիւղ, ճագար, ճարակել, տապալել, փախակ, անծեղ, շաղակրատել, աղէտք,
181. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով ստացական ամականներ կցելով անոնց.
- Գաւաթ, աման, պնակ, տաւրակ, աղաւնի, անծեղ:
182. Ստանական ամականով հոլովել հետեւեալ բառերը.
- եղ, գիշի, հովիւ, զաւակ, մատուռ, ջահ, գլուխ, ժամ:

ԼԵ. ԴԱՍ. — ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱՄԱԿԱՆ

202. Ստացական ամականներ. — Ստացական ամականները բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն, և հետեւեալներն են.

ԵԶԱԿԻ	ՅՈՔՆԱԿԻ
Իմ կամ Իմին	Մեր կամ Մերին
Գու » Գուկին	Ձեր » Ձերին
Իր » Իրեն	Իրենց

203. Իմ, քու, իր ստացական ամականներուն կցուած անունները եզակիի մէջ միշտ ս, դ, ց կամ բ գիրերը կ'առնեն որոնք յիմորոշ յօդ կ'ըսուին, ինչպէս. Իմ տունս, քու պարտեզդ, իր մասնին, իսկ յօքնակիի մէջ բ որոշիչ յօդը կ'առնեն ինչպէս. մեր, ձեր, իրենց շապիկները:

204. Իմ, քու, իր ստացական ամականներուն տեղ չառ անգամ ս, դ, ց կամ բ գիրերը յօդերը միշտակ կը գործածուին, ինչպէս հոգիս, պարտեզդ, մասնին:

205. Մեր, ձեր, իրենց ստացական ամականներն ալ կրնան զանց առնուիլ հետեւեալ օրէնքով.

206. Եթէ անունը բազմական է, թէ՛ եզակիի և թէ՛ յօքնակիի մէջ նիս, նիդ, նին կ'առնէ:

207. Եթէ անունը միական է. թէ՛ եզակիի եւ թէ՛ յօքնակիի մէջ երնիս, երնիդ, երնին կ'առնէ: Բացառիկ է միայն գործիականը, ինչպէս կ'երեւայ հետեւեալ հոլովմանց մէջ.

Բազմական	ՅՈՔ.	Միական
ԵԶ.		ԵԶ. ԵՎ ՅՈՔ.
Ո. Հ. Պարտեզնիս	Պարտեզներնիս	Տուներնիս
Ս. Տ. Պարտեզնուս	Պարտեզներնուս	Տուներնուս
Բ. Պարտեզնես	Պարտեզներնես	Տուներնես
Գ. Պարտեզովնիս	Պարտեզներովնիս (եզ.)	Տունովնիս (յոք.)
		Տուներովնիս

208. Այս ձեւերը ի հարկին միայն գործածելու է, նախընտրելով, մանաւանդ հոլովմանց մէջ, մեր, ձեր, իրենց զերանուններուն գործածութիւնը:

Լ.Զ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻՔԸ

Եզը, որ այնքան խոշոր ու մեծղի է, քսանէն երեսուն տարեկան շատ ծերացած կը համարուի: Մեր դալար երիտասարդութիւնը խոր ծերութիւն է անոր համար: Ձին, ինչպէս իր համեստ ընկերը՝ էջը, երեսունը հինգ տարեկանէն աւելի չ'ապրի: Միւս ընտանի կենդանիները աւելի պակաս կ'ապրին. խոզը քսան տարեկանին զառամեալ է. կատուն տասնըհինգէն ետքը ա'լ մուկ չի բռներ. այծը, ոչխարը տասնէն տասնըհինգ տարեկան լմնցած են: Ծագարը ու թնէն տասը տարեկան կ'ապրի: Իսկ մարդը, եթէ կանոնաւոր կեանք մը վարէ, մինչեւ ութսուն, իննըսուն տարի կրնայ ապրիլ ընդհանրապէս:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

183. Օրինակել այս հատուածը եւ նշանակել բուսական ածականները:

184. Գտնել ճաշը անասունի անուն, եւ իրենց յարմար ածականներ դնել անոնց առջեւ:

185. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ թուանշանով գրուած թուականները գիրերով գրել

Իրիգոր Լուսաւորիչ ծնած է Քրիստոսի 247 թուականին: Սահակ Պարթեւ մեռած է 439ին 86 տարեկան: Դաղկեդոնի Ժողովը գումարուած է Քրիստոսէ 451 տարի ետքը: Իրիգոր Նարեկացի մեռած է 951ին, և Մխիթար Դօշ՝ 1213ին: Մխիթար Աբբան 1676ին ծնաւ Սեբաստիոյ մէջ: Յակոբ Նալեան Պատրիարքը 1764ին մեռաւ Կոստանդնուպոլիս: Պետրոս Դուրեան բանաստեղծը ծնած է Իսկկիւտար 1851 Մայիս 20ին, և մեռած է 1872 Յունուար 21ին, Պետրոս Աղամբան, հոչակաւոր դերասանը, մեռած է 1891 Յունիս 2ին:

Լ.Զ. ԴԱՍ. — ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

209. Թուական ածականներ. — Թուական ածական կ'ըսուին այն բառերը, որոնք անունի մը քանի հասկամ քանիերորդ ըլլալը ցոյց կուտան, ինչպէս. մեկ, երկու, հինգերորդ, վեցական:

210. Բացարձակ կ'ըսուին այն թուական ածականները, որոնք անունի մը քանի հասկամ ըլլալը ցոյց կուտան, ինչպէս. մեկ, երկու:

211. Դասական կ'ըսուին անոնք, որ անունի մը քանիերորդ ըլլալը ցոյց կուտան, ինչպէս. հինգերորդ, վեցերորդ:

212. Բաշխական կ'ըսուին անոնք, որ ամէն մէկուն քանիական հատ բաշխուած ըլլալը կը յայտնեն, ինչպէս. հիւնական, վեցական:

213. Բացարձակ բուսական ածականներն են. զօր, մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթը, ութը կամ ութ, ինը, տասը, տասըրեկ, տասերկու, տասերեք, տասըրորս, տասըրհինգ, տասըրվեց, տասըրեօթր, տասըրուօթր, տասըրիկ, քսան, երեսուն, քառասուն, յիսուն, վաթսուն, եօթսուն, ութսուն, իննըսուն, հարիւր, հազար, միլիոն:

214. Թէ՛ բացարձակ և թէ՛ դասական թուական ածականները երբ առանձին գործածուին, գոյական են, յօդ կ'առնեն, յօդակի ունին, և գոյականի հոլովման ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին, ինչպէս.

Ո. Հ. Հարիւր Հարիւրներ Առաջին Առաջիններ
Ս. Տ. Հարիւրի Հարիւրներու Առաջինի Առաջիններու
Բ. Հարիւրե Հարիւրներե Առաջինե Առաջիններե
Գ. Հարիւրով Հարիւրներով Առաջինով Առաջիններով

215. Երկու, երբ գոյական է, կ'ըլլայ երկուք, և կը հոլովուի սապէս. երկուք, երկուքի, երկուքե, երկուքով:

216. Թուական ածականներէն ետքը գոյականը ընդհանրապէս եղակի կը մնայ. երկու մարդ, տասը զիւր:

ԼԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Հայ գրաբար լեզուի ամէնէն ծաղկած ժամանակն է Ե. դարը, զոր Ոսկեդար կ'անուանէ պատմութիւնը: Այս դարուն մէջ է որ գտնուեցան հայ գիրերը Սահակայ և Մեսրոպայ ձեռքով, և շատ մը հեղինակութիւններ ու թարգմանութիւններ լոյս տեսան, որոնց զլիսաւորն է Աստուածաշունչը: Յաջորդ դարերուն մէջ աւելի փայլուն գրողներ ունեցած ենք արդարեւ, բայց ոչ ոք կրցած է գրել այն բնտիր գրաբարը, զոր գործածեցին առաջին թարգմանիչներէն Եղնիկ Կողբացի, և երկրորդ թարգմանիչներէն Եղիշէ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

186. Օրինակիլ այս հատուածը, եւ ստորագծել դասական բուական ածականները:
187. Բերանացի պատմել այս հատուածը, յետոյ գրել զայն դրանին մէջ:
188. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ գրով գրուած թիւերը հայ այբուբենով նշանակել:

Թարգմանիչներուն առաջին աշակերտներէն է Կորիւն. երկրորդ աշակերտներէն են Դաւիթ Անյաղթ, Գիււ Կաթողիկոս Յովհան Մանդակունի, Ղազար Փարպեցի, Կայն, Տասնըեօթներորդ դարուն մէջ Ժողկեցաւ Ֆրանսոյի դասական գրականութիւնը: Բաաներորդ դարը սկսաւ հազար ինը հարիւր մէկին:

189. Մէյմէկ բաշխական բուական ածական դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Ամէն մէկ կարգին մէջ . . . աշակերտ կայ . . . հոգի մթաւեղ կը քալէնի . . . հաւ տեարակ բաժնեցի իրենց:

190. Հայ տառերով նշանակել հետեւեալ թիւերը.

47, 98, 61, 104, 1002, 516, 87, 16, 52, 93, 39, 414, 828, 3631, 69, 70, 1248:

ԼԷ. ԴԱՍ. — ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ (Շարունակութիւն)

117. Դասական բուական ածականները կը կազմուին բացարձակներուն վրայ երորդ մասնիկը աւելցնելով. ինչպէս. հինգ հինգերորդ. ութ, ութերորդ: Բացառիկ են առաջին, երկրորդ, երրորդ. չորրորդ:

118. Բաշխական բուականները կը կազմուին բացարձակներուն վրայ ական աւելցնելով. ինչպէս. հինգական, քսանական: Բացառիկ է մէյ մէկ: Կ'ըսուի նաեւ երկ երկու, երեք երեք, չորս չորս, հինգ հինգ, վեց վեց մինչև վեց թիւը:

119. Եօթը, ինը, տասը բառերուն ք գիրը երրորդ և ական մասնիկներուն առջև կը փոխուի Ե ի, ինչպէս. եօթներորդ, իննական: Ուրք կամ ութ՝ կ'ըջայ ութերորդ, ութնական:

120. Երեսուն, քառասուն, յիսուն, վաքսուն, եօքսանասուն, ուքսուն և իննըսուն բառերը, հակառակ կորուսման օրէնքին. իրենց վերջին վանկին ու ն չեն կորսնցներ, երբ ածանցուին երորդ և ական մասնիկներով, ինչպէս. երեսուներորդ, քառասունական, և ոչ երեսներորդ, քառասնական:

121. Դասական բուականները կրնան նշանակուիլ նաեւ հայ այբուբենով, ինչպէս.

Ա առաջին, Բ երկրորդ, Գ երրորդ, Դ չորրորդ, Ե հինգերորդ, Զ վեցերորդ, Է եօթներորդ, Ը ութերորդ, Թ իններորդ, Ժ տասներորդ, ԻԱ քսանըակերորդ, ԻԲ քսաներորդ, Լայն: Ի քսաներորդ, ԻԱ քսանըակերորդ, Լայն: Լ երեսուներորդ, Խ քառասուներորդ, Ս յիսուներորդ, Կ վաքսուներորդ, Զ եօքսանասուներորդ, Զ ուքսուներորդ, Ղ իննըսուներորդ, Ծ հարիւրերորդ, Մ երկուհարիւրերորդ, Լայն: Ռ հազարերորդ, Ս երկուհազարերորդ, Վ երեքհազարերորդ, Լայն:

ԼԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ

Պէտք է արհամարհանքով նայիլ ոչ մէկ աղքատի և չզանիլ ուէ հիւանդէ մը: Աղքատութիւնը և հիւանդութիւնը այնպիսի վիճակներ են որ կրնան մեղի ալ պատահիլ: Ուստի պէտք է ընտելանանք անոնց, ինչպէս մեր բոլոր գործերուն և նիւթական ու բարոյական պարտքերուն: Երբ այդ ամէն դժբախտութիւնները սովորական բան մը նկատելու վարժուինք, և բարեսրտութեամբ վարուինք զանոնք կրողներուն հետ, մեր տառապանքը պակաս կ'ըլլայ այն պարագային որ մենք ալ ենթարկուինք նոյն չարիքներուն: Զրկեալները սիրելու զգացումը ամէնէն գերազանց զգացումն է մարդուս և զայն վեր կը բարձրացնէ հասարակ մարդոց մակարդակէն:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

191. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել անորոշ ածականները:

192. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Արհամարհանք, աղքատութիւն, հիւանդ, վիճակ, պարտք, դժբախտութիւն բարեսրտութիւն, տառապանք պարագայ, զգացում:

193. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անորոշ ածականներով.

Միւս, բոլոր, ուէ, այդչափ. քանի՞. իւրաքանչիւր որչափ, միեւնոյն, այսպէս, այսինչ, էնչ, ո՞ր. քանի մը:

Օրինակ. — Ես միւս տանը աւելի հաւանեցայ. քան թէ ասոր:

194. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ գտնուած ածականներն ու անունները:

Սնափառ մարդիկ իրենց կորուստին կը դիմեն: Ամէն արժանիք հասնատ է. Ամէն բանի մէջ վախճանն է գովելի: Տխմար մարդիկ հպարտ կ'ըլլան: Առաջին արցանակի արժանացողները աշխատասերներն են: Սրկու անգամ երկու չորս կ'ընէ: Արտաքինքրեւոյթները ո՞րչափ կը խաբեն զմեզ, իմ գգեստներս պարզ են: Այս խօսքերէն ապուշները կը խաբուին: Ազնիւ սիրտերը սուտ չունին:

195. Որոշել հետեւեալ ածականներուն տեսակները:

Զորորդ դուռը, ցուրտ սենեակը, երկու աղաւնի, ամէն անգամ, ձեր գլխարկը, այդ գիրքերը, այն պարտքը, մէյմէկ ձմերուկ, հինգական ընկոյզ, երկերկու դահեկան, ինչպէս հաւ, քանի՞ հաւկիթ, թարմ կարագ, առատ սնունդ, եօթներորդ աստիճան:

ԼԸ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԱՄԱԿԱՆ

222. Անորոշ ածականներ. — Անորոշ ածականները տարտամ և անորոշ իմաստ մը կու տան գոյականին, ինչպէս. ուրիշ մարդ մը:

223. Անորոշ ածականները հետեւեալներն են.

Ամեկ, բոլոր.

Քանի մը, մեկ ֆանի, ինչ ինչ.

Ամեկ մեկ, իւրաքանչիւր, անձնիւր,

Նոյն, միեւնոյն.

Ուրիշ, միւս.

Ոչ մեկ.

Որ եւ և.

Այս ինչ, այն ինչ.

Այսպէս, այսպիսի, ասանկ:

Այնպէս, այնպիսի, անանկ.

Այսքան, այսչափ.

Այդքան, այդչափ.

Այնքան, այնչափ.

Որքան, որչափ.

Որ, ինչ, ֆանի՛ ֆանի՛:

224. Ասոնցմէ ամէնքն ալ հարցական ձեւով ալ կրնան գործածուիլ, բայց մասնաւորապէս հետեւեալները հարցական կը կոչուին. ո՞րչափ, ո՞րքան, ո՞ր, ի՞նչ, ֆանի՞, ի՞նչպէս:

ԼԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՅՈՐԵՆԻ ԾՈՎԵՐ

Հովեր կ'անցնին,

Ու ցորեններն յուշիկ յուշիկ կ'արթննան .

Իրենց խորքէն կը հոսի դող մ'անսաման :

Դալարազեղ կողերն ի վար բլուրին

Ծովեր կ'անցնին :

Հովեր կ'անցնին,

Ու ցորենին պատմուճանները ծրփուն

Մերթ կը պատռին, մերթ կը կարուին փողփողուն,

Ըստուերի մէջ, լոյսերու մէջ փրփրազին

Ծովեր կ'անցնին :

Հովեր կ'անցնին,

Զմրուխաներով կը ծրփայ դաշտը անհուն .

Ծիտը կ'երգէ թառած հասկի մ'օրօրուն՝

Մինչ իր տակէն ցորեններու մոլեգին,

Ծովեր կ'անցնին . . .

Հովեր կ'անցնին . . . :

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

196. Օրինակել այս ոտանաւորը ստորագծել անունները, եւ նշանակել սծականները :

197. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը :

198. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով .

Յուշիկ յուշիկ, հոսիլ, անսահման, դալարազեղ, բլուր, պատմուճան, ծփուն, փողփողուն, փրփրազին, ծիտ, թառիկ, հասկ, մոլեգին .

199. Լուծել հետեւեալ բառերը .

Այս շփեղ ծաղիկները. — Իմ նոր գրիչս. — Երկու բարի դրացիներ. — Հինգերորդ կարգը. — Բոլոր ոչխարները. — Իրենց պատիժը :

200. Հետեւեալ ածականներուն տեղ՝ յասկացուցիչներ դնել գոյականներուն բով .

Որդիական յարգանք, մայրական սէր, տղայական խաղ, ցաւագին աղաղակ, զատնային ծաղիկ, գիշերային պտոյտ, զատկական տօն, ռամկական խօսքեր, դժոխային ոճիւր, երկնային կապոյտ, հեղձական գեղեցկութիւն, մարդկային սիրտ, աշխատհային բարեք, երկմաւոր արքայութիւն :

Օրինակ. — Ծառիկէս. ան. եղ. սեռ. յատկացուցիչ ճիւղերուն :
ճիւղերիկէս. ան. յոք. ուղ. յատկացեալ ծառին :

201. Հետեւեալ ածականներէն գոյականներ շինել .

Ծաղկաւէտ, երկար, գնդաձեւ, անգութ, վախկոտ, խորհրդաւոր, տափակ, քմայեկ, քաջ, ապուշ, զուարճալի, ծանր, դառն, ուշադիր, խիստ, դաւաճար :

ԼԹ. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

225. Ածականին լուծումը. — Ածականը լուծելու համար, պէտք է ըսել թէ որակական է, ցուցական է, ստացական է, թուական է կամ անորոշ, և թէ ո՞ր անունին կը վերաբերի, ինչպէս .

Այս	ցուցական ածական խնամիրին :
խնամոր	Հս. ան. եղ. ուղ. :

Խ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.— ԲԱԳԱՌՈՐԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

Սպանիոյ արդի թագաւորը, Ալֆոնսո, Մատրիտի շրջականները ինքնաշարժով ծպտեալ պտտած ատեն, երկու ոստիկաններ իր կառքը կը կեցնեն օրէնքին թոյլատրածէն աւելի արագ վազցնելուն համար: Ալֆոնսո կարեւորութիւն չի տար անոնց. ու անոնք կը ձերբակալեն զայն ոստիկանատուն տանելու համար: Այն ատեն Սպանիոյ ինքնակալը վախնալով որ իրենց սպառնալիքը կը գործադրեն, «Ես ձեր թագաւորն եմ» կ'ըսէ: Բայց ոստիկանները չեն հաւատար, և քաշքշելով կը տանին զայն մինչեւ որ ոստիկանապետը վրայ հասնելով, կը ճանչնայ թագաւորը և անոր րաքը ինչալով ներողութիւն կը խնդրէ անկէ:

Սակայն Ալֆոնսո գոհունակութիւն կը յայտնէ ոստիկաններուն իրենց պարտականութիւնը ճշդիւ կատարելուն համար, և աստիճանի բարձրացում կը շնորհէ անոնց:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

202. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ղերանունները:

203. Բացատրել հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնը.

Եկաւոր, երկեր, Թուում, կոնաձեւ, շարժել, հանդարտ:

Օրինակ. - Եկաւորը տեսակ մը փոքրիկ Թուում է:

204. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անձնական դերանուններով.

Դուք, ինձի, իրմէ, անով, քեզի, ես, ինք, ան:

Օրինակ.— Դուք մեր բարեկամն էք:
Կ'ուզէ՞ք դաս առլ ինձի:

Դ Ե Ր Ա Ն ՈՒ Ն

Խ. ԴԱՍ.— ԴԵՐԱՆՈՒՆԻՆ ԴԵՐ.— ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

226. Դերանուն.— Դերանունը բառ մըն է, որ անունի մը տեղ կը դրուի, ինչպէս. ես, դու, այս, ինչ, որ, անկեմ:

227. Դերանունը կը ծառայէ խօսքի մէջ գոյականի չկրկնելու, ինչպէս:

Անունով	Դերանունով
Ծոյղ տղան դասերուն մէջ չի յաջողիր. Ծոյղ տղան չ'զբաղիր դասերով, որովհետեւ դասերը դժուար կու գան Ծոյղ տղուն:	Ծոյղ տղան դասերուն մէջ չի յաջողիր. ինչ'զբաղիր անոնցմով, որովհետեւ դժուար կու գան իրեն:

228. Դերանունը անունին պէս կրնայ ըլլալ ենթակայ, խնդիր, ևայն, ինչպէս. Ես կը խօսիմ, զեզ կը յարգեմ:

229. Դերանունը ունի քիւ, հոյով, և դեմ:

230. Դեմը երեք է. առաջին, երկրորդ, երրորդ:

Ա. դէմքը խօսողը ցոյց կուտայ.

Բ. դէմքը զայն, որուն կը խօսուի.

Գ. դէմքը զայն, որուն վրայ կը խօսուի:

231. Դերանունները հինգ տեսակ են. Անձնական, Ցուցական, Ստացական, Յարաբերական, Անորոշ, ինչպէս. ես, այս, ինչ, որ, բոլորը:

232. Անձնական դերանուն.— Անձնական դերանունները անձերը ու դէմքերը կը ներկայացնեն, և հետեւեալներն են. ես, դու, ինչ, ան կամ անիկա, անի, դուք, իրենք, անոնք:

233. Անձնական են նաեւ գիրար, մեկզմեկ փոխադարձ դերանունները: Ինչ'դերանունը կրկնակ ձև մըն ալ ունի, որ է ինչ'գիրար, ինչ'գիրար, ինչ'գիրար, ևն.:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄ

Բ. ԴԵՄ

ԵԶ.	ՅՈՔ.	ԵԶ.	ՅՈՔ.
Ո. Ես	Մենք	Դու	Դուք
Հ. Զիս	Զեք	Զեք	Զեք
Ս. Իմ, Իմին Մեր, Մերին	Դու, Դուին Զեք, Զեքին		
Տ. Ինձ, Ինծի Մեզ, Մեզի	Դեք, Դեքի Զեք, Զեքի		
Բ. Ինձմէ, Ինչ Մեզմէ, Մենէ	Դեքմէ, Դեքէ Զեքմէ, Զեքէ		
Գ. Ինձմով	Մեզմով	Դեքմով	Զեքմով

Դ. ԴԵՄ

ԵԶ.	ՅՈՔ.	ԵԶ.	ՅՈՔ.
Ո. Ինք	Իրենք	Ան, Անիկա	Անոնք
Հ. Զինք	Զիրենք	Զայն, Զանիկա	Զանոնք
Ս. Իր	Իրենց	Անոր	Անոնց
Տ. Իրեն	Իրենց	Անոր	Անոնց
Բ. Իրմէ	Իրենցմէ	Անկէ	Անոնցմէ
Գ. Իրմով	Իրենցմով	Անով	Անոնցմով

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ո.	—	—
Հ.	Մէկզմէկ	Իրար, Զիրար
Ս.	Մէկզմէկու	Իրարու
Տ.	Մէկզմէկու	Իրարու
Բ.	Մէկզմէկէ	Իրարմէ
Գ.	Մէկզմէկով	Իրարմով

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ ԿՐԿՆԱԿ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄ

ԵԶ.

ՅՈՔ.

Ո.	—	—
Հ.	Ինքզինքս	Ինքզինքնիս
Ս.	Ինքզինքիս	Ինքզինքնուս
Տ.	Ինքզինքիս	Ինքզինքնուս
Բ.	Ինքզինքէս	Ինքզինքնէս
Գ.	Ինքզինքովս	Ինքզինքովիս

Բ. ԴԵՄ

ԵԶ.

ՅՈՔ.

Ո.	—	—
Հ.	Ինքզինքդ	Ինքզինքնիդ
Ս.	Ինքզինքիդ	Ինքզինքնուդ
Տ.	Ինքզինքիդ	Ինքզինքնուդ
Բ.	Ինքզինքէդ	Ինքզինքնէդ
Գ.	Ինքզինքովդ	Ինքզինքովիդ

Դ. ԴԵՄ

ԵԶ.

ՅՈՔ.

Ո.	—	—
Հ.	Ինքզինքը	Ինքզինքնին
Ս.	Ինքզինքին	Ինքզինքնուն
Տ.	Ինքզինքին	Ինքզինքնուն
Բ.	Ինքզինքէն	Ինքզինքնէն
Գ.	Ինքզինքով	Ինքզինքովին

Փոխադարձ դերանունները, և ինքզինքս, ինքզինքդ, ինքզինքնը, ինչպէս իրենց յոքնակները ուղղական չունին, որովհետեւ ենթակայ չեն ըլլար:

ԽԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԶԻԹԵՆԻՆ

Զիթենին միշտ յարգուած ծառ մըն է: Իմաստութեան և խաղաղութեան խորհրդանշանն է ան: Հին Յոյները անով կը պսակէին ոյիմպիական խաղերու մէջ յաղթականները: Պոսիդոն և Աթենաս, երկուքն ալ փափաքելով իրենց անունով կոչել Յունաստանը նոր շինուած ատեն, Արամազդ, չաստուածներուն պետը, որոշեց քաղաքին տալ անունը անոր որ ամէնէն թանկագին նուէրը բերէր: Պոսիդոն երկիրը ճեղքեց, և գետնէն հանեց ձի մը որ պատերազմի խորհրդանշանն է: Աթենաս ձիթենի մը հանեց, և քաղաքը Աթենք կոչուեցաւ զիցուհւոյն անունովը: Քրիստոնեաներուն համար ալ նուիրական է ան: Նոյի տապանին աղաւնին անով վերադարձաւ ջրհեղեղին ցամքիլը աւետելու համար, և անոր ոստերովը Քրիստոս փառաբանուեցաւ Երուսաղէմի մանուկներէն:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

205. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել անձնական դերանունները:
206. Բացատրել հետեւեալ բառերը.
Զիթենի, իմաստութիւն, պսակել, կոչել, թանկագին, ճեղքել:
207. Մէյմէք խօսք շինել հետեւեալ ցուցական դերանուններով.
Աստիք, այդ, ան, անոնք, տառնք, տա, տաքիս:
208. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ սացական դերանուններով.
Մերենք, երեսցը, իմա, ձերբները, քուկդ, երեսը:
209. Օրինակել կրկին վերի հատուածը, եւ հարկ եղած անունը ղնել անձնական դերանուններուն տեղ:
210. Յոյց տալ հետեւեալ դերանուններուն ղէմքերը.
Այդ, իրը, իմա, տաքիս, ձերը, մերենքերը, ան, սա, քուկդ:

ԽԱ. ԴԱՍ. — ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

234. Ցուցական դերանուն. — Ցուցական դերանունը կը ծառայէ ցոյց տալու այն անձերը և իրերը, որոնց տեղը դրուած է:

235. Ցուցական դերանուններն են.

ԵԶ.	ՑՈՔ.
Ա. դեմք Այս, աս, ասիկա, սա	Ասոնք
Բ. » Այդ, աս, ասիկա	Ասոնք
Գ. » Այն, ան, անիկա	Անոնք

236. Ցուցական դերանուններուն մէկ մասը ցուցական ածականներ են, որոնք առանց անունի, առանձին կը գործածուին, ինչպէս. սա իմ գիրքս է. սա ինչ է:

237. Այս յիշուած առարկայի մը կամ գաղափարի մը համար կը գործածուի, ինչպէս. պէտք է պզտիկները մեծերուն հնազանդին, այս է իմ կարծիքս: Սա յիշուելիք առարկայի մը համար, ինչպէս. իմ կարծիքս սա է որ պզտիկները պէտք է մեծերուն հնազանդին:

238. Սացական դերանուն. — Սացական դերանունները ստացական ածականներէ կը շինուին անոնց վրայ աւելցնելով ս, դ, և կամ ը դիմորոշ յօդերը, բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն, և առանձին կը գործածուին, ինչպէս.

ԵԶ.	ՑՈՔ.	ԵԶ.	ՑՈՔ.
Ա. Դեմք Իմա, իմինս Մերը, մերինը Իմիններս Մերինները			
Բ. » Քուկդ Ձերը, ձերինը Քուկիներդ Ձերիններդ			
Գ. » Իրը, իրենը Իրենցը Իրենները Իրենցները			

ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

Այս		
	ԵԶ.	ՅՈՔ.
Ո . Հ .	Այս , աս , սա , ասիկա	Ասոնք
Ս . Տ .	Ասոր	Ասոնց
Բ .	Ասկէ	Ասոնցմէ
Գ .	Ասով	Ասոնցմով

Այդ		
Ո . Հ .	Այդ , ատ , ատիկա	Ատոնք
Ս . Տ .	Ատոր	Ատոնց
Բ .	Ատկէ	Ատոնցմէ
Գ .	Ատով	Ատոնցմով

Այն		
Ո . Հ .	Այն , ան , անիկա	Անոնք
Ս . Տ .	Անոր	Անոնց
Բ .	Անկէ	Անոնցմէ
Գ .	Անով	Անոնցմով

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԳԷՄԲ		
	ԵԶ.	ՅՈՔ.
Ո . Հ .	Իմս , Իմինս	Իմիններս
Ս . Տ .	Իմինիս	Իմիններուս
Բ .	Իմինէս	Իմիններէս
Գ .	Իմինովս	Իմիններովս

	ԵԶ.	ՅՈՔ.
Ո . Հ .	Մերը , Մերինը	Մերինները
Ս . Տ .	Մերինին	Մերիններուն
Բ .	Մերինէն	Մերիններէն
Գ .	Մերինով	Մերիններով

Բ. ԳԷՄԲ		
Ո . Հ .	Բուկը , Բուկինը	Բուկինները
Ս . Տ .	Բուկինիդ	Բուկիններուդ
Բ .	Բուկինէդ	Բուկիններէդ
Գ .	Բուկինովդ	Բուկիններովդ

Ո . Հ .	Չերը , Չերինը	Չերինները
Ս . Տ .	Չերինին	Չերիններուն
Բ .	Չերինէն	Չերիններէն
Գ .	Չերինով	Չերիններով

Գ. ԳԷՄԲ		
Ո . Հ .	Իրը , Իրենը	Իրենները
Ս . Տ .	Իրենին	Իրեններուն
Բ .	Իրենէն	Իրեններէն
Գ .	Իրենով	Իրեններով

Ո . Հ .	Իրենցը , Իրենցինը	Իրենցինները
Ս . Տ .	Իրենցինին	Իրենցիններուն
Բ .	Իրենցինէն	Իրենցիններէն
Գ .	Իրենցինով	Իրենցիններով

ԽԲ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ԶԻՆ ԵՒ ՅՈՒԼԸ

Առոյդ ձի մը մանուկ մ'առած իր վերան,
Դաշտերուն մէջ, ասդին անդին կուգար ման.
Մերթ կը վազէր, կը վազվզէր ոտոտտուն,
Եւ մերթ հազիւ կը դադէր թարմ խոտերուն:
«Ի՜նչ, մորընչեց ցուն անդիէն զայրացած,
Ըզբեզ վարել՝ պղտիկ տըղճուն այդ մնաց:
Շուտ պատժէ՛ զայն, և վերայէդ նետէ՛ վար,
Երթայ սորվի թէ ձիուն հետ չեն խաղար:»
— «Ի՜նչ յաղթանակ, ի՜նչ փառք և ի՜նչ մեծ պատիւ,
Ըսաւ անոր ծիծաղելով ձին աղնիւ.
Ամօթ չէ՞ ինձ, և չե՞ն խընդար իմ վերաս,
Երբ վար նետեմ սա խեղճ մանուկն անվընաս:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

211. Արծակի վերածել այս ոտսնաւորը:

212. Մէյմէկ յարմար յարաբերական դերանունն դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ գտնուած կէտերուն տեղ:

Այն մարդիկը . . . վոյ խօսեցայ, եկեր են: Այն աշակերտը . . . մրցանակ տրուեցաւ, հիւանդացիք է: Այն գնդակները . . . կը խաղայինք, կորսուեր են: Այն օգնութիւնը . . . կը յուսայի, պիտի մատուցանէք ինձի: Հայրս . . . ամէն բան կը սպասէի, մերժեց զիս: Քոյրս . . . հետ կը բնակէի, մեկնեցաւ քաղաքէն:

213. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ յարաբերական դերանուններով.

Որոնց, որմէ, որ, զորս, որոնք, որոնցմէ, որով, զոր, որուն:

ԽԲ. ԳԱՍ. — ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

239. Յարաբերական դերանուն. — Յարաբերական դերանունը որ բառն է, և իրմէ առաջ յիշուած անուն մը կամ դերանուն մը կը ցուցնէ. այդ անունը կամ դերանունը կ'ըսուի յարաբերեալ, ինչպէս. այն աղջիկը որ ֆեզի հետ եր. դուն որ այնքան քարի ես:

240. Յարաբերական դերանունը ունի թիւ, հոլով և երեք դէմքի համար ալ կրնայ գործածուիլ, ինչպէս. ես որ գիտեմ, դուն որ գիտես, ան որ գիտէ:

241. Յարաբերական դերանունը սապէս կը հոլովուի.

	ԵԶ.	ՅՈՔ.
Ո.	Որ	Որոնք
Հ.	Հոր	Հորս
Ս.	Որուն	Որոնց
Տ.	Որու	Որոնց
Բ.	Որմէ	Որոնցմէ
Գ.	Որով	Որոնցով

242. Յարաբերական դերանունին. եղակին շատ անգամ յօքնակիի տեղ ալ կրնայ գործածուիլ ուղղական և հայցական հոլովներու մէջ, երբ յարաբերեալին կից ըլլայ, ինչպէս. Անոնք որ խօսիլ չեն գիտեր, պիտի չունեն. վարդերը զոր այնքան կը խնամէի. քոռակեցան. փոխանակ բռնու. Անոնք որոնք խօսիլ չեն գիտեր, վարդերը զորս այնքան կը խնամէի, և այլն:

ԽԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԻՆ. — ԵՂԵԻԱՆԻ ԿԱՍ ԼԵԼԱԿ

Պարսկաստանէն եկած տունկ մըն է լելակը, եւ մշակութեամբ ու պատուաստով այնքան ճոխացած ու նրբացած է, որ բազմաթիւ տեսակներ արտադրած է: Անոր նուրբ օգային գոյնը որ բաց կապոյտի եւ մանիշակի խառնուրդ մըն է, եւ տեսակին համեմատ կը փոխուի, զգլխիչ բուրուամը որ ամբողջ պարտէզ մը կը խընկաւեալ, շատ լաւ կը բացատրեն այն նշանակութիւնը զոր տուած են իրեն Ներոպացիք, խորհրդանշան անուանելով զայն յուզման եւ ակարութեան: Լիննէ երեւելի բնագէտը սիրեկնիս անուանած է զանիկա, ինչ որ լատիներէն սրինգ կը նշանակէ, եւ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ անոր ճիւղերովը սրինգ կը շինեն: Տաճկաստանի մէջ ալ ծխափողեր կը շինեն անկէ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

214. Օրինակել այս հատուածը, եւ սկզբնատուերով նշանակել անձնական եւ յարաբերական դերանունները:

215. Նշանակել հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր գրուած դերանուններուն տեսակները:

Ոչինչ կրնայ զինքն սփոփել — Շատ աշխատեցանք որ յաջողի ան — Ասոնք ըսողը եւ չեմ, ուրիշ մըն է — Ի՞նչ բան կ'արգելէ զքեզ ճշմարիտը խօսելէ — Այսպիսի բաւական է այսօրուան համար — Ամէն մեկուն իրեն յարմար նուէր մը տրուեցաւ — Ո՞վ որ կ'ուզէ տգէտ մնալ, թո՛ղ չաշխատի — Շատեր կ'աշխատին, բայց ի՞նչ կը յաջողին — Ո՞վ կրնայ զինքն համոզել — Ո՞վ ո՞վ կը համարձակի դիտողութիւն ընել:

ԽԳ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

243. Անորոշ դերանուններ. — Անորոշ դերանունները տարտամ եւ անորոշ անձեր եւ իրեր կը ներկայացնեն:

244. Անորոշ դերանուններուն մեծ մասը անորոշ ածականներէն կը կազմուին, յօդ մը աւելցնելով անոնց վրայ, եւ հետեւեալներն են.

Ամէնը, ամէնքը, բոլորը — մէկը, ամէն ոք, ամէն մարդ, մարդ, ոմանք, շատեր, ինչեր — մէկը եւ միւսը, ամէն մէկը, իւրաքանչիւրը, իւրաքանչիւր ոք, անձնաւոր, ոչ ոք, ոչ մէկը, ոչինչ — ուրիշը, միւսը, ուրիշ մը — նոյնը, միեւնոյնը, նոյնիմէն — բան մը, ամէն բան, այսինչը, այնինչը — այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, այսքանը, այդքանը, այնքանը — այսպիսին, այդպիսին, այնպիսին, ասանկը, ասանկի, անանկը — ինչ որ, ո՞վ որ — ո՞վ, ի՞նչ, ի՞նչ բան, քանի՞, ո՞ր չափը, ո՞րքանը, ո՞րը, ի՞նչը, ո՞րպիսին — մէկ քանիք, քանիքներ, ևայլն:

245. Անորոշ դերանուններուն ամենամեծ մասը կը հոլովուին գոյականներուն հոլովման ընդհանուր օրէնքին համաձայն, եւ մեծ մասը յոքնակի ալ ունին, ինչպէս. ասանկը. ասանկի, ասանկի, ասանկով, ասանկները, ասանկներուն, ասանկներէն ասանկներով:

246. Բացառիկ են հետեւեալ հոլովումները.

Ո. Հ.	Ամէնք	Ոմանք	Որո՞նք
Ս. Տ.	Ամէնուն	Ոմանց	Որո՞նց
Բ.	Ամէնէն	Ոմանցմէ	Որոնցմէ՞
Գ.	Ամէնով	Ոմանցով	Որոնցմով
Ո. Հ.	Ո՞վ, Զո՞վ	Ո՞րը	Մէկը
Ս. Տ.	Որո՞ւ	Որո՞ւն	Մէկուն
Բ.	Որմէ՞	Որմէ՞	Մէկէն
Գ.	Որով	Որով	Մէկով

ԽԴ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿԱՐՄԱՆԱՆՁԸ

Կարմրալանջը շատ կատաղի և միանգամայն շատ ընտանի կենդանի մըն է։ Իրեն վնաս հասցնողին հետ շատ կատաղի է, և շատ ընտանի՝ անոր հետ որ չար դիտաւորութիւն չունի։ Եթէ փորձես զայն բռնել, կը փախչի կտուցի հարուած մը տալով քեզի։ Իսկ եթէ չդպչես իրեն, գլխուդ բոլորտիք կը պտուտկի։ Սոխակը և ծիծեռնակը կը մեկնին, ան կը կենայ, տանիքի թռչուններուն պէս, իր փոքրիկ տոտիկներովը կէտկիտելով գետնի աւազը, կռուելով շատակեր հաւերուն հետ, տակն ու վրայ ընելով ախոռին յարդը և նիրհելով մսուրին մէջ։ Եթէ ձմեռը շատ ցուրտ ըլլայ, տուններէն ներս կը մտնէ, կարասիներուն վրայ կը թառի, և գլուխը ծռելով կը դիտէ ինքզինքը հայլինքուն մէջ։ Սրուակի մը բերանը թառած կը քնանայ, մերթ ընդ մերթ փոքրիկ հծծիւնով մը պատասխանելով վառարանին ճարճատման որմէ հաճոյք կ'ըզայ։

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

216. Օրինակել այս հատուածը. եւ ստորագծել բոլոր դերանունները։
217. Օրինակել եւ բերանացի սորվիլ այս հատուածին հետեւեալ դերանուններուն լուծումը.

Որ	Յր. դր. եզ. ուղ. ենթ. յունի բային։
Չայն	Անձ. դր. եզ. հյց. սեռի խնդիր չունել բային.
Քեզի	Անձ. դր. եզ. տրկ. բնութ. խնդիր ճարլ բային.
Ան	Անձ. դր. եզ. ուղ. ենթ. կը կենայ բային։
Ինքզինքը	Անձ. դր. եզ. հայց. սեռի խնդիր կը դիտէ բային.

218. Սկզբնատառերով ցոյց տալ հետեւեալ խօսքերուն մէջի դերանուններուն տեսակները.

Մի՛ ըներ ուրիշէն, ինչ որ չես ուզեր որ քեզի ընեն—Մարդ դիւրաւ կը հաւատայ իր փափաքած բաներուն — Պէտք է կերպարանքէն դատել մէկը — Ինքզինքդ մի՛ գովեր — Դուն քեզ օգնէ՛, Աստուած ալ պիտի օգնէ քեզի — Բան մը գաղանի մի՛ պահեր քու մօրմէդ — Արհամարհէ՛ բոլոր վատ մարդիկը — Ով որ կը խաբէ, ինք ալ պիտի խաբուի — Ոմանց համար, կամենալը կարենալ է — Ներողամիտ եղի՛ր ուրիշներուն — Ով որ կը շողորթէ, կը խաբէ դքեզ։

219. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Աղկեր, աղղղիկ, մրջիւն, թիթեռ, հրինկ, կարմրախայտ, բզէզ, իշամեղու, ճայ, փոփրուկ, շերեփաքի։

Օրինակ — Աղկերը լուղաթեւեր ունի, որովհետեւ ճուկ է։ Շերեփաքին վեց ոտք ունի, որովհետեւ միջատ է։

220. Նշանակել ձեր շինած խօսքերուն մէջ անունները, յոդերը, ածականները, դերանունները եւ քայերը սկզբնատառերով։

ԽԴ. ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

243. Դերանունները լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ անոնց տեսակը, թիւը, հոլովը, դէմքը, եւ նախադասութեան մէջ ինչ պաշտօն կատարելը, ինչպէս.

Եւ խօսեցայ { Անձնական դերանուն եղակի ուղղական հնթակայ՝ խօսեցայ բային։

Այս լուծումը հետեւեալ ձեւով պէտք է կրճատել։

Անձ. դր. եզ. ուղ. ենթ. խօսեցային։

ԽԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՂԲԻՐՆ ՈՒ ԾՈՎԸ

Անհուն ծովուն մէջ շիթ առ շիթ
Կը կաթէր ջուր մ'ականակիտ,
Երբ շառաչեց ծովն ալեսաստ
Ահազագոյ. «Ի՞նչ կ'ընես աստ.
Ես ամպրոպն եմ, շանթն ու մըրրիկ.
Անսահման եմ, ինչպէս երկինք.
Պէտք ունիմ քեզ, խնդճ աղբերակ,
Մինչ փոքր ես դուն, ես՝ անյատակ»
Եւ աղբիւրն ալ ըսաւ ծովուն.
«Ես անշուք եմ, դուն ամենի՛
Բայց կը բերեմ քեզ, ծով անհուն,
Կաթիլ մը ջուր որ կը խըմուի»

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

221. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ ստորագծել դիմաւոր բայերը:

222. Սորվիլ հետեւեալ բառերը.

Անհուն, շիթ առ շիթ, ականակիտ, շառաչել, ալեսաստ, ահազագոյ, ամպրոպ, շանթ, անյատակ, ամենի:

223. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը:

224. Գտնել այս ոտանաւորին մէջ գտնուած անունները, յօդերը, ածականները. դերանունները:

225. Մէյմէկ յարմար դերանուն ղնել հետեւեալ կէտերուն տեղ.

. . . չի կրնար երկու տէրոջ ծառայել—Դուն . . . այնքան բարի ես, ինչո՞ւ չես ուզեր օգնել այդ խեղճին— . . . կը գովեն զքեզ— Հեռացէք այն հաճոյքէն . . . անպատուութիւնը կրնայ եղծել— Ըսէ թէ . . . հետ կը տեսնուիս, ըսեմ . . . թէ . . . ես— Ձկայ տխմար մը որ . . . աւելի տխմար մը չգտնէ:

226. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ դերանուններով.

Դուք, ոչինչ, միւսը, անոր, զքեզ, ինձի, որոնք, որմէ, զիս, ամէնքը, որո՞ւն, քեզի, իրենց, ամէն օր, այսչափը, զինքը, զիրար:

227. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Կը ճանչնա՞ս սա բարձրահասակ կինը— Ես մէկը չեմ տեսներ— Ես որ բարեկամ էի իրեն, կը դատապարտեմ զինքը— Ճշմարիտ բարեկամներու կը վայել անկեղծ ըլլալ— Բոլոր աղաքը իմ սիրելիներս են— Ձեր քոյրերը դպրոցէն վերադարձան— Այս թըռչունը կ'երգէ, ան չ'երգեր— Ասոնք մեզմէ կը փախչին— Իրենցմէ մէկը չեմ ճանչնար— Ով որ կ'ըսէ, կը լսէ— Այն աղջիկը, որուն ձայնը լսեցիր, մեկնեցաւ:

Բ Ա Յ

ԽԵ. ԴԱՍ — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

248. Նախադասութիւն.— Նախադասութիւնը դատում մըն է, որով ընդհանրապէս առարկայի մը մէկ հանգամանքը կ'արտայայտենք, ինչպէս. տղան աշխատող է. հաւը երգիչ չէ. գրիչը կոտրած է:

249. Ամէն նախադասութիւն երեք մասէ կը բաղկանայ. ենթակայ, ստորոգելի և բայ:

250. Ամէն նախադասութեան մէջ պէտք է դիմաւոր բայ մը ըլլայ:

Արեմաս (Տե'ս էջ 100)

Էլեգ Քեղեր (Տե'ս էջ 116)

ԽԶ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. ԳԵՏԱԶԻՆ

Գետաձին կենդանի մըն է, որ Նեղոս գետին և Ափրիկէի ուրիշ մեծ գետերուն մէջ միայն կը գտնուի: Շատ ամեհի, ուժեղ և յաղթամարմին է: Կ'ապրի ջուրին մէջ, բայց երբեմն գետեղերքը կ'ելլէ սէզեր, ցորեններ, թարմ խոտեր և ծառի ճիւղեր ուտելու համար: Գետաձին տեսքը շատ տգեղ է ցամաքին վրայ, որովհետեւ զլուխը չափազանց կարճ է: Իր գոյնը թուի է, ականջները՝ մանր և սուր, ակռաները ահաւոր են, և այնքան կարծր, որ պողպատին զարնուելով կրակ կը հանեն: Մորթը այնքան պինդ է որ մէջը ոչ սուր կը թափանցէ, ոչ սլաք:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

228. Օրինակել այս հատուածը, եւ զատել բոլոր նախադասութիւնները:
229. Այս հատուածին մէջ գտնուած բոլոր պակաս նախադասութիւնները ամբողջացնել, բայ մը կամ եմբակայ մը աւելցընելով:
230. Բերանացի կրկնել այս հատուածը, յետոյ զրել զայն:
231. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերով.
Նեղոս, Ափրիկէ, ամեհի, ուժեղ, սէզ, եզերք, ճիւղ, ցամաք, սրունք, թուխ, ականջ, սուր, ահաւոր, պողպատ, մորթ, կարծր, պինդ:
232. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.
Ենթականեր.—Ասեղ, կարագ, տաղաւար, վարագոյր, պարտէզ:
Ստորոգելներ.—Սուր, թարմ, խոշոր, նուրբ, շքեղ:
Օրինակ.—Ասեղները (ենթակայ) սուր (ստորոգելի) են (բայ):

233. Լուծել հետեւեալ բառերը:

Այս դեղին կօշիկը. — Մեր տան պարտէզը. — Երկու հաւկիթ. — Բոլոր ձմեռը. — Առտուան զանգակը. — Ձեր գրիչը և իմս. — Անոնց գլխարկը և քուկդ:

Օրինակ.—Այս ծուց ած. կօշիկ բառին:
դեղին Որակ. ած. կօշիկ բառին:
կօշիկը Հաս. ան. եզ. ուղ. կամ հայց. ք որոշիչ յօդ:

ԽԶ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ (Շարունակութիւն)

251. Նախադասութեանց մէջ, ենթական ցոյց կու տայ անձ մը, անասուն մը կամ իր մը որուն հանգամանք մը կը վերագրենք, ինչպէս. տղան, հաւը, գրիչը: Ստորագրելին ցոյց կու տայ ենթակային մէկ հանգամանքը, ինչպէս. աշխատող, երգիչ, կոտրած: Բայը կը հաստատէ կամ կը ժխտէ ստորոգելին ցոյց տուած հանգամանքին ենթակային պատշաճիւր, ինչպէս. ե կամ չե:

252. Ըլլալ բայը լիճակ մը կը ցուցնէ և հական բայ կը կոչուի:

253. Նախադասութիւնը կ'ըլլայ հաստատական, երբ բայը ենթակային վերագրուած հանգամանքը կը հաստատէ, ինչպէս. գրիչը կոտրած է:

254. Նախադասութիւնը կ'ըլլայ բացասական, երբ բայը ենթակային վերագրուած հանգամանքը կը ժխտէ, ինչպէս. սագը երգիչ չէ:

ԽԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԷԼԷՆ ՔԷԼԼԵՐ

Ելէն Քէլլըր խուլ համր և կոյր աղջիկ մըն է, ծնած Ամերիկայի մէջ, այնտեղ դաստիարակուած է Տօքթոր Հօուի հաստատութեան մէջ, և ուսած է իր մայրենի լեզուէն դատ, լատիներէն, հին յունարէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն: Իր սերելի զբաղումներէն մէկն է երկրաչափութիւնը: Ինքը պայծառ իմացականութեան տէր ըլլալով, կրցած է հետեւիլ համալսարանական դասընթացքներու և ստացած է փիլիսոփայութեան, զրազիտութեան և գիտութեան վկայականներ: Միս Քէլլըր հիմայ 36 տարեկան է, և հեղինակած է երկու ուշադրաւ հատորներ, իմ կեանքիս պատմութիւնը և Աշխարհը որուն մէջ կ'ապրիմ: Ինքը աշխատակիցն է ամերիկեան հանդէսներու, վերակացուն է Միացեալ-Նահանգներու խուլ-համր և կոյրերու հաստատութեանց որոնց մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ իր անձնական փորձառութեամբ և հմտութեամբ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

234. Օրինակել այս հանուածը, եւ ստորագծել ստորագիծները:

235. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորագիծները վարի ենթականերուն յարմարցնելով.

Ստորագիծներ. — ձերեղ, սէ, կարմիր, գեղին, մանիշակագոյն, կապոյտ, կանաչ, գորշ, կաթնագոյն, վարդագոյն:

Ենթականներ. — Յարդ, խոտ, արիւն, մեխիւր, կուսածաղիկ, կակաչ, ոսկի, աղ, կրակ, երկինք, մանիշակ, ագռաւ, աղաւնի, տերեւ, կաւիճ, մուկ, նարինջ, վարունգ, զմրուխտ, փերեղակ:

236. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորագիծներուն յարմար ենթականեր գտնելով եւ յորնակի ընելով զանոնք:

Հեղուկ, կաղաւթ, ծանր, թեթեւ, քաղցր, դառն, անթափանց, թթու, անհամ, դիւրաթեք, լուսաւոր, թափանցիկ, առանձիգ:

237. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորագիծներուն յարմար երկերկու ենթակա գտնելով.

Խորամանկ, քաղցրաբարոյ, հաւատարիմ, ապուշ, երկչոտ, յամառ, հլու, ուշադիր, առողջ, քմահաճ, գաղտնապահ, խնամոտ:

238. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ յորնակի ստորագիծները զործածելով.

Բարերարներ, ճարտարագէտներ, գիրքեր, ծաղիկներ, բանաստեղծներ, նուագարաններ, ծովեր, լեռներ, քաղաքներ, հերոսներ:

Օրինակ.— Մասին ու Արագածը լեռներ են:

ԽԷ. ԴԱՍ. — ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ

255. Ստորագիծ. — Ստորագիծ ընդհանրապէս ածական մը կամ ածականի իմաստով գործածուած գոյական մըն է, որ սովորաբար էական բային կ'ընկերանայ:

256. Ստորագիծին միշտ ուղղական կ'ըլլայ այս պարագային մէջ:

257. Ստորագիծին անփոփոխ կերպով եզակի կը մնայ նոյն իսկ յօքնակի ենթականերու հետ, ինչպէս. տղայը աշխատող են. հաւերը երգիչ են. գրիչները. կոսրած են:

258. Միայն այն պարագային մէջ ստորագիծին յօքնակի կը դուրս, երբ իրմէ առաջ ածական մը կամ յատկացուցիչ մը կայ, ինչպէս. աստեղ 'բազ մարդիկ են. դուք մեր դրացիներն եք. մենք Մարիամին բոններն ենք:

ԽԸ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՏՂՈՒ ՀԱՐՑՈՒՄ

— Հայրի՛կ, ո՞վ կ'անցնի ամէնէն արագ .

Հովե՞րը արդեօք, գե՞տը սրընթաց,
Արդեօք ասո՞ւպն որ կ'իյնայ վայրահակ
Առկայծ ակօսով բոցի պէս վառուած :

Արդեօք ամպե՞րը, ծուխն եթերային,
Եւ կամ օդապար ծիծե՞ռն ուղեւոր,
Բոցածաւալ փո՞ւնջն արդեօք հըրթիռին,
Երկինքին շանթը թէ փալլակն անոր :

Աւա՞զը խըլուած եղերքէն ծովուն,
Ճերմակ օճառին պրզպըջա՞կն ոսին,
Օդապարիկը, տերե՞ւն աղազուն,
Երա՞զը, արգեօք ոստա՞յնը սարդին :

— Իցի՛ւ թէ անգէտ մընաս միշտ, որդեա՛կ,
Անուշ և տըխուր սա փորձառութեան,
Թէ ի՛նչ որ կ'անցնի ամէնէն արագ,
Մեր երջանկութեան օրելն են միայն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

239. Օրինակել այս ոտանաւորը, արծակի վերածել, ամբողջացնելով նախադասութիւնները իրենց յարմար բայ մը ղնելով ամէն մէկուն քով.

Օրինակ. — Հովե՞րը արդեօք ամէնէն շուտ կը սահին, **թէ** գետերը ամէնէն շուտ կը հոսին :

240. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ենթականերով.

Ասուպ, ակօս, ծուխն ու շոգին, ծիծեռ, հրթիռ, շանթ, պղպշակ, օդապարիկ, փորձառութիւն, ես և դուն, դուք և քոյր-բերնիդ, մենք և անոնք :

ԽԸ. ԴԱՍ. — ԲԱՅ ԵՒ ԵՆԹԱԿԱՅ

259. Բայ. — Բայը բան՞մը ընել կամ ըլլալ կը ցուցնէ, այսինքն գործողութիւն մը կամ վիճակ մը, ինչպէս. ծեծել՝ ծեծի գործողութիւնը կը ցուցնէ, հիւանդանալ՝ հիւանդութեան վիճակը :

260. Էական բայէն զատ, միւս բոլոր բայերը իրենց մէջ կը միացնեն ստորոգելիին գաղափարը ըրարող գաղափարին հետ, ինչպէս. ծեծել՝ կը նշանակէ ծեծող ըլլալ, հիւանդանալ՝ հիւանդ ըլլալ :

261. Ենթակայ. — Ենթակայ կը ներկայացնէ այն անձը, անասունը կամ իրը, որ գործողութիւնը կ'ընէ կամ բային արտայայտած վիճակը կը կրէ, ինչպէս. հայրս կը ծեծե. ես հիւանդացայ :

262. Ենթական ընդհանրապէս անուն մը կամ դերանուն մըն է, ինչպէս. հայրս, ես :

263. Ենթական միշտ ուղղական կ'ըլլայ և ընդհանրապէս բայէն առաջ կը դրուի :

264. Բայը թուով կամ դէմքով կը համաձայնի ենթականին հետ, ինչպէս. ես հիւանդացայ, դու՛ք հիւանդացաք :

265. Բայ մը որուն ենթակաները մէկէ աւելի եղակի անուններ են, յոքնակի Գ. դէմք կը դրուի, ինչպէս. Մարիամը, փոյրս, եւ իր զաւակը մեկնեցան :

266. Երբ բայը տարբեր դէմքով ենթականեր ունի, միշտ նախապահել դէմքին հետ կը համաձայնի և յոքնակի կը դրուի : Առաջին դէմքը երկրորդին նկատմամբ նախապատիւ է, և երկրորդը՝ երկրորդին, ինչպէս. ես եւ դուն մեկնեցանք. դուք եւ անոնք հոս պիտի մնաք. մեկնք եւ փոյրդ շեցիմք :

267. Անուն ենթակաները միշտ Գ. դէմք կը նկատուին :

ԽԹ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԱՌԻԻԾԻ ՄԸ ՎԵՂԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գիւղի մը մէջ հանրային հանդէս մը կը կատարէին, երբ յանկարծ անտառին մէջէն առիւծ մը երեւան ելաւ։ Ամենքը ձգեցին փախան։ Այս ընդհանուր շփոթութեան մէջ, կին մը սարսափէն չլմորած, երբ մանկիկը գրկած կը վազէր, թեւերը, ծունկերը կ'ընկնէին, և տղան վար ինկաւ գրկէն։ Վայրկեան մը ետքը առիւծին բերանն էր խեղճ երախան։ Իժբախտ մայրը այս տեսարանէն սթափեցաւ, սիրտ առաւ, ողբերգութեամբ և առիւծին առջև ծուռկի դարձաւ։ «Չաւակս, դաւակս տո՛ւր» աղաղակեց պաղատազին։ Առիւծը, անոր ձայնէն յուզուած, կանգ առաւ, կարծես հասկըցաւ մօր մը անհուն ցաւը, և մանկիկը կամաց մը գետինը դնելով, անտառին մէջ աներևոյթ եղաւ։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

241. Օրինակել այս հատուածը, ստորագրել եմքակաները, խաչանիշ դնել սեռի խնդիրներուն վրայ։

242. Բերանացի պատմել այս հատուածը, յետոյ գրել զայն։

243. Հետեւեալ նախադասութեանց բայերը հակառակ թափաքելով և մէջքերնին գտնուած առարկաները դնելով նոր նախադասութիւններ շինել։

Ամանը ջուրով լեցուցաւ։ Այս աղջիկները կը արտմեն։ Շուները կը հաջնեն։ Ծառերը պտուղ կուտան։ Այս մարդը կը նուագէ։ Շոգին կը ցնդի։ Թանաքը կ'աղտոտէ։ Ժամացոյցը կը հնչէ։ Կառքը կը թաւաքի։ Աղբիւրը կը հոսի։

Օրինակ.—Ամանը ջուրով լեցուն է։ Այս աղջիկները արտաբերում են։

244. Մէյմէկ սեռի խնդիր դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Վառարանի խողովակներ պիտի շինեմ, բայց . . . չունիմ։ Պողպատէ գեղեցիկ դմելի մը ունէի . . . կորսնցուցի։ Չուլածոյ երկաթէ . . . կը շինեն։ Ձինկով պատեցինք մեր . . . որպէս զի անձրեւը ներս չթափանցէ։ Ձոյգ մը արոյրէ . . . նուիրեցի իրեն։ Չմեռուան համար աւելի կ'ընտրեմ թաղիէ՝ քան թաւիշէ . . . մը, իսկ ամառուան համար յարդէ . . . կը սիրեմ։ Այնքան հաւնեցայ այս մատնիին որ գնել ուզեցի . . .

245. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Յից է այն ճամբան որուն դառիվերը զգալի է։ Զրայիմ կենդանիները ջուրը կը սիրեն։ Ապարդիւն է գործ մը որտէ՞ օգուտ մը չենք քաղեր։ Անպատշաճ է այն խօսքը որ հակառակ է քաղաքավարութեան։

ԽԹ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

268. Խնդիր. — Բայի մը խնդիրը անոր արտայայտած իմաստը կը լրացնէ, և այդ պատճառաւ շրանցուցիչ ալ կ'ըսուի։

269. Երկու տեսակ խնդիր կայ. սեռի խնդիր և բնութեան խնդիր։

270. Սեռի խնդիր. — Սեռի խնդիրը ցոյց կու տայ այն առարկան, որուն վրայ ենթական գործողութիւն մը կը կատարէ, ինչպէս. հայրս ծեծեց իր ծառան. ես կոտորեցի գրիչը. դուն ազատեցիր զայն։

271. Սեռի խնդիրը ընդհանրապէս անուն մը կամ դերանուն մըն է, և հայցական հոլով կ'ըլլայ։

272. Սեռի խնդիրը կը գտնուի զո՞վ կամ ի՞նչ բանը հարցումով, ինչպէս. զո՞վ ծեծեց. — ծառան. ի՞նչ բանը կոտորեցիր. — գրիչը։

273. Սեռի խնդիրը ներգործական բայերուն հետ միայն կը դրուի։

Ծ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԱՐԾԻԸ

Արծիւը թռչուններուն իշխանը նկատուած է: Ժայռերուն ծայրերը կը բնակի, ամայի աշտարակներու, մենաւոր փլատակներու վրայ: Իր բոյնը տափակ ձեւ մը ունի, ընդելուզեալ ճիւղերէ կազմուած, և կնիւններով ու ցախերով ծածկուած է: Կ'ըսեն թէ բոլոր կեանքին մէջ, միեւնոյն բոյնին վրայ կը թխտէ ան: Այնքան ուժեղ է, որ ոչխարներ, այծեր կը յափշտակէ կը տանի: Արծիւը կրնայ երկար ատեն անօթի կենալ. մինչեւ երեք շաբաթ կը դիմանայ: Եթէ պղտիկուց բռնուի, կրնայ թռչնարանի մը մէջ պահուիլ, բայց չի փոխեր իր վայրենի բնաւորութիւնը, և եթէ քիչ մը զայրանայ, կատաղութեամբ նոյն իսկ իր տէրօջը վրայ կը յարձակի ու իր մագիլներովը կ'սպաննէ զայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

246. Օրինակել այս հատուածը, ցոյց տալ սեռի խնդիրները եւ բնութեան խնդիրները սկզբնատառերով:
247. Մէլմէկ խօսք շինել հայցական սեռի խնդիր ընելով հետեւեալ բառերը.
Ծառ, Դաշտ, անտառ. մատ, սեղան, աշխատութիւն:
Օրինակ. — Գէորգ ծառ մը տնկեց մեր պարտէզին մէջ:
248. Միեւնոյն բառերը գործածել նախադասութեան մէջ իրրել Բացառական հոդով.
Օրինակ. — Դաշտէն անցած ասէնս արդէն մութը կոխած էր:
249. Միեւնոյն բառերը գործածել իրրել ստորոգելի.
Օրինակ. — Ասիկա քրոջս աշխատութեան սեղանն է:
250. Միեւնոյն բառերը գործածել իրրել յակացոցիչ.
Օրինակ. — Անտառին տերեւները թափեցան:
251. Միեւնոյն բառերը գործածել իրրել ենթակայ.
Օրինակ. — Մասն արիւնեցաւ:
252. Միեւնոյն բառերը գործածել իրր գոծիական հոդով.
Օրինակ. — Աշխատութեամբ կարելի է յաջողիլ ամէն գործի մէջ:

Ծ. ԴԱՍ. — ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

274. Բնութեան խնդիր. — Բնութեան խնդիրը բային արտայայտած իմաստը կը լրացնէ:

275. Բնութեան խնդիրը կ'ըլլայ հայցական, տըրական, բացառական, գործիական:

276. Բնութեան խնդիրը ամէն բայի հետ կրնայ դրուիլ:

277. Հայցական բնութեան խնդիրը կը պատասխանէ ո՞ր կամ ե՞րբ հարցման, ինչպէս. ես առնուն կու գամ. այսօր եկեղեցին պատարագ կայ. գլխարկը գլուխը դրաւ:

278. Տրական բնութեան խնդիրը կը պատասխանէ որո՞ւ, ե՞րբ, ի՞նչ բանի հարցումներուն, ինչպէս. Բեզի կը վստահիմ. նոյն միջոցին զանգակը զարնուեցաւ. քու խօսքիդ չեմ հաւատար:

279. Բացառական բնութեան խնդիրը կը պատասխանէ որմե՞, ո՞րեկե, ինչե՞ն հարցումներուն, ինչպէս. ես Բեզիմ չեմ բաժնուիր. պատահանեմ վար ինկաւ. իր անխելութեանէն այդ վիճակին հասաւ:

280. Գործիական բնութեան խնդիրը կը պատասխանէ ինչո՞ւ կամ ի՞նչ բանով հարցումներուն, ինչպէս. այս կօծիկներով չեմ կրնար փաշէ. այդ գրիչով չի գրուիր:

ԾԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Թէ տան ինծի պալատներ ճոխ ու մեծափառ,
Ոսկի, արծաթ քանդակներով շինուած համակ,
Կը նախընտրեմ ես իմ տընակս հէք ու խոնարհ
Պատերն անզարդ ծեփուած միայն կիրով ձերմակ:
Ո՛վ տուն, քաղցրիկ տո՛ւն,
Ձըկայ տեղ մը քեզ հանգոյն:

Ոչ կառք կ'ուզեմ, ոչ պարտէզներ իշխանական.
Տուէ՛ք ինծի խեղճուկ արօտս իմ հայրենի.
Իմ պուրակներս, հովանիներս իմ մանկութեան,
Դեղջուկ կեանքիս խաղաղութիւնն իմ սիրելի:
Ո՛վ տուն, քաղցրիկ տո՛ւն,
Ձըկայ տեղ մը քեզ հանգոյն:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

253. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը, յորճակիի դարձնելով
եմրակաները, բայերը, խնդիրները:

254. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ ներկայ, անցեալ եւ ապա-
ռի ժամանակները:

Մուլութիւնը մարդուս միտքը կ'սպառէ, աշխատութիւնը՝
մարմինը: Ստախոսութիւնը ամենէն զգուելի մ.լութիւն է: Մար-
դուս ամենէն գլխաւոր թշնամին իր երրօրն են: Մարդ աւելի իր
բարեկամէն կը վախնայ քան թշնամիէն: Եթէ կ'ուզես հրամայել,
նախ հնազանդիլ պիտի սորվիս: Գրիտոս չարչարուեցաւ, խաչուե-
ցաւ և մեռաւ խաչին վրայ: Պետրոս Դուրեան և Միսաք Միծարենց
բանաստեղծները շատ երիտասարդ մեռան: Շիրվանդատէ նշա-
նաւոր թատերագիր մըն է: Գրիգոր Արծրունի ուսաստայ Ղշանա-
ւոր հրապարակագիր մըն էր:

255. Գտնել հինգ ղերացական անուն, հինգ նիւթական անուն եւ
հինգ յատուկ անուն, եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով ներ-
կայ, անցեալ եւ ապառնի բայեր գործածելով:

Օրինակ. — Վո՛ւժժիւրդութիւնը անուշ է, բայց հեռեւան-
քը դառն:

Պետրոս երէկ ձեզի պիտի գար:

Մեր քովի տունը բռնկեցաւ:

ԾԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

281. Բային փոփոխութիւնները. — Բայը չորս
տեսակ փոփոխութիւն ունի. թիւ, դիմք, ժամանակ եւ
եղանակ:

282. Թիւ. — Բայը կրնայ ըլլալ եզակի կամ յոք-
նակի, ինչպէս. կը խօսիմ, կը խօսինք:

283. Դիմք. — Բայն ալ դերանունին պէս երեք
դէմք ունի, Ա. Բ. Գ. ինչպէս. կը խօսիմ, կը խօսիս,
կը խօսի:

284. Ժամանակ. — Բային ժամանակը գործո-
ղութեան երբ կատարուիլը կը ցուցնէ:

285. Ժամանակը երեք է. ներկայ, անցեալ եւ
ապառնի:

286. Ներկայ. — Ներկան կը ցուցնէ այն ժամա-
նակը, ուր գործողութիւնը կը կատարուի, ինչպէս. կը
խօսիմ, կը կարեմ:

287. Անցեալ. — Անցեալը կատարուած, անցած
գործ մը կը յայտնէ, ինչպէս. խօսեցայ, կը կարեմ:

288. Ապառնի. — Ապառնին կատարուելիք գործ
մը կը ցուցնէ, ինչպէս. պիտի խօսիմ, պիտի կարեմ:

289. Ներկան մէկ ձեւ միայն ունի. կը կարեմ:

290. Անցեալը երկու ձեւ ունի. 1. անցեալ ան-
կատար, կը կարեմ. 2. անցեալ կատարեալ, խօսեցայ:

291. Ապառնին երկու ձեւ ունի. 1. բացարձակ
ապառնի, պիտի խօսիմ. 2. անկատար ապառնի, պիտի
կարեմ:

ԾԲ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ.— ԾԱՐԱՅ ԵՒ ՇԻՐԱԿ

Շարակ Հայաստանի հին գաւառներէն մէկն էր եւ նշանաւոր դարձած՝ իր արգաւանդ արտերով ու բարեբեր այգիներով: Խորենացի, ծանօթ պատմիչը կ'ըսէ թէ Շիրակ անունը պէտք է ծագած ըլլայ Շարայէն որ Հայ նահապետի մը զաւակն է: Շարայ այնքան շատակէր էր որ իր այս մոլութիւնը առակի կարգ անցաւ: Իր երկրին բերքերուն առատութիւնը թերեւս պատճառ եղած ըլլայ իր որկրամոլութեան: Տարիներ ետքը, Խորենացին կը յայտնէ թէ իրեն ժամանակակից դիւղացիք երբ շատակեր մարդու մը հանդիպէին, կ'ըսէին: «Թէ քոյ Շարայի որկորն է, մեր Շիրակայ ամբարքն չեն:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

256. Օրինակել այս հատուածը, ստորագծել այն բայերը որոնք ստոյգ բան մը կը յայտնեն, խաչանիշ դնել անոնց ներքեւ որոնք պայմանաւոր կամ տարակուսական իմաստ մը ցոյց կուտան:

257. Գրել հետեւեալ բայերուն ներքեւ իրենց եղանակները.

Ջանացէ՛ք բարիք ընել մօէն անգամ որ առթիւ պատահի: Ի՞նչ պիտի ընէինք մեր դժբախտութեան մէջ, եթէ հաւատք չունենայինք: Աւելի քաղցր է բարիք ընել քան թէ ընդունիլ:

258. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ սահմանականներէն մէկը գործածելով.

կը հարցնէի, ջանացի, կ'աշխատիմ, գրեցի, կը յուսայի:

259. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ հրամայականները գործածելով.

Գացէ՛ք, սորվէ՛, հաւատա՛նք, գրեցէ՛ք, մի՛ վստահիք:

260. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ապառնիները գործածելով.

Պիտի գրէի, պիտի երգէ, պիտի ըսէք, պիտի կարեմ:

261. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անորոշ եղանակները գործածելով

Գրելու, գացած, տեսեր, մոռնալու, երթալ, գտած, խօսելիք:

ԾԲ. ԴԱՍ.— ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

292. Սղանակ. — Բային եղանակը գործողութեան կերպը կը ցուցնէ:

293. Եղանակը չորս է. Սահմանական, Հրամայական, Ստորադասական եւ Անորոշ:

294. Սահմանական. — Սահմանականը գործողութիւնը որոշ և իրական կերպով կը ներկայացնէ, ինչպէս. կը խօսիմ, կը գործեմ:

295. Հրամայական. — Հրամայականը գործողութիւնը կը հրամայէ, ինչպէս. խօսի՛, խորհի՛:

296. Ստորադասական. — Ստորադասականը գործողութիւնը կասկածով ու թէական կերպով կը ցուցնէ, շատ անգամ ուրիշ բայէ մը կախում յայտնելով, ինչպէս. կ'ուզե՞մ որ խօսիմ, երբ խորհի:

297. Անորոշ. — Անորոշը գործողութիւնը ընդհանուր կերպով կը ներկայացնէ, ինչպէս. խօսի, խորհած:

ԾԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ.— ՇՐԱՐՈՒԽԸ

Հրաբուխը անապին թնդանթ մըն է, որուն ճեղքուածքին մէկ ծայրէն միւսը շատ անգամ փարսախ մը կը տեսէ: Այդ լրան բերնէն կը ժայթքին ծուխի եւ բոցի հեղեղներ, կուպրի, հալած մետաղի, եւ անոնք ջուրի, մոխիրի չեղաքարի ամպեր: Երբեմն քանի մը փարսախ հեռուն կը նետէ անապին ժայռի կտորուանք, ծըծրմբական ցեխեր, սարսափելի պայթումներով: Այդ քարերը օդին մէջ կը փչրուին եւ ամէն կողմ կը ցրուին աւերում եւ մահ պատճառելով: Եւրոպայի մէջ երեք նշանաւոր հրաբուխ կայ. Ետնա լեռը՝ Սիկիլիոյ մէջ, Հէքլա լեռը՝ Իսլանտայի մէջ եւ Վեսուվ լեռը՝ Նաբոլիի մօտ, որուն հրաբուխին պայթումէն կործանած են Հերկիւանում եւ Պոմպէի Հռոմէական նշանաւոր քաղաքները:

ՇՐԱՆԱՆԳՆԵՐ

262. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել բայերը:
263. Ձատել հետեւեալ բայերուն արմատները վերջաւորութիւններէն.
Տեւել, ժայթքել, նետել, փչրուիլ, ցրուիլ, պատճառել:
264. Մէյմէկ բայ շինել հետեւեալ արմատներուն ծայրը ել, իլ, ալ վերջաւորութիւնները դնելով.
Երգ, ծաղր. պար, ծիծաղ, անձրեւ, ներկ, յոյս, սէր, տէր, բեր, եռ, տաք, դէր, խօսք, գիծ:
265. Մէյմէկ բայ գտնել հետեւեալ անուններուն համապատասխանող.
Բրէլ, պատասխան, յուզմունք, արտմութիւն, վաճառք, ընթրիք, խաւար, յապաղում, կարգ, ծաղիկ, ցօղ, կոշում:

Օրինակ.— Բրիլ, բռն:

266. Գտնել հետեւեալ բայերուն համապատասխանող անուններ.

Բարթել, թռչիլ, սուլել, ճշել, խոյանալ, պարծիլ, տքնիլ, քրտնիլ, հեւալ, նաւարկել, սողալ, թրթռալ:

Օրինակ.— Բարդել, բարդութիւն:

267. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերով.

Տեւել, արդարանալ, ներել, հեանալ, դիմանալ, դատել, ժպտիլ, շեկնիլ, փլչիլ, խզուիլ, դադրիլ:

Օրինակ.— Երջանկութիւնը երկար չի ծնւն:

268.— Գտնել հետեւեալ ածականներուն համապատասխանող բայեր.

Ձարդարուն ուսեալ, կասկածոտ, նկարիչ, յաղթական, բարձրաբերձ, խորունկ, ծածուկ փափուկ, թրթռուն:

Օրինակ.— Ձարդարուն, զարդարել:

ԾԳ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

298. Բայերուն կազմութիւնը. — Էսկանէն զատ ամէն բայ երկու մասէ կը բաղկանայ. արմատ եւ վերջաւորութիւն:

299. Արմատ. — Արմատը բային առաջին մասն է որ չի փոխուիր, եւ բային գլխաւոր իմաստը կը յայտնէ, ինչպէս. խօսիլ, արմատն է խօս. կարել, արմատն է կար. խաղալ, արմատն է խաղ:

300. Վերջաւորութիւնը. — Վերջաւորութիւնը բային երկրորդ մասն է որ կը փոխուի եղանակին ու ժամանակին, թիւին ու դէմքին համեմատ, ինչպէս. խօսեցայ, խօս իմ, խօս-եի, կար-եցիմք, կար-եք:

301. Խոնարհում. — Բայի մը բոլոր ժամանակներն ու եղանակները իրենց թիւերովն ու դէմքերովը բերանացի ըսել կամ գրելուն խոնարհում կ'ըսուի:

Է Ա Կ Ա Ն Բ Ա Յ

to be — Ե Ա Մ Ա Ն

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Indicative. Ձեռ

Եգ. Յոք.
Եմ Ենք
Ես Եք
Է Են

become. Բ. Ձեռ

Եգ. Յոք.
Կ'ըլամ Կ'ըլանք
Կ'ըլաս Կ'ըլաք
Կ'ըլայ Կ'ըլան

Imperfect

Էի Էինք
Էիր Էիք
Էր Էին

Անցեալ անկատար

Կ'ըլայի Կ'ըլայինք
Կ'ըլայիր Կ'ըլայիք
Կ'ըլար Կ'ըլային

Preterite

Եգ.
Եղայ
Եղար
Եղաւ

Անցեալ կատարեալ

Յոք.
Եղանք
Եղաք
Եղան

Բացարձակ ապառնի

Future

Պիտի ըլամ Պիտի ըլանք
Պիտի ըլաս Պիտի ըլաք
Պիտի ըլայ Պիտի ըլան

Անկատար ապառնի

Պիտի ըլայի Պիտի ըլայինք
Պիտի ըլայիր Պիտի ըլայիք
Պիտի ըլար Պիտի ըլային

Sub. Condit.

Համայնական եղանակ

Եգ.

Եղիր

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Ըլամ
Ըլաս
Ըլայ

Յոք.
Ըլանք
Ըլեք

Անկատար

Ըլայի
Ըլայիր
Ըլար

Ըլանք
Ըլաք
Ըլան
Ըլայինք
Ըլայիք
Ըլային

Անորոշ եղանակ

Անեղծույթ

Ըլալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Եղող

Անցեալ ընդունելութիւն

Եղած, եղեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըլալու, ըլալիք

Ծանօթութիւն.— Էական բայը սահմանական, անկայի եւ անկատարի համար երկու ձեւ ունի. եւ եւ կ'ըլլամ, էի եւ կ'ըլլայի որոնք իմաստով ալ քիչ մը կը տարբերին իրարմէ:

ԾԴ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵԿՔԱՆԿԸ

Թռչուն մ'է եկեր սլատուհանիս քով,
 Եկքանիկիս հետ կը խօսի, կ'երգէ հազար գրգանքով:
 Երբ կը մօտենամ, ձայնէս ահաբեկ՝
 Կը թըռի, կ'երթայ իր վանդակին մէջ թողլով թռչունս հէք,
 Որ կը հետեւի անոր սրլացքին
 Յաւոտ ճիչերով, խաբուած իղձերով, արցունքը աչքին,
 Մինչև ամպերուն աշխարհքը հեռուն:
 Յանկարծ կը յուզուի, և կը յարձակի երկաթ ձողերուն,
 Հոս հոն նետուելով ճիգով անհամար,
 Եւ ոգորելով իր վանդակին մէջ տենդով մը յիմար:
 Ո՛հ, իր ցաւերուն հաղորդ է հոգիս,
 Արդե՛հօք, կը խորհիմ, բանա՛մ իր առջև դուռը վանդակիս
 Որ երթայ թըռչի լոյսին մէջ ազատ,
 Որ երգէ ապրի լալն երկինքին մէջ իր կեանքն հարազատ:
 Սակայն կը պահեմ. զոհել չեմ ուզեր
 Իր երջանկութեան, զինքը տեսնելու հաճոյքս անձնասէր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

269. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ սկզբնատառերով ցոյց տալ
 ներգործական, չեզոք, կրաւորական բայերը:
 270. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
 271. Ձատել այս հատուածին սեռի խնդիրները, եւ մէյմէկ խօսք
 շինել անոնցմով.
 272. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը:
 273. Ձատել այս հատուածին մէջէն բնութեան խնդիրները, եւ ո-
 ռոշել անոնց հոլովները.

Օրինակ.— Ոսնածայմիս, բցուկ. հլվ. բնութ. խնդիր:

274. Մէյմէկ ներգործական բայ դնել կէտերուն տեղ.

Ձկնորսը իր ուռկանը . . . : Ձուկը խայծը . . . : Սարդը իր
 ոտտայնը . . . պատերուն անկիւնը: Կառապանները կառքը . . . :

ԾԴ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

302. Էական բայէն զատ, չորս տեսակ բայ կայ.
 ներգործական, չեզոք, կրաւորական և անցորդական:

303. Ներգործական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց
 ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը (սեռի խնդրին)
 վրայ կը կատարէ, ինչպէս. ես կը կարդամ այս գիրքը.
 կարդալու գործողութիւնը գրիին վրայ կը կատարեմ:
 Կը բանաւ որոշը. բանալու գործողութիւնը որակը վրայ
 կը կատարեմ:

304. Միայն և միշտ ներգործական բայերը սեռի
 խնդիր կ'առնեն:

305. Չեզոք կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթա-
 կան գործողութիւնը ինք իր վրայ կը կատարէ, ինչպէս.
 կը փախել, կ'արտաստեմ:

306. Կրաւորական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց
 ենթական ուրիշի մը կողմէ կատարուած գործողու-
 թիւնը իր վրայ կը կրէ, ինչպէս. ես կը խրատուիմ մօ-
 վես. դու կը բանբաստուիս թշնամիիդ:

307. Անցորդական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց
 ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը ընել կու տայ,
 ինչպէս. կը հագցնեմ, կարել կու տամ, կը կարդացնեմ:

ԾԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՓԻՂԸ

Փիղը չատ ագեղ կենդանի մըն է: Երբ քան խոշոր
գլուխ մը ունի, և աչքերը ահագին դէմքին վրայ՝ այն-
քան սղտիկ են, որ գրեթէ չեն երեւար: Ականջները
լայն են, կռնակը բարձր՝ ստքերը տձեւ՝ մորթն ալ
աղտոտ գորշ գոյն մը ունի, բայց հակառակ իր վիթ-
խարի անշնորհ կերպարանքին՝ ինքը բարեբարոյ և հեզ
է, ցորչափ չմնասն իրեն: Ընկերական և աշխատասէր
բարեկամն է մարդուն, և իր ուժը, գործունէութիւնն
ու ճարտարութիւնը անոր օգտին կը գործածէ, բայց
ահարկու թշնամի մը կը դառնայ, երբ անիրաւութիւն
ընեն իրեն: Իր միակ գեղեցիկ բանն է՝ երկու խոշոր
ակռաները, որոնք մինչև եօթը ութը ոտք կ'երկնան,
և որոնցմէ կը շինուին այնքան սիրուն գողորներ: Փի-
ղին կնճիթը ձեռքի տեղ է իրեն համար, որով ամէն
գործողութիւն կրնայ կատարել:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

275. Օրինակել այս հատուածը, եւ ա, բ, գ գիրերով նշանակել
բոլոր բայերուն վրայ իրենց լծորդութիւնները.

276. Գրել այս հատուածը դասարանին մէջ:

277. Ըսել թէ ո՞ր լծորդութեան կը վերաբերին հետեւեալ բայերը.

Պատրաստուեցայ, պիտի երգեմ, կը հեռուին, կը լողայե, խաղա՛, պարեցէ՛ք, խնդա՛նք, ծիծաղէ՛, պիտի քալես, վաղցցի, հեծեց:

278. Մէյմէկ չեզոք բայ դնել կէտէրուն տեղ.

Այս տղան պատուհանէն վար . . . : Սանդուխին աստի-
ճանները այնքան ցեց են որ մարդ . . . : Այս տխուր տեսարա-
նէն . . . : Գիշերը չեմ կրնար . . . : Շատ կ'աշխատեմ սառույ-
ցին վրայ . . . :

ԾԵ. ԴԱՍ. — ԵՐԵՔ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

308. Միեւնոյն վերջաւորութիւնը ունեցող բայեր
շտորդութիւն մը կը կազմեն:

309. Երեք լծորդութիւն կայ, որոնք աներեւոյ-
թիւն վերջաւորութեամբ իրարմէ կը զանազանուին:

Ա.	ել	ինչպէս	սիրել
Բ.	իլ	»	խօսիլ
Գ.	ալ	»	կարդալ

310. Այս երեք լծորդութիւնները իրարմէ տար-
բեր խոնարհումներ ունին, որոնք կանոնաւոր բայերը
կը կազմեն:

311. Ուշ վերջացող քանի մը բայեր ալ կան ո-
րոնք անկանոն խոնարհումներ ունին:

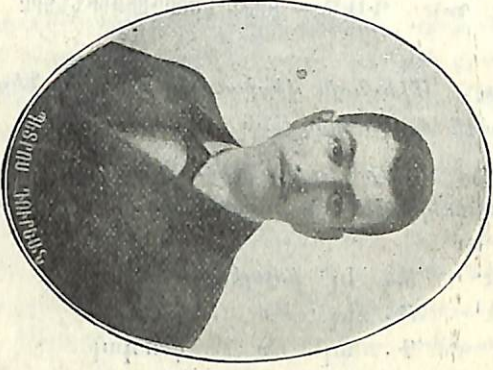
Դրիկուր Արծրունի
(ՏԻՄ Էջ 124)

Երվանդակ
(ՏԻՄ Էջ 124)

Պետր Պարխուի
(ՏԻՄ Էջ 124)

Միսակ Միսակյան
(ՏԻՄ Էջ 124)

ԾԶ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԲԱՐԻՔՈՎ ՋՈՒԱՐՃԱՆԱԼ

Զարեհ հարուստ ընտանիքի մը զաւակն էր: Ամառ
օր մը իր դաստիարակին հետ դաշտերը պտըտած միջո-
ցին, մացառի մը տակ զոյգ մը կօշիկ տեսաւ, զոր հոն
մօտերը աշխատող աղքատ մշակ մը ձգեր էր: Տղան
ուզեց այդ կօշիկները առնել պահել գործաւորին խաղ
մը ընելու՝ և անոր յուզմունքը դիտելով զուարճանալու
համար: Բայց դաստիարակը ըսաւ իրեն. «Աւելի ազնիւ
միջոց մը ընտրէ՛ զուարճանալու:» Եւ խրատեց որ փո-
խանակ այդ կօշիկները վերցնելու՝ քանի մը զրուշ զնէ
անոնց մէջ: Տղան հնազանդեցաւ: Ինչ մը ետքը գոր-
ծաւորը եկաւ կօշիկները հագնելու, և մէջի զրամբ տես-
նելով՝ ուրախութենէն յուզուեցաւ, ծուռկի վրայ եկաւ,
ու շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ այս անակնկալ օգնու-
թեան համար: Զարեհ հեռուէն դայն դիտելով՝ անկէ
շատ աւելի երջանիկ եղաւ, որովհետեւ ինք եղբր էր
այդ երջանկութեան պատճառը:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

279. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել բայերը:
230. Սահմանական ներկայի վերածել բոլոր բայերը.
281. Սահմանական անկասարի վերածել բոլոր բայերը:
282. Հրամայականի վերածել բոլոր բայերը:
283. Կատարեալ Ա. դէմքի վերածել բոլոր բայերը:
284. Աներեւոյթի, ներկայ, անցեալ, եւ ապառնի ընդունելութեան
վերածել բոլոր բայերը:
285. Գրել այս հատուածը աւելի ընդարձակելով

ԾԶ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

312. Բայերուն վերջաւորութիւնները ամէն մէկ
լծորդութեան մէջ կը տարբերին իրարմէ:

313. Սահմանական եւ ստորագասական ներկային
ու բացարձակ ապառնիին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եւ, ես, ե, եմ, եմ, եմ.

Բ. » » իմ, իս, ի, իմ, իմ, իմ.

Գ. » » աւ, աւ, աւ, աւ, աւ, աւ:

314. Սահմանական, ստորագասական և ապառնի
անկատարին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եի, եիր, եր, եիմ, եիմ, եիմ.

Բ. » » եի, եիր, եր, եիմ, եիմ, եիմ.

Գ. » » այի, այիր, ար, այիմ, այիմ, այիմ:

315. Անցեալ կատարականի վերջաւորութիւն-
ներն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եցի, եցիր, եց, եցիմ, եցիմ, եցիմ.

Բ. » » եցայ, եցար, եցաւ, եցամ, եցամ, եցամ.

Գ. » » ացի, ացիր, աց, ացիմ, ացիմ, ացիմ:

316. Հրամայականին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. ե՛, եցե՛ք, ե՛մ.

Բ. » » ե՛, եցե՛ք, ի՛մ.

Գ. » » ա՛, ացե՛ք, ա՛մ:

317. Ներկայ ընդունելութեան վերջաւորութիւն-
ներն են երեք լծորդութեանց մէջ՝ ող:

318. Անցեալ ընդունելութեան վերջաւորութիւն-
ներն են երեք լծորդութեանց մէջ՝ ած, եր:

319. Ապառնի ընդունելութեան վերջաւորու-
թիւններն են Ա. Բ. լծորդութեանց մէջ՝ եղու, եղիմ.

Գ. լծորդութեան մէջ՝ աղու, աղիմ:

Ա. ԼՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ՍԻՐԵԼ

ind. present

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

եզ.

Կը սիրեմ
Կը սիրես
Կը սիրէ

Յոր.

Կը սիրենք
Կը սիրէք
Կը սիրեն

Imperf.

Անցեալ անկասար

Կը սիրէի
Կը սիրէիր
Կը սիրէր

Կը սիրէինք
Կը սիրէիք
Կը սիրէին

pret.

Անցեալ կասարեալ

Սիրեցի
Սիրեցիր
Սիրեց

Սիրեցինք
Սիրեցիք
Սիրեցին

futur

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրեմ
Պիտի սիրես
Պիտի սիրէ

Պիտի սիրենք
Պիտի սիրէք
Պիտի սիրեն

futur Imp.

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրէի
Պիտի սիրէիր
Պիտի սիրէր

Պիտի սիրէինք
Պիտի սիրէիք
Պիտի սիրէին

Imperative

Հրամայական եղանակ

եզ.

Յոր.

Սիրէ՛

Սիրենք
Սիրեցէ՛ք

Subjunct present

Ստորադասական եղանակ
Ներկայ

Սիրեմ
Սիրես
Սիրէ

Սիրենք
Սիրէք
Սիրեն

Imperfect Subjunct

Անկասար

Սիրէի
Սիրէիր
Սիրէր

Սիրէինք
Սիրէիք
Սիրէին

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Սիրել

Ներկայ ընդունելութիւն

Սիրող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրած, սիրեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրելու, սիրելիք

present participle

past participle

ԾԷ. ԲՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՍԻՐԷ՛

Սիրէ՛ հայրիկդ. ան քեզ սիրեց կաթողին,
Մինչ դուն մատաղ մանուկ էիր տակաւին.
Ան քու լեզուէդ ինկած նախկին սուրբ վանկեր
Հաւաքելով՝ անմեղ խաղիդ էր ընկեր:
Սիրէ՛ հայրիկդ. ան ծերացած է հիմայ,
Ալեծաղիկ մազերն իրեն քեզ վըկայ:
Երբեմն արի քայլերն հիմայ տկար են.
Սիրէ հայրիկդ որ ալ քեզ հիւր մ'է արդէն:
Սիրէ մայրիկդ, ո՛հ, չըլլալ որ ճակտին վըրայ
Աղէտաբեր արտմութեան հետք մ'երեւայ:
Ջանա՛ դըգուել ու փայփայել զայն սիրով:
Ան քեզ համար երբեմն համակ էր գորով:
Յիշէ՛ մայրիկդ որ իր բոլոր կեանքին մէջ
Կ'աղօթէ քեզ համար սիրով դեռ անշէջ
Սիրոյ չեչտով ընկերացի՛ր մօրըդ հէք
Մինչև մըռալ մահուան հովիտն անցորեկ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

286. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ցոյց տալ բոլոր բայերուն յոդորոքիւնները:
287. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերով.
Սիրէ՛, հաւաքելով, ծերացած, երեւայ, ջանա՛, դգուել, փայփայել, յիշէ՛, կ'աղօթէ, ընկերացի:
288. Խոնարհել այս բայերուն կառարեալն ու հրամայականը:
Սնուցանել, մատուցանել, դարմանել, սերմանել, վատնել, յանձնել, խառնել:
289. Խոնարհել ելիլ եւ հեծնել բայերը զրաւոր:
290. Խոնարհել ծանուցանել եւ զննել բայերը բերանացի:

ԾԷ. ԳԱՍ. — «ՆԵԼ» ԵՒ «ՈՒՑԱՆԵԼ» ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

320. Նեղ վերջացող բայերէն ոմանք Ա. լծորդութեան՝ սիրելին պէս կը խոնարհուին, ինչպէս. ֆննել, զննել, շինել, ժամանել, յանդիմանել, հիմնել, բռնել, օգնել, մասնել: Ասոնց ն գիրը արմատական է, որովհետեւ այս բայերուն արմատն է ֆնին, զնին, շին, ժաման, յանդիման, հիմն, բռն, օգն, մասն:

321. Նեղ վերջացող ինը բայեր կան, որոնց ն գիրը արմատական չէ, և որոնք բացառիկ ձեւեր ունին կաւարեալին և հրամայականին մէջ:

322. Ասոնցմէ հինգը՝ գննել, մսնել, ելլել (եղնել), իջնել, հեծնել կատարեալի մէջ կ'ըլլան՝ գնայ, մսայ, ելայ, իջայ, հեծայ և հրամայական եզակիի մէջ՝ գնի՛ր, մսի՛ր, ելի՛ր, իջի՛ր, հեծի՛ր: Իսկ չորսը՝ առնել, խածնել, թռլնել, պագնել բայերը կատարեալի մէջ կ'ըլլան առի, խածի, թռլի, պագի. հրամայականի մէջ կ'ըլլան ա՛ռ, խա՛ծ, թո՛ւր, պա՛գ:

323. Ուցանել վերջացող բայերը, ինչպէս ծանուցանել, կատարեալի մէջ կ'ըլլան ծանուցի, և հրամայականի մէջ ծանուցա՛նիր:

324. Այսպէս կը խոնարհուին մասնուցանել, կանուցանել, սնուցանել, հասնուցանել, ևայլն:

Բ. ԼԵՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — Խ Օ Ս Ի Լ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

եզ.	Յոր.
Կը խօսիմ	Կը խօսինք
Կը խօսիս	Կը խօսիք
Կը խօսի	Կը խօսին

Անցեալ անկասար

Կը խօսէի	Կը խօսէինք
Կը խօսէիր	Կը խօսէիք
Կը խօսէր	Կը խօսէին

Անցեալ կասարեալ

Խօսեցայ	Խօսեցանք
Խօսեցար	Խօսեցաք
Խօսեցաւ	Խօսեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի խօսիմ	Պիտի խօսինք
Պիտի խօսիս	Պիտի խօսիք
Պիտի խօսի	Պիտի խօսին

Անկասար ապառնի

Պիտի խօսէի	Պիտի խօսէինք
Պիտի խօսէիր	Պիտի խօսէիք
Պիտի խօսէր	Պիտի խօսէին

Հրամայական եղանակ

եզ.	Յոր.
—	Խօսի՛նք
Խօսէ՛	Խօսեցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ
Ներկայ

Խօսիմ	Խօսինք
Խօսիս	Խօսիք
Խօսի	Խօսին

Անկասար

Խօսէի	Խօսէինք
Խօսէիր	Խօսէիք
Խօսէր	Խօսէին

Անորոշ եղանակ

Անբերելոյք

Խօսիլ

Ներկայ ընդունելութիւն

Խօսող

Անցեալ թնդունելութիւն

Խօսած, Խօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօսելու, Խօսելիք

ԾԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԷՇՈՒՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Օրին մէկը, էշ մը կռնակը աղ բեռցած կ'երթար: Առուակի մը հանդիպելով՝ հարկադրուեցաւ մէջէն անցնիլ, ու երբ դիմացի եղերքը հասաւ, տեսաւ որ բեռը բոլորովին թեթեւցեր, գրեթէ հատեր էր: Կը կարծուի թէ էշերը խելք չունին. հակառակ այս ճշմարտութեան, մեր գրաստը այս դէպքը չմոռցաւ, և ուրիշ անգամ մը, երբ բուրդի պարկերու ներքեւ ճնշուած կը քալէր, խորհեցաւ որ չըջակաները լիճ մը կար, և ճամբան քիչ մը երկնցնելով, կրնար անկէ անցնիլ. ու քրտնելով, յոգնելով վազեց, ոտքով գլխով ջուրին մէջ խորասուզուեցաւ: Միայն չէր խորհեր թէ աղն ու բուրդը միեւնոյն բանը չէին. աղը ջուրէն կը հալի, բայց բուրդը ջուրը ծծելով աւելի կը ծանրանայ: Կ'ըսեն թէ խեղճը շատ զղջաց, բաղդին դէմ գանգատեցաւ, բայց ըրածէն չխալնեցաւ, որովհետեւ խելքը չհասաւ իր դժբախտութեան պատճառին:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

291. Օրինակել այս հատուածը, եւ նշանակել բոլոր բայերուն վրայ իրենց լծորդութիւնները:
292. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել դասարանին մէջ:
293. Գտնել այս հատուածին մէջ նիւթը բայերուն արմատները:
294. Խոնարհել այս հատուածին բոլոր բայերուն կառաւարկներն ու հրամայականները:
295. Խոնարհել հաւնիլ, բռնիլ բայերը՝ գրաւոր:
296. Խոնարհել փչիլ, կպիլ բայերը՝ բերանացի:
297. Մէյ մէկ կրաւորական բայ դնել հետեւեալ կետերուն տեղ. Երէկ մեր ծառան հօրմէս...: Մեր տունը այս տարի...: Ես ճեր խօսքերէն...: Մեր դրացին սխալ դեղ առնելով...: Մարդերը կ'աշխատի, պէտք է...: Զիւրը պէտք է ամէն առտու աղէկ մը ...:

ԾԸ. ԴԱՍ. — "ՆԻԼ,, ԵՒ "ՁԻԼ,, ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

325. Նիւ վերջացող բայերէն ոմանք Բ. լծորդութեան խօսիլին պէս կը խոնարհուին, ինչպէս. յոգնիլ, ֆրսնիլ, խպնիլ, խոստովանիլ, կործանիլ, հաւնիլ, հաւանիլ, դաւանիլ:

326. Ասոնց և գիրը արմատական է, որովհետեւ այս բառերուն արմատներն են յոգն, ֆրսն, խոստովան, խոստովան, կործան, հաւան, դաւան:

327. Նիւ վերջացող այն բայերը, որոնց և գիրը արմատական չէ, բացառիկ ձեւեր ունին կատարեալին և հրամայական եղակին մէջ, ինչպէս. հաւնիլ, հաւանիլ, հաւիր: Այսպէս են, սկոնիլ, սկնցնիլ, բռնիլ, հազնիլ, հասնիլ:

328. Այս բայերէն ծնիլ և սնիլ՝ հրամայականի մէջ՝ ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին, և կ'ըլլան ծնե՛լ, սնե՛լ:

329. Զիւ վերջացող բայերէն ոմանք կը հետեւին խօսիլին, ինչպէս. խրչիլ, քաֆիլ, կառչիլ: Սակայն անոնցմէ փախչիլ, քոչիլ, փչիլ, կպչիլ, փակչիլ բացառիկ ձև ունին կատարեալին և հրամայականին մէջ, ինչպէս. փախայ, փախի՛ր, քոչայ, քոչի՛ր, փչայ, փչի՛ր, դպայ, դպի՛ր, կպայ, կպի՛ր, փակայ, փակի՛ր:

Գ. ԼՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԿԱՐԴԱԼ *to read*

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Եզ.

Յոք.

Կը կարդամ
Կը կարդաս
Կը կարդայ

Կը կարդանք
Կը կարդաք
Կը կարդան

Անցեալ անկասար

Կը կարդայի
Կը կարդայիր
Կը կարդար

Կը կարդայինք
Կը կարդայիք
Կը կարդային

Անցեալ կասարեալ

Կարդացի
Կարդացիր
Կարդաց

Կարդացինք
Կարդացիք
Կարդացին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի կարդամ
Պիտի կարդաս
Պիտի կարդայ

Պիտի կարդանք
Պիտի կարդաք
Պիտի կարդան

Անկասար ապառնի

Պիտի կարդայի
Պիտի կարդայիր
Պիտի կարդար

Պիտի կարդայինք
Պիտի կարդայիք
Պիտի կարդային

Հրամայական եղանակ

Եզ.

Յոք.

Կարդա՛

Կարդա՛նք
Կարդացե՛ք

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Կարդամ
Կարդաս
Կարդայ

Կարդանք
Կարդաք
Կարդան

Անկասար

Կարդայի
Կարդայիր
Կարդար

Կարդայինք
Կարդայիք
Կարդային

Անորոշ եղանակ

Անտեւոյք

Կարդալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Կարդացող

Անցեալ ընդունելութիւն

Կարդացած, կարդացեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Կարդալու, կարդալիք

ԾԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵՐԵՒԱՆԻ ՎՏԱՆԳԸ

Փիլիսոփայ մը կ'ըսէր իր աշակերտներուն. «Եթէ կ'ուզէք երջանիկ ըլլալ, աղքատ ապրեցէ՛ք. բնաւ մի՛ փափաքիք ունենալ բան մը որմէ՛ դուրկ ըլլան ուրիշները, եւ եթէ ունենաք, ծածկեցէ՛ք զայն: Եթէ կուզէք թշնամի չունենալ, ջանացէ՛ք բնաւ չերեւալ, ծածկեցէ՛ք ձեր տաղանդները, ձեր կարողութիւնները: Թո՛ղ ոչ ոք գիտնայ թէ ինչե՛ր սորված էք, և ինչե՛ր կրնաք ընել, և ոչ ոք պիտի նախանձի ձեզմէ, և ոչ ոք պիտի հարուածէ և զրպարտէ զձեզ: Արժանիք չունեցող մարդիկ նախանձ չեն ազդեր: Ձեր փառքը փնտռեցէ՛ք ձեր անձնական յատկութեանց ներքին գիտակցութեան մէջ, և ձեր հրջանկութիւնը վայելեցէ՛ք ձեր խղճին անդորրութեան մէջ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

298. Օրինակել այս հատուածը, եւ նշանակել բոլոր բայերուն վրայ շոտդոքիւնները:
299. Գրել այս հատուածը աւելի ընդարձակելով.
300. Յոյց տալ այս հատուածին մէջի բայերուն ժամանակները եւ եղանակները:
301. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն անբերայնորովը.
կը յուզուի, կը բարկանայ, գրկուած է, կը հսկէ, չեն համարձակէր, չի վարանիր, ամբաստանե՛նք:
302. Խոնարհել կեմալ եւ կամենալ բայերը՝ զրաւոր:
303. Խոնարհել հեռանալ եւ հասկնալ բայերը՝ բերանացի:

304. Յնել վերջացող քերականական կամ անցողական մէյ մէկ բայ ղնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ, կէտերուն տեղ.

Երբ կ'ուզենք հիւրի մը բան մը . . . պէտք է քաղաքավարութեամբ . . . պնակը իրենի. Այս պատերը . . . համար շատ ծախք ըրի. Խանութիւն . . . տուի և նորէն շինեցի. Տղաքը . . . համար մասնաւոր թատրոններ կան. Եւրոպայի մէջ. Ձին շատ . . . վատնգաւոր է. Ձիս . . . համար այդ թերութիւններս կը յիշեմ:

305. Հետեւեալ բայերուն արմատները գտնել.

Ծերանալ, խնդալ, ծանրանալ, գերնալ, մեծնալ, խոլնալ, հաղալ, հինալ, գիւմանալ, տիրանալ, քարանալ, սեւնալ:

306. Խոնարհել զրաւոր այս բայերուն կասարեայնին ու հրամայականները:

ԾԹ. ԴԱՍ. — «ՆԱԼ» ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

330. Նալ վերջացող բոլոր բայերը բացառիկ խոնարհումներ ունին կատարեալի և հրամայականի մէջ, ինչպէս. բարկանալ. բարկացայ, բարկացիր: Այսպէս են խոսնանալ, փսնանալ, հասնանալ, շասնալ, սսանալ, հիւսնդանալ, ինսնալ, ճսնանալ, գիսնալ, գողնալ, կենալ, աղնալ, սափնալ, մօտենալ, մերձենալ, հեռանալ, կամենալ, ունենալ բայերը:

331. Նալ վերջացող բայերէն ջանալ բայը միայն կը հետեւի Գ. լծորդութեան, կարդալին, որովհետեւ Գ գիրը արմատական է:

Կ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՈՐԲԸ ԵՒ ՍԱՐԴԸ

Փոքրիկ որբ տղեկ մը, որուն մայրը մեռած ըլլալով հայրը կրկին ամուսնացեր էր, միայնակ ու լքուած կապրէր տանը մէջ: Իր տրտմութեան սիրտինք մը գտնելու համար, ինքզինքը երաժշտութեան տուաւ, և այնքան մեծ տաղանդ երեւան բերաւ որ, ութը տարեկան հասակին մէջ, արդէն իր ջութակով ամէնքը կը հմայէր, կը դիւթէր: Այդ հիացողներուն կարգէն էր նաեւ... սարդ մը, որ պատին անկիւնը սքլած զինքը մտիկ կ'ընէր հեռուէն, և որ քիչ քիչ համարձակութիւն առնելով փոքրիկ նուագածունին մօտեցաւ: Ա'լ ամէն օր կուգար անոր թեւին վրայ կը կենար: Տղան ալ իր արուեստագէտի սրտով հաճոյք կ'զգար այս ունկնդրութեանն ու օրէ օր կը կապուէր անոր: Դժբախտաբար, օր մը, մօրուն սենեակէն ներս մտնելով՝ հարուածով մը սպաննեց այդ զգայուն բարեկամը: Տղան մարեցաւ ինկաւ ու երեք ամիս հիւանդ պառկեցաւ:

Շ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

307. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել թայերը:
 308. Սահմանական ներկայի վերածել թուր թայերը:
 309. Գրել այդ թայերուն յօքնակի հրամայականները:
 310. Գրել այն առարկաները որոնց միջոցաւ հետեւեալ գործողութիւնները կը կատարուին.
 Սղոցել, հերկել, շնձել, սանտրել, ամիւլել, խնկարկել, կաբել, Թիւվարել, նկարել, մանել, ձեւել, աւելել
 311. Գրել վերի հատուածը աւելի մանրամասորէն:
 312. Խոնարհել շալ եւ գալ թայերը բերանացի:
 313. Լուծել հետեւեալ նախադասութիւնները:
 Կ'ուզէի ժամը հինգի շոգենաւին հասնիլ, երկու ժամ հօրէն ջուր քաշեցի չուանով, երբ մարդ կ'ուզէ բան մը գնել, պէտք է անոր արժէքը գիտնայ, Ծիծեռնակները բնազդ-մամբ կը գուշակեն մորիկին մօտենալով, Հէրքիւլանոմ և Պոմպէի քաղաքները վեցսով լերան հրաբուխէն գետնին առկ թաղուեցան, Տիկին Վիտէ լը Պուէօն ֆրանսացի նշանաւոր նկարչուհի մըն է:

Կ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

332. Սահմանական ներկան և անկասարք, բացարձակ ապառնին և անկասարք. հրամայականին յոքնակին, աներեւոյթը, ներկայ, անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները հետեւեալ օրէնքին համաձայն կը կազմուին.

333. Սահմանական ներկան և անկասարք, ստորադասական ներկային և անկատարին առջև կը աւելցնելով կը կազմուին. *եսունեմ, կը եսունեմ:*

334. Դալ, տալ, շալ բայերը կու կ'առնեն փոխանակ կրի. կու գաւ, եւայն:

335. Կրին ը գիրը կը ջնջուի ձայնաւորով սկսող բայերուն առջև, ու սա (') նշանը կը գրուի, որ կը կոչուի ապաքարց, ինչպէս. կ'երգեմ, փոխանակ կը երգեմ ըսելու:

336. Եմ, կամ, կրնամ, ունիմ, գիտեմ բայերը երբեք կը չեն առնուի:

337. Բացարձակ ապառնին և անկասար ապառնին ստորադասական ներկային և անկատարին առջև պիտի աւելցնելով կը կազմուին երգեմ, պիտի երգեմ. երգի, պիտի երգի:

338. Հրամայական յոքնակի Բ. դիմքը անփոփոխ կերպով ստորադասական ներկային յօքնակի Ա. դէմքն է, վրան չեչտով մը. երգեմք, երգեմք:

339. Հրամայական յոքնակի Բ. դիմքը կը չինուի անցեալ կատարեալին ի և այ վերջաւորութեանց տեղ ե'ք դնելով. ինչպէս. երգեցի, երգեցե'ք, չեչտով մը:

ԿԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ՏԱՆՏԻԿԻՆԸ

Տան մը ներքին խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը անոր տանտիրէնէն կախում ունի: Ան պիտի խնամէ տղոց առողջութիւնն ու կրթութիւնը, ան հոգ պիտի տանի ամուսինի հանգստութեան ու գործերուն յաջողութեան, ան պիտի ջանայ որ ամէն բան, որ բան լաւ աշխարհի գեղեցիկ ըլլայ: Տունը մեքենայի մը կը նմանի, որուն բոլոր ճախարակներն ու ծխիկները պէտք ունին անդադար իւղտուելու և մաքրուելու. հոն ամէն բան նորոգութեան և կարգաւորութեան կը կարօտի: Ուստի տանտիրէնը պէտք է ըլլայ կարգապահ, ուշիմ, բարի, աշխատասէր ու քաղցրաբարոյ, և ամէնէն աւելի գիտնայ ինքզինքը նուիրել իր ընտանիքին երջանկութեան, որմէ կախում ունին փոխադարձաբար իր պատիւն ու երջանկութիւնը:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

314. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել րայերը:
 315. Անտեւոյթի, յետոյ մեղայ եւ ապառնի ընդունելութեան վերածել բոլոր րայերը:
 316. Անցեալ կատարելի, յետոյ անցեալ ընդունելութեան վերածել բոլոր րայերը:
 317. Գտնել հետեւեալ գոյականներուն համապատասխանող րայեր. կարծիք, ուղղութիւն, զգացում, համակրանք, գգուանք, ապահովութիւն, արհամարհանք, ջանք, վաստակ, խնամք, բաղձանք:
 318. Լուծել հետեւեալ թռերը զատ զատ. իրենց, բոլոր, ձեռքեր, փափաքած, հիւանդ, հիւք, մեր, տուն, կրակ, յիշատակ, չորրորդ, տոնք, առ, որոնցմէ, իւրաքանչիւր, վազէի, խորհող, եղաւ, նրբամիտ, տոնք, մէկգլմէկու, անիրաւ:
 319. Բերանացի խոնարհել ջնքի, տրտիլ եւ սողալ րայերը:
 320. Գտնել հետեւեալ բառերուն համապատասխանող րայեր. Աւերակ, ընդունելութիւն, յարձակում, հնչիւն, գունատ, զարհուրանք, ցօղ, խաւար, ծագում, պատիւ, հոգ, մարզանք, այցելութիւն, զղջում:

ԿԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԵՂԱՆԱՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ (Շար)

340. Անտեւոյթը կը կազմուի ստորադասական ներկայի վերջի և գիրը 1 ի փոխուելով, ինչպէս երգեմ, երգել:

341. Ներկայ ընդունելութիւնը կը կազմուի ել և իլ վերջաւորող բոլոր բայերուն այս վերջաւորութեանց տեղ ող դնելով, ինչպէս. երգել, երգող. խօսիլ, խօսող. հեծնել, հեծնող. հանգչիլ, հանգչող: Այլ, նալ վերջաւորող բայերուն անցեալ կատարելային ին և այն ջնջելով, ու տեղը ող դնելով, ինչպէս. կարդալ, կարդացի, կարդացող. մոռնալ, մոռցալ. մոռցող:

342. Անցեալ ընդունելութիւնը կը կազմուի երեք լծորդութեանց մէջ ալ կատարելային եցի, եցայ, ի և այ վերջաւորութեանց տեղ դնելով ած կամ եր, ինչպէս. երգեցի, երգած. խօսեցայ, խօսեր. հազացի, հազացեր. ծանուցի, ծանուցած. անցայ, անցեր, խոսացայ, խոսացեր, ևայլն:

343. Ապառնի ընդունելութիւնը կը կազմուի աներեւոյթի վրայ ու կամ ի՛ք աւելցնելով, ինչպէս. հազալ, հազալու. երգել, երգելիք: Դիտելի է որ Բ. լծորդութեան ի գիրը ե ի կը փոխուի, ինչպէս. խօսիլ, խօսելու:

ԿՔ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԶԱԽԱԻՐ ՈՐՍՈՐԴԸ

Միամիտ քաղքենի մը, որ բնաւ հրացան գործածած չունէր, որսորդութեան փափաք տուաւ: Բայց ամէն որսի երթալուն՝ ձեռնունայն ետ կը դառնար, ու ամէնքը կը ծաղրէին զինքը: Օր մը երբ նորէն յոգնեւր դադրեւր ու չէր կրցեր բան մը զարնել, ճամբան տղու մը հանդիպեցաւ որ ճագար մը գրկած կը տանէր: «Ա՛լ այս անգամ բախտս բանեցաւ», ըսաւ ինքնիրեն: Ծագարը գնեց, և պարան մը առնելով, մէկ ծայրը կենդանիին ոտքին կապեց, ու միւս ծայրը՝ ծառի մը ճիւղին: Յետոյ քանի մը քալլ ետ գնաց, և նշան առնելով, հրացանին ըլծակը քաշեց. կապարը գնաց լարը փրցուց, և ճագարը արշաւասոյր փախաւ, մեծ ապշութեան մէջ թողլով խեղճ որսորդը:

Շ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

321. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծիլ անկանոն բայերը:

322. Աւելի ընդարձակելով գրել այս պատմութիւնը:

323. Խոնարհել նստիլ, ուտիլ, դնել բայերը:

324. Մէյ մէկ անկանոն բայ դնել հետեւեալ կէտերուն տեղ.

Սա մարդը զոր . . . մեր պարտիզպանն է: Այս թռչունը ես . . . Այսօրուընէ . . . դպրոց երթալ: Այս ծառին պտուղները մենք . . . Երէկ եղբայրս այնչափ հիւանդ էր որ մինչեւ լոյս . . . Զեմ կրնար այս արկղիկը . . . , որովհետեւ բանալին կորսուած է:

325. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անկանոն բայերուն քացարձակ ապառնիներովը.

Փրթիլ, ինալ, գալ, դառնալ, մնալ, տանիլ, նստիլ, զարնել, ընել, ուտել, դնել, տալ:

326. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մեր դրացիին զաւակը հիւանդ է: Դուռը բանալիով կը դապեցէ՛ք: Իր գիրքերը այրեցան: Ասոնք հին հագուստներ են: Ու մանք կը կարծեն թէ պաղ ջուրը օգտակար է: Կիգէի մեծ Սփինքսը ժայռերու մէջ փորուած հսկայ արձան մըն է:

ԿՔ. ԴԱՍ. — ԿԱՆՈՆԱԻՐ, ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԵՒ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

344. Կանոնաւոր բայեր. — Երեք լծորդութեանց հետեւող բայերը կը կոչուին կանոնաւոր բայեր:

345. Զարտուղի բայեր. — Երեք լծորդութեանց հետեւող այն բայերը, որոնք իրենց յատուկ վերջաւորութիւններ ունենալով, կը զարտուղին հրամայականի և կատարեալի մէջ, կը կոչուին զարտուղի բայեր, ինչպէս. նեղ, ուզանեղ, նիլ, չիլ, նալ վերջաւորողները:

346. Անկանոն բայեր. — Ասոնցմէ զատ քսան բայ կայ, որոնք զանազան վերջաւորութիւններ ունին, և կը տարբերին ընդհանուր կանոնէն կատարեալին կամ եզակի հրամայականին և կամ երկուքին մէջ միանգամայն: Ասոնք են անկանոն բայերը, և հետեւեալներն են. բերել, դնել, զարնել, ընել, ըսել, ուտել, տեսնել, նստիլ, պրծիլ, սկսիլ, տանիլ, փրթիլ, գալ, լալ, տալ, բանալ, դառնալ, երթալ, իյնալ, մնալ:

347. Թէ՛ զարտուղի և թէ՛ անկանոն բայերուն սահմանական և ստորադասական ներկան և անկատարը, քացարձակ ապառնին և անկատար ապառնին, յոգնակի հրամայականը, աներեւոյթը, ներկայ, անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները՝ կանոնաւոր բայերու երեք լծորդութեանց օրինակներով կը կազմուին:

ԱՆԿԱՆՈՒՆ ԲԱՅԵՐ

բնականությունը — — — — —

հարկադրականությունը — — — — —

բնականությունը — — — — —

— — — — —

ԱՆԵՐԵՆՈՅ Սահմանական Կատարելալ Հրամայական

— — — — —

— — — — —

Բերել, Բերի, բերիր, բերաւ, Բեր' :

բերինք, բերիք, բերին, Դնել, Դրի, դրիր, դրաւ, Դր' :

դրինք, դրիք, դրին, Զարնել, Զարկի, զարկիր, զարկաւ, Զարկ' :

զարկինք, զարկիք, զարկին, Ընել, Ըրի, ըրիր, ըրաւ, Ըրէ' :

ըրինք, ըրիք, ըրին, Ըսել, Ըսի, ըսիր, ըսաւ, Ըսէ' :

ըսինք, ըսիք, ըսին, Ըստել, Կերայ, կերար, կերաւ, Կեր' :

կերանք, կերաք, կերան, Ետնել, Ետայ, տեսար, տեսաւ, Ետս' :

տեսանք, տեսաք, տեսան, Ետտել, Ետտայ, նստար, նստաւ, Ետտէ' :

նստանք, նստաք, նստան, Պրծիլ, Պրծայ, պրծար, պրծաւ, Պրծէ' :

պրծանք, պրծաք, պրծան, Սկսիլ, Սկսայ, սկսար, սկսաւ, Սկսէ' :

սկսանք, սկսաք, սկսան, — — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

ԱՆԵՐԵՆՈՅ Սահմանական Կատարելալ Հրամայական

Տանիլ Տարի, տարիր, տարաւ, Տա'ր :

տարինք, տարիք, տարին, Փրթիլ, Փրթայ, փրթար, փրթաւ, Փրթէ' :

փրթանք, փրթաք, փրթան, Դալ, Եկայ, եկար, եկաւ, Եկո'ւր :

եկանք, եկաք, եկան, Լալ, Լացի, լացիր, լացաւ, Լա'ց :

լացինք, լացիք, լացին, Տալ, Տուի, տուիր, տուաւ, Տո'ւր :

տուինք, տուիք, տուին, Բանալ, Բացի, բացիր, բացաւ, Բա'ց :

բացինք, բացիք, բացին, Դառնալ, Դարձայ, դարձար, դարձաւ, Դարձի'ր :

դարձանք, դարձաք, դարձան, Երթալ, Դացի, գացիր, գնաց, Դնա' :

գացինք, գացիք, գացին, Իյնալ, Ինկայ, ինկար, ինկաւ, Ինկի'ր :

ինկանք, ինկաք, ինկան, Մնալ, Մնացի, մնացիր, մնաց, Մնա'ցիր :

մնացինք, մնացիք, մնացին, — — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

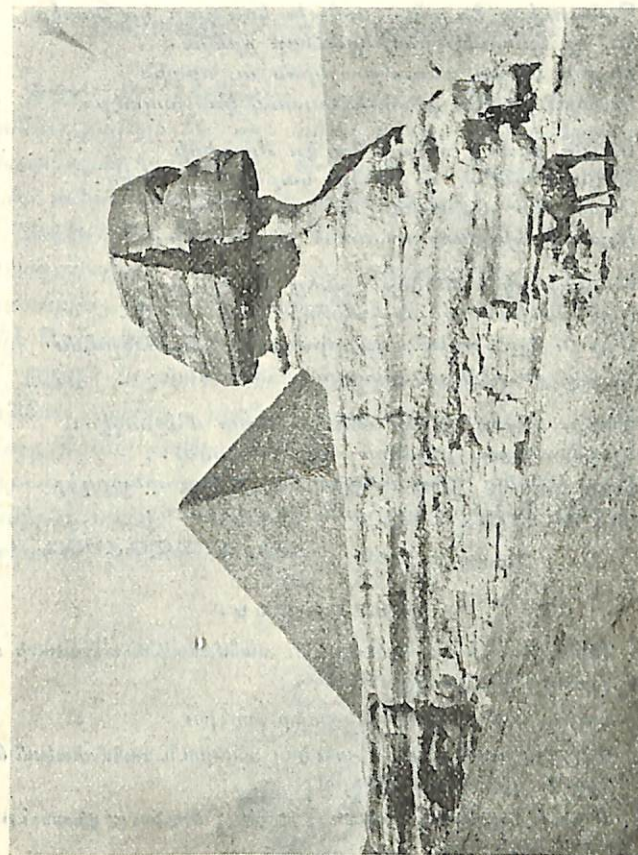
— — — — —

— — — — —

— — — — —

Տիկին Վիժէ Լը Պոէօն և իր աղջիկը
(Տե՛ս էջ 152)

Կիզէի Սփինգսը Փաիրէի մօտ
(Տե՛ս էջ 156)

ԿԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՅՐԵՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿ

Պանդուխտ էր ան. յաճախ կու գար կը նստէր
Ու կը պատմէր ինծի ցաւերը սրտին.

Լըքեր էր իր դեռահաս կինն ու որդին
Եւ օրն ի բուն քրտնավաստակ կ'աշխատէր:

Օր մը ըսաւ. «Քեզի նուէր մը բերի
Հայաստանէն, որ սուրբ կարօտը առնես.

Գըրեր էի քոյրերուս որ զրկեն մեզ
Արտամէտի խնձոր հասած այս տարի:»

Ծոցէն երկու խնձոր հանեց ան քնքուշ,
Կարծես խայծած արշալոյսի տակ միայն.
Միրզն էր համեղ, կարմրափայլ ու աննըման
Եւ կը բուրէր անմահական հոտ անուշ:

Յետոյ կիսեց, ինծի տուաւ չերտ մ'այսպէս:
Կարօտանքով բերանս առի ճաշակել.
Բայց թունդ ելաւ հոգիս, արցունք անարգել
Կաթիլ կաթիլ վար հոսեցան աչքերէս:

Վ. ՍՎՍ.ՃՅԱՆ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

327. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ սահմանական անկասարի վե-
րածել բոլոր բայերը:

328. Լուծել այս ոտանաւորին բոլոր բայերը:

329. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն սահմանական ներ-
կայ Գ. դէմքը գործածելով.

Յենուլ, զարթնուլ, ոստնուլ, թողուլ, երդնուլ, զբօսնուլ:

330. Խոնարհել երդնուլ բայը՝ զրաւոր:

331. Փոխել հետեւեալ խօսքերուն մէջի բայերը եւ տեղը ու
վերջացող բայեր դնել.

Վաղը պիտի հազնէր իր նոր զգեստը: Այսօր եկեղեցին Դա-
նիէլ Մարգարէին գերօք կը կարդան: Պէտք չէ մարդ իր թշնա-
միին ձեռքը համբուրելու չափ խոնարհի: Խեղճ կինը լուկ աք-
ցունք կը քափէր:

ԿԳ. ԴԱՍ. — 'ՈՒԼ. ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

348. Ուշ վերջացող բայերէն միայն քողոյշ և
գրօսնուլ բայերն են որ ամբողջապէս կը խոնարհուին
աշխարհաբարի մէջ, և երկուքն ալ իրարմէ տարբեր
ձեւեր ունին կասարեալի և հրաւայականի մէջ:

349. Ուշ վերջացող միւս բայերը սահմանական և
ստորադասական ներկային և անկասարին, բացարձակ
ապառնիին, անկասար ապառնիին և հրաւայականի յոյ-
նակի Ա. դիմքին մէջ միայն կը գործածուին:

350. Երդնուլ, ընուլ, հեղուլ, յենուլ, ընթեռնուլ,
գարքնուլ, զգենուլ, ոսնուլ, այնուլ, ցասնուլ, ցածնուլ,
զենուլ, յեռուլ բայերուն տեղ, աշխարհաբարի մէջ ընդ-
հանրապէս կը գործածուին երդում ընել, յեցնել, քափել,
կոքնիլ, կարդալ, արքնուլ, հազնիլ, ցասնել, ուռնուլ,
քարկանուլ, խոնարհիլ, մորթել, շարել բայերը:

Թ Ո Ղ Ո Ւ Լ

**Սահմանական եղանակ
Ներկայ**

Եզ.	Յոք.
Կը թողում	Կը թողունք
Կը թողուս	Կը թողուք
Կը թողու	Կը թողուն

Անցեալ անկասար

Կը թողուի	Կը թողուինք
Կը թողուիր	Կը թողուիք
Կը թողուր	Կը թողուին

Անցեալ կասարեալ

Թողուցի	Թողուցինք
Թողուցիր	Թողուցիք
Թողուց	Թողուցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի թողում	Պիտի թողունք
Պիտի թողուս	Պիտի թողուք
Պիտի թողու	Պիտի թողուն

Անկասար ապառնի

Պիտի թողուի	Պիտի թողուինք
Պիտի թողուիր	Պիտի թողուիք
Պիտի թողուր	Պիտի թողուին

Համայնական եղանակ

Եզ.	Յոք.
Թող	Թողունք
Թող	Թողուցէք

**Ասորադասական եղանակ
Ներկայ**

Թողում	Թողունք
Թողուս	Թողուք
Թողու	Թողուն

Անկասար

Թողուի	Թողուինք
Թողուիր	Թողուիք
Թողուր	Թողուին

Անորոշ եղանակ

Անեղծոյթ

Թողուլ

Ներկայ ընդունելութիւն

Թողող

Անցեալ ընդունելութիւն

Թողած, Թողեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Թողելու, Թողելիք

Զ Ք Օ Ս Ն Ո Ւ Լ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

եզ.	Յոր.
Կ'զբօնում	Կ'զբօնունք
Կ'զբօնուս	Կ'զբօնութ
Կ'զբօնու	Կ'զբօնուն

Անցեալ անկասար

Կ'զբօնուի	Կ'զբօնուինք
Կ'զբօնուիր	Կ'զբօնութ
Կ'զբօնուր	Կ'զբօնուն

Անցեալ կասարեալ

Զբօնեցայ	Զբօնեցանք
Զբօնեցար	Զբօնեցաք
Զբօնեցաւ	Զբօնեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի զբօնում	Պիտի զբօնունք
Պիտի զբօնուս	Պիտի զբօնութ
Պիտի զբօնու	Պիտի զբօնուն

Անկասար ապառնի

Պիտի զբօնուի	Պիտի զբօնուինք
Պիտի զբօնուիր	Պիտի զբօնութ
Պիտի զբօնուր	Պիտի զբօնուն

Հրամայական եղանակ

եզ.	Յոր.
-----	------

—	Զբօնո՛ւնք
Զբօնո՛ւմ	Զբօնեցէ՛ք

Ասորդասական եղանակ
Ներկայ

Զբօնում	Զբօնունք
Զբօնուս	Զբօնութ
Զբօնու	Զբօնուն

Անկասար

Զբօնուի	Զբօնուինք
Զբօնուիր	Զբօնութ
Զբօնուր	Զբօնուն

Անորոշ եղանակ

Անբերելոյք

Զբօնուլ

Ներկայ ընդունելութիւն

Զբօնող

Անցեալ ընդունելութիւն

Զբօսած, զբօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Զբօնելու, զբօնելիք

ԿԴ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երկու տեսակ քաղաքավարութիւն կայ. բնական-և արուեստական: Արուեստական քաղաքավարութիւնը կարգ մը ընկերային, սովորութեանց մէջ կը կայանայ, զոր ամէնէն անկիրթ և յոռի բնաւորութեան տէր անձն ալ գիտէ թերեւս, և կրնայ գործադրել ուղած տեղը. և սակայն անով չի կրնար հաճելի ըլլալ: Բնական քաղաքավարութիւնը չի սորվուիր. անիկա հոգիէն կը բխի և օրօրոցէն կ'սկսի. անոր հրապոյրը նայուածքի մը կամ ժպիտի մը պարզութեան և անկեղծութեան մէջ է. սրտի քաղաքավարութիւնն է ան որ անբաժան կը մնայ անձէն, ամէն տեղ և ամէն ժամանակ. և այս թանկագին յատկութեամբ է որ մարդ ամէնուն բարեկամութիւնը կը գրաւէ, ու սիրելի կը դառնայ ամէնուն:

Շ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

332. Օրինակել այս հատուածը, ստորագծել պակասաւոր բայերը:
333. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ պակասաւոր բայերուն անկաջատրը.
- Կամ, ունիմ, կրնամ, գիտեմ, կը գնուամ, կ'այտնուամ:
334. Բերանացի խոնարհել այս բայերուն սահմանական ներկան եւ անկաջատրը:
335. Գրաւոր խոնարհել կրնամ եւ գիտեմ բայերը՝ ամբողջացնելով զանոնք:
336. Լուծել հետեւեալ նախադասութիւնները.

Պէտք է գիտնալ թէ մարդոց մեծ մասը խելացի չէ: Հարկ է ըսել թէ շողոքորթները լաւագոյն բնաւորութիւնները կ'եղծեն, Ձեմ կրնար վստահիլ այն անձին որ կ'եղծել գիտէ:

ԿԴ. ԴԱՍ. — ՊԱԿԱՍԱԻՈՐ ԲԱՅԵՐ

351. Պակասաւոր կ'ըսուին այն բայերը որոնց ամէն ժամանակները չեն գործածուիր, և պակաս ժամանակները ուրիշ բայով մը կը լրանան: Ասոնցմէ գլխաւորները հետեւեալներն են.

352. Կաւ, որ կը գործածուի սահմանական ներկայի և անկասարի մէջ միայն. այս բայը կրնայ լրանալ ըլլալ կամ զտնուիլ բայերով:

353. ունիմ, որ կը գործածուի սահմանական ներկայի և անկասարի մէջ միայն, և կը լրանայ ունեւալ բայով:

354. Կրնամ, որ կը գործածուի ամէն եղանակներու և ժամանակներու մէջ, բացի ստորադասականէն, և կ'ամբողջանայ կարենալ բայով:

355. Կարենամ, որ միայն ստորադասական ներկայի ու անկասարի մէջ կը գործածուի:

356. Գիտեմ, որ միայն սահմանական ներկայ ու անկասար ունի, և կ'ամբողջանայ գիտնալ բայով:

357. Պակասաւոր են նաև ուշ վերջացող այն բայերը, որոնք ամբողջութեամբ չեն խոնարհուիր աշխարհաբարի մէջ:

ԿԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

Օգը չատ տաք էր. ճամբորդը մը սաստիկ ծարաւցած բլրակի մը ստորոտէն կը քալէր, և մօտերը ջուր չկար: Բայց դիմացի կողմը ընդարձակ այգի մը կը տարածուէր որուն մօտենալու համար պէտք էր տղմուտ ճահիճէ մը անցնիլ: Մարդը մտածեց թէ կարելի է եղտիւրը խորունկ չէր, և կօշիկները միայն պիտի աղտոտէին, զորս դիւրին էր մաքրել. և առաջ քալեց: Բայց հետզհետէ ոտքերը սկսան խրիլ, աղտոտ ջուրը մինչև ծունգերը ելաւ: Այն ատեն ճամբորդը կանգ առաւ, կը թուի թէ վարանեցաւ, բայց անգամ մը ցեխին մէջ մտեր էր, և խաղողները աւելի աղուոր կ'երեւային, քանի կը մօտենար: Ուստի քալեց նորէն, մինչև որ կուրծքը, վիզը ծածկուեցան գայռին մէջ. ուղեց ետ դառնալ բայց անհնար էր: Վերջապէս խաղողին հասաւ, ու այնչափ կերաւ որ յափրացաւ: Հիմայ ցեխին սև կեղտոտ ջուրը կը վազէր ամբողջ մարմնէն վար: Ճամբորդը ինքնիրեն ամչցաւ, զղջաց ըրածին վրայ: Ի՞նչպէս պիտի մաքրուէր այդ աղտեղութենէն...:

ՇՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

337. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել միադեմ բայերը:
338. Բերանացի պատմել, յետոյ գրել այս հատուածը աւելի ընդարձակ եւ մանրամասն նկարագրութեամբ:
339. Խոնարհել՝ բերանացի՝ քալել եւ ծախանալ բայերը:
340. Խոնարհել՝ զրաւոր՝ յափրանալ եւ գանիլ բայերը:

341. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ միադեմ բայերով.

Կ'ըսեն թէ, հերեք է, հարկ է, կը ձիւնէ, մեղք է, չի վայլեր, չի բաւեր, անկարելի է, անտեղի է, ամօթ չէ՞, հնար չէ, կ'երեւայ թէ, պէտք չէ, արդար է որ:

342. Մէյմէկ բայ եւ մէյմէկ անակաճ շինել հետեւեալ անուններէն.

Դառնութիւն, զմայլանք, թշնամանք, սովորութիւն, զրպարտութիւն, զարհուրանք, խոնարհութիւն, ձանձրոյթ, տաղաւուկ, խոնջէնք, գայթակղութիւն, ճշդութիւն, համ:

ԿԵ. ԴԱՍ. — ՄԻԱԴԵՄ ՔԱՅԵՐ

358. Միադեմ կ'ըսուին այն բայերը, որոնց միայն եզակի Գ. դէմքը կը գործածուի ամէն ժամանակի ու եզանակի մէջ, և որոնք որոշ ենթակայ մը չունին ընդհանրապէս: Միադեմ են այն բայերը, որոնք միջնորդութիւն երեւոյթները կը ցուցնեն, ինչպէս, կ'անձրեւէ, կը ձիւնէ, կը փայլասակէ, ցուրս է, ևայլն: Միադեմ են նաև, կը քուի, կերելայ, պեճ է, հարկ է, հնար է, մեղք է, կը վայրէ, կարելի է, հերիք է, բաւական է, անօր է, կ'ըսուի, ևայլն:

ԿԶ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՈՐԲ ՏԵՂԱՆ

Աշխարհի մէջ երբ ամէն մարդ
Բաղդէն աւար մ'առած կ'երթայ,
Ինչու կուլաս դուն, որբ տղայ,
Մանուկ կեանքիդ վըրայ դըժբախտ:
Տե՛ս, կարճ են կեանքն ու իր ժամեր,
Պիտի բերէն ճակտիդ ալիք.
Մ'ըլլար յիմար ու խաղալիք.
Գընա՛ յառաջ, միշտ դէպի վե՛ր:

Որբ ես եղեր, ինչ փոյթ քեզի.
Բիւրաւորներ կան քեզի պէս՝
Քեզի պահէ՛ ցաւերդ պէս պէս.
Արցունքդ հոգւոյդ մէջ թո՛ղ հոսի:

Սին անիմաստ վիշտերը թո՛ղ.
Նոր եռանդով փարէ՛ կեաքին,
Կ'արտասուէ ծոյլ և վատ հոգին.
Դիւցազն եղի՛ր բախտին յաղթող:

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

343. Օրինակել այս Ոտանաւորը, զատել բոլոր բայերը եւ բացա-
սակամ ընել զանոնք:
344. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը:
345. Գոց սորվիլ եւ արտասանել ոտանաւորը:
346. Հետեւեալ բայերուն հսկառակները գրել՝

Վառել, աւելցնել, դատապարտել. մօտենալ, ձանձրանալ,
ծափահարել, ծերանալ, յարձակիլ, ցրուել, խզել, զատել, պար-
սաւել, խռովել, արտօնել, վիրաւորել, տրամիլ, յիշել, մաքրել,
լեցնել, անիծել, խօսիլ, շինել, մերժել, բարձրանալ, թրջել:

347. Գրել հետեւեալ բայերուն ներկայ եւ ապառնի ընդունելու-
թեանց բացասականները.

Քաղել, ընտրել, լուալ, շեկնիլ, հագնիլ, պարծիլ, կաղալ,
յուսալ, տեղալ, մնալ, հիւսել:

348. Մէյմէկ խօսք շինել այս բայերուն ներկայ կամ անցեալ ըն-
դունելութիւններով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Քաղած պոռոկներս տնաս էին:

ԿԶ. ԴՍՍ. — ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

359. Բացասական կ'ըսուին այն բայերը, որոնք
գործողութիւնը կը ժխտեն, ինչպէս. չեմ երգեր, չըսի:

360. Բացասական բայերուն ժամանակներն ու
եղանակները հետեւեալ կերպով կը կազմուին.

361. Անցեալ կատարեալը, ստորադասական ներ-
կան եւ անկատարը, աներեւոյթը, ներկայ անցեալ եւ ա-
պառնի ընդունեցութիւնները կը կազմուին հաստատական
բայերուն սկիզբը չ գիրը աւելցնելով,

Անց. կր. Սիրեցի-չսիրեցի Ներկ. ընդ. Սիրող-չսիրող
Սր. ներկ. Սիրեմ-չսիրեմ Անց. ընդ. Սիրած-չսիրած
Սր. անկ. Սիրէի-չսիրէի Ապ. ընդ. Սիրելու-չսիրելու
Աներեւոյթ Սիրել-չսիրել Սիրելիք-չսիրելիք

Դիտելի է որ անցեալ ընդունեցութեան բացասականը
կ'ըլլայ միայն չսիրած, չխօսած, եւ չըլլար երբեք չը-
սիրեր, չխօսեր, եւ.այլն:

ԿԷ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ԱՆԻՐԱԻ ՊԱՏԻԺԸ

Ձաքար, որ խելօք և աշխատասէր տղայ մըն է, օր մը ուրիշի մը յանցանքին պատճառաւ սխալմամբ պատ-
ժուեցաւ վարժարանին մէջ: Այս անիրաւ պատիժը այն-
քան ծանր եկաւ տղուն, որ սաստիկ յուզուեցաւ և ըսաւ
իր ընկերներուն թէ պիտի զղջացնէր իր դաստիարակը
զինքը պատժելուն համար: Տղաքը սպառնալիք մը կար-
ծելով այս խօսքը՝ խնդացին վրան, որովհետեւ կը ճանչ-
նային իրենց դաստիարակին անաչառ բնաւորութիւնը:
Ամիս մը ետքը, երբ հրապարակաւ տղոց նիշերը կար-
դացուեցան, Ձաքար մեծ գովեստներով յիշատակուեցաւ
իր դաստիարակին կողմէ, վարքին, բարքին ու աշխա-
տասիրութեանը համար: Այն ատեն Ձաքարի ընկերները
ամէնքն ալ հասկեցան թէ անիկա ինչ միջոց գտեր է
զղջացնելու իր դաստիարակը:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

349. Օրինակել այս հատուածը, եւ բացասական ընել բոլոր բայերը:

350. Գտնել հետեւեալ բայերուն հոմանիշները.

Ահաբեկել, դիզել, խորտակել, սափակել, խզել, սպաննել, թո-
թովել, կառուցանել, արդարացնել, մեծնալ, նշմարել, ծածկել,
սփռել, գանակոծել, շորթել, պատրել, փայլել, փակել, դողալ,
յուսալ, օգնել, ստանալ:

351. Խոնարհի՛ր՝ գոլոր առջնայ, գրադի՛ր, սանձի բայերուն սահ-
մանական ներկային եւ անկատարին բացասականները:

352. Խոնարհի՛ր կամ բային սահմանական ներկայ եւ անկատար
բացասականը:

353. Գրաւոր կերպով բացատրել հետեւեալ առածներուն իմաստը.

Թաւաղող քարը մամուռ չի բռներ: Քու կերակուրդ եփելու
համար՝ ուրիշին տունը պէտք չէ այրել: Իմաստութիւնը հարստու-
թիւնը կը զտրդարէ եւ աղքատութիւնը կը ծածկէ:

ԿԷ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ (Շար.)

362. Բացասական բայերուն սահմանական ներ-
կան ու անկասարը կը կազմուին եւ՛ բային բացասակա-
նովը (չեմ, չեի), և ամէն մէկ բայի բացասական ձեւովը:

363. Բայերուն բացասական ձեւը կը կազմուի
աներեւոյթին վերջի 1 գիրը րի փոխելով, ինչպէս. սի-
րել, չեմ սիրեր, [չես սիրեր, չի սիրեր (փոխանակ չե
սիրերի): Խօսիչ, չեմ խօսիր, չես խօսիր, չի խօսիր:
Կարդալ, չեմ կարդար, չես կարդար, չի կարդար: Դի-
տելի է որ սահմանական ներկայի երրորդ դիմէին մէջ
միշտ չի պէտք է գրել և ոչ թէ չ, այսինքն չի սիրեր,
չի խօսիր, ևայլն, և ոչ չսիրեր, չխօսիր, ևայլն:

364. Բ. լծորդութեան մէջ՝ սահմանական ան-
կասարը փոխանակ իր վերջաւորելու եր կը վերջաւորի,
ինչպէս. չեի խօսեր, չեիր խօսեր, չեք խօսեր, (փոխա-
նակ չեի, չեիր, չեք խօսիրի):

365. Չի՛ն ի գիրը կը ջնջուի սահմանական ներ-
կայ Գ. դէմքին առջեւ, երբ բայը ձայնաւորով սկսի, և
ապաթարց կը դրուի, ինչպէս չեմ երթար, չես երթար,
չ'երթար (փոխանակ չի երթար ըսելու):

366. Կամ բայը սահմանական ներկայի և անկա-
սարի մէջ Կ'ըլլայ չկամ, չկաս, չկայ, չկայի, չկայիր,
չկար (փոխանակ չեմ կար, չես կար, չի կար, չեի կար,
չեիր կար, չեք կարի):

ԿԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿՐԻԱՆ ՅԻ ԲԱՆԵՐԸ

Կրիայ մը կ'ըսէր իր բարեկամներուն. «Երեք բան տեսնել կ'ուզեմ աշխարհիս վրայ. մեծ Սփինքսը, բուրգերը, մոմեաները: «Երկու բաղեր առաջարկեցին Եգիպտոս տանիլ զինքը ուր կը գտնուին այդ երեք հրաշալիքները: Սակարկութիւնը յարմարեցաւ, և բաղերը իսկոյն գործի ձեռնարկելով, բարակ ցոլ մը դարբնեցին, որուն երկու ծայրերը իրենց բերանը առին ու ըսին կրիային. «Դուն ալ մէջտեղէն խա՛ծ, և նայէ որ բերնէդ չձգես. ճամբան ինչ որ պատահի, բառ մը չպիտի խօսիս: «Ու սկսան բարձրանալ օդին մէջ: Քանի մը չարածճի տղաք տեսնելով կրիային երկինք թռիլը, զայն ծաղրեցին: Կրիան չկրնալով համբերել, բերանը բացաւ որ երկու խօսք ըսէ: Զողը բերնէն փախաւ և ինք գետինը իյնալով, կտոր կտոր եղաւ:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

354. Օրինակել՝ այս ընթերցուածը, եւ ըսել բոլոր բայերուն ինչ ժամանակի եւ ինչ եղանակի վերաբերիլը:
355. Բացառականի վերածել այս ընթերցուածին բոլոր բայերը:
356. Հրամայական բացասականի վերածել հետեւեալ բայերը եւ մէյ մէկ սեռի խնդիր գտնել անոնց յարմար:

Քաղել, հիւսել, ստկել, հիմնել, աղալ, մտաւրալ, մաղել, յղկել, ծեփել, թրծել, ստանալ, հաւաքել, կազմել, չորցնել, փըշրել, խեղդել, կռել, հերկել, կաղապարել, շաղոռել, կանգնել, դարմանել, ճկել, ջախջախել, սրել, բթացնել, խցել, լուծել, տարածայնել, անարգել, ժառանգել, կտակել:

357. Լուծել հետեւեալ առածները.

Ժրութիւնը բախտին աջ ձեռքն է, սակաւապետութիւնը՝ անոր ձախ ձեռքը: Հարուստը ան է որ պարտք չունի: Շատ խոտացողէն բան մի՛ յուսար: Նորաձեւութեան հետեւողը՝ վաճառականին բարեկամը, դեբձակին գործիքը, և ինքզինքին թշնամին է:

ԿԸ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ (Շար.)

367. — Բացասական բայերուն եզակի հրամայականը կը կազմուի մի՛ բառով և բային բացասական ձեւովը, ինչպէս. մի՛ սիրեր, մի՛ խօսիր, մի՛ կարդար: Հրամայական յոյնակի Ա. դիմը կը կազմուի usnruդասականէն առաջ չ դնելով, ինչպէս չսիրե՛նք, չխօսի՛նք, չկարդա՛նք, և Բ. դիմը՝ մի՛ դնելով, ինչպէս. մի՛ սիրե՛ք, մի՛ խօսի՛ք, մի՛ կարդա՛ք:

368. — Մի՛ բացասականը ձայնաւորի առջև չի ջնջուիր, չ'ըսուիր. մ'երթար, մ'առնէր, մ'ընէր, այլ մի՛ երգեր, մի՛ առնէր:

ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՉՄԻՐԵԼ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Եզ.

Յոք.

Չեմ սիրեր
Չեա սիրեր
Չի սիրեր

Չենք սիրեր
Չէք սիրեր
Չեն սիրեր

Անցեալ անկասար

Չէի սիրեր
Չէիր սիրեր
Չէր սիրեր

Չէինք սիրեր
Չէիք սիրեր
Չէին սիրեր

Անցեալ կասարեալ

Չսիրեցի
Չսիրեցիր
Չսիրեց

Չսիրեցինք
Չսիրեցիք
Չսիրեցին

Բացարձակ ապառնի

Չպիտի սիրեմ կամ Պիտի	Չպիտի սիրենք կամ Պիտի
չսիրեմ	չսիրենք
Չպիտի սիրեա կամ Պիտի	Չպիտի սիրէք կամ Պիտի
չսիրեա	չսիրէք
Չպիտի սիրէ կամ Պիտի	Չպիտի սիրեն կամ Պիտի
չսիրէ	չսիրեն

Անկասար ապառնի

Չպիտի սիրէի կամ Պիտի	Չպիտի սիրէինք կամ Պիտի
չսիրէի	չսիրէինք
Չպիտի սիրէիր կամ Պիտի	Չպիտի սիրէիք կամ Պիտի
չսիրէիր	չսիրէիք
Չպիտի սիրէր կամ Պիտի	Չպիտի սիրէին կամ Պիտի
չսիրէր	չսիրէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.

Յոք.

Մի՛ սիրեր

Չսիրենք

Մի՛ սիրէք

Ստորագասական եղանակ
Ներկայ

Չսիրեմ
Չսիրեա
Չսիրէ

Չսիրենք
Չսիրէք
Չսիրեն

Անկասար

Չսիրէի
Չսիրէիր
Չսիրէր

Չսիրէինք
Չսիրէիք
Չսիրէին

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Չսիրել

Ներկայ ընդունելութիւն

Չսիրող

Անցեալ ընդունելութիւն

Չսիրած

Ապառնի ընդունելութիւն

Չսիրելու, չսիրելիք

ԿԹ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԻՄ ԱՂՕԹՔԱ

Կը լսեմ ժամուն զանգակին զողանջ.
Հոգիս կը բացուի աղօթքի իղձով.
Սրտիս մէջ կ'իջնէ լոյսի մը ճաճանջ.
Մէջըս կը յուզուի եռանդի մը ծով:

Ո՛հ, ի՛նչ բաղձանքներ, ի՛նչ պաղատանքներ
Կ'արթըննան ներսըս խեղճերուն համար.
Որքա՛ն գորովանք, որքա՛ն գութ և սէր
Բոլոր տառապող սիրտերուն համար:

Ո՛վ Տէ՛ր, դարմա՛ն տար հիւանդին աղքատ,
Կոյրին աչքերուն տո՛ւր շող մ'արփաւէտ.
Իսկ որբին՝ որ հայր չունի քեզմէ զատ,
Համբոյր մը զրկէ՛ սիրոյ զանձերէդ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

358. Արժակի վերածել այս ոտանաւորը ընդարձակելով:
359. Հետեւեալ բայերուն մէջէն գտնել պարզերը, ածանցեալները և բարդերը.
- Լուծել, ծծել, լուսանկարել, ներածել, արտածել, պատա-
ռել, մեկնել, խմբագրել, սեւցնել, մեծցնել, կողոպտուիլ, արդու-
կել, հարուածել, բացատրել, ապկուիլ, դպցնել, հասցնել, վա-
ռել, կազմակերպել, վերադառնալ, խաղալ, ծառայել, վերջա-
ցնել:
360. Գտնել այս բայերուն գոյականները կամ ածականները:
361. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերը իրեն և ստորագիծ գոր-
ծածելով:
- Թունաւոր, պահապան, ապացոյց, անկարող, լուսարար, դըռ-
նապան, գերագոյն, անհրաժեշտ, անմահ, ծաղրելի, հրացայտ, Թը-
ռուցիկ, անթափանց:

ԿԹ. ԴՍՍ. — ՊԱՐՁ, ԱԾԱՆՅԵԱԼ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՅԵՐ

369. Պարզ բայերը անոնք են, որոնք միայն ար-
եւս բառէ մը և վերջաւորութեան մը բաղկացած են, ինչ-
պէս. եր. գել, հա-գալ:

370. Բարդ բայերը անոնք են, որոնք երկու կամ
աւելի բառերէ կազմուած են, ինչպէս. կառ-ա-վարել,
կարգ-ա-դրել, աշխատ-ա-կցիլ:

371. Բայերուն բարդութիւնը գոյականներու և ա-
ծականներու բարդութեան օրէնքին համեմատ կը կա-
տարուի, և փոփոխման ու կորուսման կանոնները միե-
նոյն կերպով կը գործադրուին:

372. Ածանցեալ կ'ըսուին այն բայերը, որոնց մէջ
արմատն և վերջաւորութենէն զատ՝ ուրիշ մասնիկներ
կը մտնեն, ինչպէս. քոչ-ս-իլ, ներ-գործել, արս-ա-դրել:

373. Բայերուն ածանցումները կրնան կատարուիլ
նախադաս մասնիկներով, որոնց գլխաւորներն են արս,
ներ, գեր, հակ, շար, վեր, ինչպէս. արսածել, ներգործել,
գերազանցել, հակադրել, շարունակել, վերսկսիլ:

374. Տ և ոս մասնիկները բայերուն մէջ մտնելով՝
կը կազմեն ածանցեալ բայեր, ինչպէս պատնել, պատը-
ս-ել, ճակնել, ճակն-ոս ել:

375. Ուիլ յետադաս մասնիկով կը կազմուին
կրաւորական, և ցնել յետադաս մասնիկով անցողական
բայեր, որոնք ածանցեալ բայեր են:

Հ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՅ ԼԵՋՈՒՆ

Այն օտար լեզուներուն մէջ որոնք դաս կը տրուին մեզի, հայ լեզուն է մեզ ամէնէն սիրելին, և ամէնէն մօտիկը մեր սրտին: Անով կապուած մնացած ենք մեր մանկութեան անուշ յիշատակներուն, մեր մայրենի տան, երբ հոն մեզի խօսիլ սորվեցնող սիրելի ձայները լռած են, երբ զմեզ խնամող գորովոտ բազումները ջլատուած են արդէն: Հայ լեզուն իր յատկութեամբ, ճոխութեամբ, ներդաշնակութեամբ, ճկուն ու երկնազան յատկութիւններովը, կը հաւասարի այսօր ամէնէն գեղեցիկ լեզուներուն, ինչպէս կը տեսնէք, տղա՛ք, ձեր թարգմանութեան դասերուն մէջ: Օտարականները կը հիանան անոր վրայ: Ի՜նչ ամօթ մեզի, եթէ պէտք եղածին պէս չճանչցուի և չսիրուի մեզմէ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

362. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:

363. Այս հատուածին կրաւորական բայերը ներգործականի վերածել:

364. Լուծել այս հատուածին բայերը եւ ենթակաները:

365. Մէյ մէկ ներգործական բայ գտնել հետեւեալ սեռի խնդիրներուն.

Երկաթ, էջ, թերթ, հաս, մեքենայ, կափարիչ, թել, կկոց, կանեփ, գերձան, կեղեւ, արեւ, աղիւս, ցորեն, հունա:

Օրինակ. — Երկաթ չուլել:

366. Մէյմէկ խօսք շինել աւ բառերը ենթակայ ընելով, եւ զըտնուած ներգործական բայերն ալ կրաւորականի վերածելով:

Օրինակ. — Երկաթը կրակին վրայ կը չուլուի:

367. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մարդ երբ տխուր է, ամէն բան սեւ կ'երեւայ իրեն: Մենք մեր պարտքը կատարենք. մնացածը Աստուած թո՛ղ կարգադրէ: Զպարծի՛նք մեր արժանիքով, որովհետեւ աւելի արժանաւորներ կան: Կորսուած ժամանակը ետ չի դառնար:

Հ. ԴԱՍ. — ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

376. Կրաւորական բայերը որոնց ենթական՝ ուրիշի մը կատարած գործողութիւնը իր վրայ կը կրէ, հետեւեալ կերպով կը կաղմուին.

377. Ա. և Բ. լծորդութեանց ել և իղ վերջաւորութիւնները ուղիի փոխելով, ինչպէս. սիրել, սիրուիլ. խօսիլ, խօսուիլ:

378. Ուղանել վերջաւորող բայերուն անել վերջաւորութիւնը ուղիի փոխելով, ինչպէս. ծանուցանել, ծանուցուիլ:

379. Գ. լծորդութեան մէջ ալ վերջաւորող բայերուն կատարեալին ին, և նալ վերջաւորողներուն աջն ուղիի փոխելով, ինչպէս. կարդացի, կարդացուիլ, գողացալ, գողցուիլ:

380. Ցնել վերջացող բայերուն կատարեալին ուցի վերջաւորութիւնը ուղիի փոխելով, ինչպէս. հազցուցի, հազցուիլ, փակցուցի, փակցուիլ:

381. Բացառիկ են հետեւեալ բայերուն կրաւորականները. դնել, դրուիլ, ընել, ըլլուիլ. սանիլ, տարուիլ, տալ, տրուիլ:

382. Կրաւորական բայերը Բ. լծորդութեան խօսիլին պէս կը խոնարհուին: Բացառիկ է միայն ուտուիլ բայը, որուն կատարեալը կ'ըլլայ կերուեցայ:

ԿՐԱԻՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՍԻՐՈՒԻՆ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

եզ.	թոք.
Կը սիրուիմ	Կը սիրուինք
Կը սիրուիս	Կը սիրուիք
Կը սիրուի	Կը սիրուին

Անցեալ անկասար

Կը սիրուէի	Կը սիրուէինք
Կը սիրուէիր	Կը սիրուէիք
Կը սիրուէր	Կը սիրուէին

Անցեալ կասարեալ

Սիրուեցայ	Սիրուեցանք
Սիրուեցար	Սիրուեցաք
Սիրուեցաւ	Սիրուեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրուիմ	Պիտի սիրուինք
Պիտի սիրուիս	Պիտի սիրուիք
Պիտի սիրուի	Պիտի սիրուին

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրուէի	Պիտի սիրուէինք
Պիտի սիրուէիր	Պիտի սիրուէիք
Պիտի սիրուէր	Պիտի սիրուէին

Հրամայական եղանակ

եզ.

թոք.

Սիրուէ՛

Սիրուի՛նք

Սիրուեցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Սիրուիմ	Սիրուինք
Սիրուիս	Սիրուիք
Սիրուի	Սիրուին

Անկասար

Սիրուէի	Սիրուէինք
Սիրուէիր	Սիրուէիք
Սիրուէր	Սիրուէին

Անորոշ եղանակ

Անտեւոյք

Սիրուի

Ներկայ ընդունելութիւն

Սիրուող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրուած, սիրուեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրուելու, սիրուելիք

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊՈԼԻՏԵՐԵ

Պոլիտեքլորը ասուականներուն և գիսաւորներուն պէս անհունութեան խորերէն կուգան, ուր կը պարտին մի- լիոնաւոր թափառիկ մարմիններ: Դիտունները կ'են- թադրեն թէ պոլիտեքլորը տարրալուծուած աստղերու կտորներ են, որոնք քայքայուած վիճակի մէջ՝ իրենց ծիրը կը բոլորեն վերստին: Մերթ ընդ մերթ այդ աստ- ղերէն կտորներ կը փրթին կ'իյնան երկրագունտին վրայ, ինչպէս ուրիշ մոլորակներու վրայ ալ կրնան իյնալ: Այդ պոլիտեքլորը պայթումէն թափած երկնաքարերը՝ մշտնջե- նապէս մարած գունտերու աճիւնները կրնան նկատուիլ:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

368. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:

369. Կրաւորական աներեւոյթի վերածել այս ընթերցուածին ներ- գործական եւ կրաւորական բայերը:

370. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:

Պոլիս, ասուպ, գիսաւոր, անհունութիւն, թափառիկ, տար- բալուծուած, ծիր, մոլորակ, երկնաքար, աճիւն:

Օրինակ. — Պոլիսը հրեղէն երեւոյթ մըն է օդին մէջ:

371. Խոնարհել զրաւոր մկտուիլ, ծեծուիլ, հոգացուիլ, մոռցուիլ բա- յերը:

372. Բացասական կասարեալի վերածել վերի հատուածին բայերը:

373. Բացասական ստորադասական անկասարի պիւտիւն ընթեր- ցուածին բայերը:

374. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Երբ մարդ իր յանցանքները մոռնայ, նորէն կ'սկսի զանոնք: Ժամանակը թանկագին կերպաւ մըն է, ուրկէ շինուած է կեանքը. պէտք է զգուշութեամբ գործածել զայն:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊՈԼԻՏԵՐԵ

383. Անցողական բայերը, որոնց ենթական գոր- ծողութիւնը ուրիշի մը ընել կու տայ, կը կազմուին ցնել մասնիկով:

384. Յնել մասնիկը չեզոք բայը ներգործականի կը վերածէ, իսկ ներգործականը՝ անցողականի, ինչպէս. ֆնանալ ֆնացնել, կարդալ, կարդացնել:

385. Յնել մասնիկը ել, նել, չիլ, նալ յանգուող բայերուն այս վերջաւորութեանց տեղ կը դրուի, ինչ- պէս. սիրել, սիրցնել. հեծնել, հեծցնել. փշիլ, փշցնել. գիտնալ, գիտցնել:

386. Իլ վերջաւորող բայերուն կատարեալին ցայն կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. խօսեցայ, խօսեցնել. տրտե- ցայ, տրտեցնել: Ասոնց պէս կ'ըլլան նաեւ նիլ վերջացող այն բայերը որոնց մէջ ն գիրը արմատական է. խայնիլ, խայնեցայ, խայնեցնել. յոգնիլ, յոգնեցայ, յոգնեցնել:

387. Նիլ վերջացող բայերէն՝ անոնք որոնց մէջ ն գիրը արմատական է՝ նիլ վերջաւորութիւնը կը փո- խուի ցնելի, ինչպէս. հասնիլ, հասցնել:

388. Անցնիլ կ'ըլլայ անցընել:

389. Աշխատիլ, կարմրիլ, ցաւիլ, յարմարիլ, խոս- տովանիլ, նմանիլ, ֆրսնիլ բայերը փոխանակ այս օրէնքին համեմատ ըլլալու աշխատեցնել, կարմրեցնել, ցաւեցնել, յարմարեցնել, խոստովանեցնել, նմանեցնել, ֆրսնեցնել, կ'ըլ- լան աշխատեցնել, կարմրեցնել, ցաւեցնել, յարմարեցնել, խոստ- ովանեցնել, ֆրսնեցնել:

390. Ալ վերջացող բայերուն կատարեալին ցին կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. կարդացի, կարդացնել. մոռ- ցի, մոռացնել:

ՀԲ. ԸՆԹԱՐԹՈՒԱԾ. — ԱՆԻՐԱԻ ՊԱՏԻԺԸ

Զաւէն որ խելօք և աշխատասէր տղայ մըն է, օր մը ուրիշի մը յանցանքին պատճառաւ սխալմամբ պատ-
ժուեցաւ վարժարանին մէջ: Այս անիրաւ պատիժը այն-
քան ծանր եկաւ տղուն, որ սաստիկ յուզուեցաւ և
ըսաւ իր ընկերներուն թէ պիտի զղջացնէր իր դաստիա-
րակը զինքը պատժելուն համար: Տղաքը սպառնալիք
մը կարծելով այս խօսքը՝ խնդացին վրան, որովհետեւ
կը ճանչնային իրենց դաստիարակին անաչառ բնաւո-
րութիւնը: Ամիս մը ետքը, երբ հրապարակաւ տղոց
նիշերը կարդացուեցան, Զաւէն մեծ գովեստներով յի-
շատակուեցաւ իր դաստիարակին կողմէ, վարքին, բար-
քին ու աշխատասիրութեանը համար: Այն ատեն Զա-
ւէնի ընկերները, ամէնքն ալ հասկցան թէ անիկա ինչ
միջոց գտեր է զղջացնելու իր դաստիարակը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

376. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել կրաւորական
բայերը:

376. Անցողական ընել հետեւեալ անցողական բայերը, եւ ան-
ցողական ընել չեղոյնները.

կրել, բանալ, գոցել, կղպել, գամել, ծամել, դողալ, սառ-
ափել, վախնալ, երերալ, թղթատել, հաստառել, կազմել, թռչիլ,
քամել, խորշիլ, ծլիլ, լողալ, նուազել, շարժիլ, խալիլ, նստիլ, քաշել:

377. Մէյմէկ խօսք շինել այս բայերով:

378. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Այն քաղը որ ճամբուդ վրայ չէ, թո՛ղ չնեղացնէ զքեզ:
Գործեր կան զոր չես կրնար ընել մինչև որ չսորվիս, գործեր ալ
կան զոր չես սորվիս մինչև որ չընես: Վերարկուդ պատրաստէ՛,
երբ տակաւին անձրեւները օկած չեն:

ՀԲ. ԴԱՍ. — ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ (Շար.)

391. Դառնալ կ'ըլլայ դարձնել, փոխանակ դառ-
ցնելի:

392. Ուսել կ'ըլլայ կեցնել, փոխանակ ուսեցնելի:

393. Ներգործականները շատ անգամ անցողական
կ'ըլլան՝ սալ բայով, ինչպէս. գրել, գրել սալ. յուզել, յու-
զել սալ. նկարել, նկարել սալ:

394. Ի՞նչ վերջացող բայերը տալէն առաջ իրենց
վերջի ի գիրը եի կը փոխեն, ինչպէս. խօսիլ, խօսել:
սալ. սուզիլ, սուզել սալ:

395. Հարցնել և ցուցնել բայերը, թէ՛ արմատա-
կան են, սակայն ցնել վերջացող անանցեալ բայերուն
պէս կը խոնարհուին:

396. Եմ, ըղար, գամ, կտմ, ունենամ, կտենամ
բայերը անցողական չունին:

ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՍԻՐՅՆԵԼ

Սահմանական եղանակ Ներկայ

Եզ.	Յոք.
Կը սիրցնեմ	Կը սիրցնենք
Կը սիրցնես	Կը սիրցնէք
Կը սիրցնէ	Կը սիրցնեն

Անցեալ անկատար

Կը սիրցնէի	Կը սիրցնէինք
Կը սիրցնէիր	Կը սիրցնէիք
Կը սիրցնէր	Կը սիրցնէին

Անցեալ կատարեալ

Սիրցուցի	Սիրցուցինք
Սիրցուցիր	Սիրցուցիք
Սիրցուց	Սիրցուցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրցնեմ	Պիտի սիրցնենք
Պիտի սիրցնես	Պիտի սիրցնէք
Պիտի սիրցնէ	Պիտի սիրցնեն

Անկատար ապառնի

Պիտի սիրցնէի	Պիտի սիրցնէինք
Պիտի սիրցնէիր	Պիտի սիրցնէիք
Պիտի սիրցնէր	Պիտի սիրցնէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.	Յոք.
Սիրցու՛ր	Սիրցնե՛նք
	Սիրցուցե՛ք

Ստորադասական եղանակ Ներկայ

Սիրցնեմ	Սիրցնենք
Սիրցնես	Սիրցնէք
Սիրցնէ	Սիրցնեն

Անկատար

Սիրցնէի	Սիրցնէինք
Սիրցնէիր	Սիրցնէիք
Սիրցնէր	Սիրցնէին

Անորոշ եղանակ

Անբերելոյք

Սիրցնել

Ներկայ ընդունելութիւն

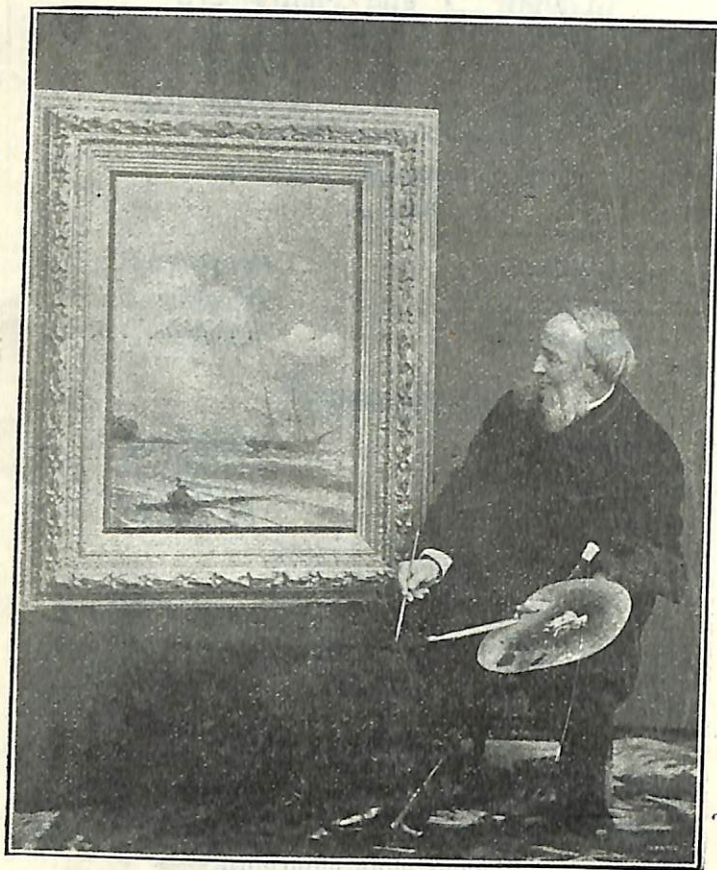
Սիրցնող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրցուցած, սիրցուցեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրցնելու, սիրցնելիք

Յովհաննէս Ա. Գլազովսի (ՏԽ՝ս էջ 194)

Վ. Իլիէւմին և իր մայրը (ՏԽ էջ 16)

ՀԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԲԻ

Յովհաննէս Այվազովսկի, հայ նկարիչը, ծնաւ 1817ին և մեռաւ 1900ին Խրիմի մէջ: Իր եղական և հօօր տաղանդը՝ ոչ միայն զինքը բարձրացուց Ռուսիոյ արքունիքին նկարիչը ըլլալու պատուոյն, այլ և նշանաւոր հանդիսացուց ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Իր ամէնէն մեծ յատկութիւնն էր լոյսին ազդեցութիւնները և փոթորկալից ծովուն տեսարանները պատկերացնել տարօրինակ ճարտարութեամբ: Բարիզի և Բեթերսպուրկի նկարչական արուեստահանդէսներուն մէջ իր ցուցադրած նկարներուն ամէնէն գեղեցիկներն են Ձմեռը Մեծ-Ռուսիոյ մէջ, Խրիմի ծովեզերքը, Մարիկը Սեւ Մոլոն ափունքին վրայ, Մարիկը Միջերկրականի մէջ, որոնք իր փառքն ու հարստութիւնը կազմած են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

379. Օրինակել այս հատուածը, եւ լուծել բոլոր թայերը:

380. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Նկարիչ, արքունիք, յատկութիւն, ազդեցութիւն, ճարտարութիւն, արուեստահանդէս, նկար, մրրիկ, փառք, հարստութիւն:

381. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անեղեւոյթները ենթակայ ընելով.

Կարդալ, խօսիլ, աղօթել, հաշուել, նկարել, ցուցադրել:

382. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ընդունելութիւն անցեալները սեռի խնդիր ընելով.

Խորոված, կարած, կոտրած, հիւսած, գրած, վճարած, դնած:

ՀԳ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

397. Բայերը յոժեղու համար պէտք է ցոյց տալ անոնց 1. Տեսակը, ըսելով թէ ներգործական են, չեզոք, կրաւորական կամ միադիւ, 2. Լծորդութիւնը, 3. Եղանակը, 4. Ժամանակը, 5. Թիւը, 6. Դիմիւր և 7. Ենթակալ:

398. Բային անեղեւոյթը կը լուծուի ցոյց տալով անոր նախադասութեան մէջ ունեցած պաշտօնը, այսինքն ըսելով թէ ենթակայ է, խնդիր կամ ստորոգելի:

399. Բային ընդունելութիւնները կը լուծուին ճիշդ գոյականներու և ածականներու պէս, ցոյց տալով անոնց պաշտօնները:

Լ Ո Ւ Ծ Մ Ա Ն Օ Ր Ի Ն Ա Կ

Բամբասելը	Նրգ. բայ, Ա. լծ. աներեւթ. ենթ. կը վնասէին:
աւելի	Մակբայ կը վնասէին:
(Նրկ.Լնդ.)բամբասողին	Հաս. ան. եզ. տրկ. բնթ. խնդ. կը վնասէին:
կը վնասէ	Չղք. բայ, Ա. լծ. սհմ. նրկ. եզ. Գ. դէմք:
քան թէ	Շաղկապ:
(Անց. ընդ.)բամբասուած	Որակ. ած. անձին ին:
Անձին:	Հաս. ան. եզ. տրկ. բնթ. խնդ. գորութեամբ կը վնասէին:

ՀԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄԱՆՈՒԿ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Կը պատմեն թէ Վիլհելմին, Հոլանտայի դեռատի թագուհին, իր մանկութեան մէջ անգլիացի վարժուհի մը ունէր, Ալպիոնի պառաւ աղջիկներէն մէկը անշուշտ, որ չէր կրցած իր համակրութեան արժանանալ: Ուստի առիթ կը վնասուէր միշտ փոքրիկ դժգոհութիւն մը պատճառելու անոր, սիրուն չարաճճի խաղով մը զոր այնքան վայելուչ կերպով գիտեն կատարել աշխոյժ մտքի տէր կանայք: Օր մը, վարժուհին պատուիրեց իրեն Եւրոպայի քարտէսը գծել. արքայազունն օրիորդը ահագին համեմատութիւններով նկարեց Հոլանտան, իր Պետութիւնը, մինչդեռ Անգլիան փոքրիկ կէտով մը նշանակեալ էր: Կրնաք երեւակայել Անգլուհւոյն միամիտ զայրոյթը:

Շ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

383. Օրինակել այս հատուածը, եւ նշանակել բացայայտեցներն ու բացայայտեալները.
384. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ կոչականները գործածելով.
Մայր, սիրուն աղջիկ, խեղճ տղայ, աղուոր կատու:
385. Խոնարհել այս հատուածին բոլոր բայերուն սահմանական ներկաները:
386. Նշանակել այս հատուածին բոլոր ածականներուն տեսակները:
387. Բացատրել հետեւեալ անունները մէյ մէկ բացայայտելով.

Սողոմոն, Աթենաս, Պիդատոս, Պոսիւէ, Սոկրատ, Ղաղար, Փարպեցի, Երուսաղէմ, Միքէլ-Անճէլօ, Դիոգենէս, Լնուսա Պոմպիլիոս, Ագաթանգեղոս, Նիւ-Եօրք, Կիւթէնպէրկ, Մովսէս Խորենացի, Քառմէն Սիլվա, Ալեքսանդրա Ֆետտորովնա, Յարութիւն Արքեպիսկոպոս Վեհապետեան, Բասթօն, Մաք-Քինլի, Գրեգոր Լուսաւորիչ, Սէն-Բեթերսպուրկ, Հիմալայա, Նիակարա, Մասիս:

ՀԳ. ԴԱՍ. — ԿՈՉԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՅԱՅԱՅՏԻՉ

400. Կոչական կ'ըսուի այն բառը, զոր կ'ուղղենք անձի մը կամ իրի մը, ինչպէս. հայր, տղա:

401. Կոչականը միշտ ուղղական հոլով կ'ըլլայ, և վրան չեշտ կ'առնէ. հայր, կը ներե՞ս ինձի: Կոչականը չեշտ չառնեալ երբ իրեն ընկերացող բառը չեշտ ունի. փրո՛ւն որդեակ, ո՛վ Տէր:

402. Կոչականը, իր ածականին կամ յատկացուցիչին հետ, եթէ ունի, միշտ երկու ստորակէտով կը բաժնուի իր նախորդ ու յաջորդ բառերէն:

403. Բացայայտիչ կ'ըսուին այն անունները որոնք մինակ կամ մէկքանին մէկտեղ, ուրիշ անունի մը ով կամ ինչ ըլլալը կը բացատրեն: Բացատրուած բառն ալ բացայայտաւ կը կոչուի: Երբ ըսեմ Լոնսոն, Անգլիոյ մայրաքաղաքը, Լոնսոն բացայայտաւ է և Անգլիոյ մայրաքաղաքը բացայայտիչ:

ՀԵՂԵՐԵՐՑՈՒՄ.— ՀԱՅ ԳԻՐԵՐԸ

Մեր հիմակուան գործածած տպագրական գիրերը թէպէտ Մեսրոպեան այբուքին կը կոչուին, սակայն Մեսրոպայ ձեւակերպած բուն գիրերը չեն. տասնըվեց դարէ ի վեր հետզհետէ կատարելագործուած են անոնք նոր ճաշակներու համաձայն: Մեսրոպեան գիրերուն ակզբնական ձեւը երկաթագիր կոչուած է, ու մինչև թ. դար գործածուած՝ գրեթէ անփոփոխ: թ. դարուն մէջ հնարուած է միջին երկաթագիրը, նախորդ տառերը քիչ մը կարճցնելով ու կարգի դնելով: Իսկ ԺԲ. դարուն մէջ, զանոնք ա՛լ աւելի կարճցնելով՝ կազմակերպուած է բոլորագիրը, որ հետզհետէ բարձրանալով՝ մեր այսօրուան գիրը եղաւ: ԺԲ. դարուն ատենները աւելցած են Մեսրոպայ գտած երեսուներկու տառերուն վրայ օ և ֆ գիրերը, որով այսօր երեսունըութնի հասած են անոնք:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

388. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել դերքայները:
389. Անբրեւոյթի վերածել այս հատուածին բոլոր բայերը:
390. Հոլովել այդ անբեւոյթները:
391. Գտնել հետեւեալ գոյականներուն բայերը, եւ գրել անոնց ներկայ ընդունելութիւնները.

Հանդարտութիւն, մրբիկ, անձրեւ, գոռում, հազ, կար, վարձք, վճարք, տպագրութիւն, ծալք, հիւսք, ձեւ, հովիւ, սանտր, ճառ, խնդիրք, թուիք, բաժանում

Դ Ե Ր Բ Ա Յ

ՀԵ. ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

404. Դերքայը թէ՛ բայ է թէ՛ գոյական:

405. Դերքայը չորս է. Անբրեւոյթ, տեսնել. Ներկայ ընդունելութիւն, տեսնող, Անցեալ ընդունելութիւն, տեսած, տեսեր. Ապառնի ընդունելութիւն, տեսնելոյ, տեսնելիք:

406. Անբրեւոյթը երբ իբրեւ գոյական գործածուի, թէ՛ յօդ կ'առնէ և թէ՛ կրնայ հոլովուիլ, ինչպէս.

Ուղղ. Հայց.	Տեսնել	Տրամիւս	Խաղալը
Սեռ. Տրակ.	Տեսնելու	Տրամիւս	Խաղալուն
Բաց.	Տեսնելէ	Տրամիւսէ	Խաղալէն
Գործ.	Տեսնելով	Տրամիւսով	Խաղալով

407. Բ. լծորդութեան մէջ իղ, նիղ, չիղ վերջաւորող անբրեւոյթները հոլովման ատեն իրենց վերջի ի գիրը եի կը փոխեն, ինչպէս. տրսմիլ, տրսմելոյ. խագնիլ, խագնելոյ, թոչիլ, թոչելոյ:

408. Ներկայ ընդունելութիւնը՝ տեսնող, անցեալ ընդունելութեան Ա. ձեւը՝ տեսած, և ապառնի ընդունելութեան Բ. ձեւը՝ տեսնելիք, կրնան նաեւ իբրեւ ածական գործածուիլ. իսկ երբ իբրեւ գոյական գործածուին, կրնան յօդ առնել և հոլովուիլ թէ՛ եղակիի և թէ՛ յոքնակի մէջ:

	Ներկայ ընդ.	Անցեալ ընդ.	Ապառնի ընդ.
Ուղղ. Հայց.	Տեսնողը	Տեսածս	Տեսանելիքդ
Սեռ. Տրակ.	Տեսնողին	Տեսածիս	Տեսանելիքիդ
Բաց.	Տեսնողէն	Տեսածէս	Տեսանելիքէդ
Գործ.	Տեսնողով	Տեսածովս	Տեսանելիքովդ

ՀԶ. ԲՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ՄԵՄՆ ՏԻԳՐԱՆ

Մեծն Տիգրան Հայոց ամէնէն նշանաւոր թագաւորներէն մէկը եղաւ: Նուաճեց Ասորիքը, Պաղեստինը և յունական բաղամթիւ քաղաքներ գրաւեց: Ինքզինքը կոչել կուտար Արքայից Արքայ: Չորս գահազուրկ թագաւորներ թիկնապահի պաշտօն կը կատարէին իր քով: Մեծն Տիգրան աստեղադարձ բարձր թագ մը կը դնէր գլուխը, ինչպէս կ'երեւայ իր դրամներուն վրայ: Իրեն դաշնակից էր իր աները Միհրդատ որ կ'իշխէր Պոնտոսի վրայ: Երկուքը միացած պատերազմեցան Հռոմայեցւոց դէմ և յաճախ յաղթեցին: Բայց երբ Միհրդատ իր Փառնակ զաւկէն մատնուած անձնասպան եղաւ, Տիգրան ալ ստիպուեցաւ դաշինք կնքել Հռոմայեցւոց հետ, և երկար տարիներ կառավարեց իր երկիրը՝ խաղաղութեան բարիքները վայելել տալով անոր:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

392. Օրինակել այս հատուածը, եւ յետոյ անցեալ ընդունելութեան վերածել բոլոր բայերը:

393. Այդ դերբայները խոնարհել էական բային հետ դասին մէջ ցոյց տրուած կերպով:

394. Բաղադրեալ ժամանակներ կազմել եւ խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով:

Սորված, սարսափած, գիտնալու, երթալու, կարգադրած, բացատրեր, լողացած, արգիւլած, կարգացեր, խօսելու:

395. Լուծել հետեւեալ խօսքերը:

Մեր ամէնէն ապահով բարեկամները մեր տաղանդներն են: Ամէնէն ծաղրելի մարդը ան է որ ինքզինքը կը գովէ, և ամէնէն ճանճրալին ան՝ որ իր վրայ կը խօսի:

ՀԶ. ԳՍՍ. — ԴԵՐԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼԸ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ

409. Անցեալ ընդունելութեան Բ. ձեւը՝ *սեսեր*, միայն իբր բայ կը գործածուի էական բային հետ, ինչպէս՝ *սեսեր եմ*, *սեսեր ես*, *սեսեր ե*, *ևայլն*:

410. Ապառնի ընդունելութեան Ա. ձեւը՝ *սեսնելու*, որ աներեւոյթին սեռականն է, թէ՛ իբրեւ բայ կը գործածուի էական բային հետ, և թէ՛ իբրեւ ածական՝ անուններու հետ, ինչպէս՝ *սեսնելու եմ*, *սեսնելու բան ե*. կարդալու *ես*, կարդալու *գիրք ե*. *լսելու ե*, *լսելու խօսք ե*:

411. Բաղադրեալ ժամանակներ. — Երբ դերբայներէն՝ անցեալ ընդունելութեան երկու ձեւերը՝ *սիրած*, *սիրեր*, և ապառնի ընդունելութեան Ա. ձեւը՝ *սիրելու*, էական բային հետ գործածուին, կը կազմեն բային պարզ ժամանակներէն տարբեր ժամանակներ, որոնք բաղադրեալ ժամանակ կը կոչուին, և հետեւեալներն են.

Սիրած, *սիրեր*, *սիրելու եմ*. *սիրած*, *սիրեր*, *սիրելու եի*. *սիրած*, *սիրելու կ'ըլլամ*. *սիրած*, *սիրելու կ'ըլլայի*. *սիրած*, *սիրելու եղայ*. *սիրած*, *սիրելու պիտի ըլլամ*. *սիրած*, *սիրելու պիտի ըլլայի*. *սիրած*, *սիրելու եղի՛ր*. *սիրած*, *սիրելու ըլլամ*. *սիրած*, *սիրելու ըլլայի*. *սիրած*, *սիրելու ըլլալ*:

412. Բաղադրեալ ժամանակներ կրնան կազմուիլ նաև կրաւորական, անցողական և բացասական բայերու մէջ, ինչպէս. *սիրուած եմ*, *մոռցուցած եմ*, *երգած չեմ*:

Երբ կայծակը ծառի մը վրայ իյնայ, նախ վերի ուսերուն կը զարնէ, յետոյ բունին կը հասնի և կը ճեղքէ զայն։ Ծառին փունջը անեղծ կը մնայ սակայն, այնպէս որ հոն թառող թռչուններն ու իրենց բոյները չեն վնասուիր բնաւ։ Ծառին դագաթը ելած մարդ մը նուազ վտանգի մէջ է կայծակի առնէն, քան թէ գետնին վրայ կեցողը։ Եթէ կոճղին մօտ գտնուի, շանթը կը թողու ծառը, և մարդուն վրայ կը յարձակի։ Վտանգաւոր է նաև տան մօտերը ճահիճ մը, առուակ մը կամ որ և է ջուր մը գտնուիլը, որովհետև շանթը անոր հասնելու համար տունին մէջէն կրնայ անցնիլ և հրդեհնիլ զայն։

Z R U Z U 6 9 6 6 R

396. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել մակրայները :

397. Մէյ մէկ խօսք շինել այս հատուածին մակրայներով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Երբ երկինք գողայ, անպատճառ տեղ մը
տնձրե կու գայ :

398. Հուժեղ այս հատուածին առաջին երեք նախադասութիւնները:

413. Մակրայ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք գործողութեան մը կամ վիճակի մը տեղը, կերպը, ժամանակը, քանակութիւնը ցոյց կուտան, ինչպէս. վերը կը պատկիտ, մինակ կը կենաւ, կանուխ կ'եղիւ, քիչ կը քննաւ:

414. Մալբայը բայի մը, ածականի մը կամ ուրիշ մակբայի մը հետ կը գործածուի, և անոնց իմաստին վրայ բան մը կ'աւելցնէ, ինչպէս. շաւ քնանալ, շաւ գեղեցիկ, շաւ կանուխ:

415. Մակբայները գլխաւորաբար չորս տեսակ են.
Տեղական, Որակական, Ժամանակական, Բանական:

416. Տեղականները գործողութեան մը կատարուած տեղը ցոյց կուտան, ինչպէս. ուր, ուրկէ, քովնի, հոն, հոս, մօտ, անդին:

418. Որակականներ՝ ցոյց կու տան գործողութեան կերպը, ինչպէս. հազիւ, սասիկ, բոնի, իրաւցնեկ, կամաւ, կամայ. ակամայ, կամաց, շուտ, գրեթե, ստուգիւ, չարաչար, հարեւանցի, գաղտուկ, ի սպառ, յաճախ, սեպ, յանկարծ:

418. Ժամանակակիցները գործողութեան ժամանակը ցոյց կուտան, ինչպէս. միշտ, երբեմն, երբեք, մերթ, մերթ ընդ մերթ, առ պիտի, ուշ, դեռ, կանուխ, արդեւ, առաջ, նախ, յետոյ, յաւիտեան, նախ եւ առաջ:

419. Քանակականները ցոյց կուտան գործողութեան չափն ու թիւը, ինչպէս. աւելի, ւնչ, պակաս:

ՀԸ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԾՆՈՒՆԴԻ ՎԱՐԴԵՐԸ

Դեկտեմբերի մէջին մէջէն
Տրտում վարդեր կը բողբոջեն,
Նըման աչքին արցունքով թաց
Զոր չի վառեր կեանքին նախանձ:

Արեւն անոնց բուրում չի տար,
Ոչ ալ գոյներ ոսկենըկար.
Բայց սիրտերուն ալ վշտայից
Դալուկն անոնց չաղդեր թախիծ:

Եւ քանի որ մատաղ գարուն
Նորարողբոջ հոգիներուն
Կը սահմանէ գեղն իր փայլուն,

Տառապողին համար, ո՛վ Տէր,
Թո՛ղ որ փթթին միշտ այդ վարդեր,
Այդ Ծընունդի տոգոյն վարդեր:

ԱՌՆՈՂՏ

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

399. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ստորագծել մակրայները:

400. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը:

401. Մէյ մէկ խօսք շինել գործածելով հետեւեալ մակրայները.
Վեր, գոնէ, մէկդի, ո՞ր տեղէն, կանուխկեկ, անօթի փորանց,

ի ծնէ, շատոնցունէ, անցեալները, պղտիկուց, մէկանց, ծայրէ
ի ծայր, գլուխ գլխի, մէկեկ մէկիկ, դէմ առ դէմ, հազիւ հազ,
առ առաւելն, չուզելով, գիշեր ցորեկ, մինչև որ, պարապ տեղը,
բառ առ բառ, փոխն ի փոխ, կոյրզկուրայն, ձեռքէ ձեռք, ծուռ
բուռնուռ:

ՀԸ. ԴՍՍ. — ՄԱԿԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (Շար.)

420. Կան նաև Հարցական, Հասասական, Ժրխ-
սական և Տարակուսական մակրայներ, ինչպէս.

Հարցական. — Ինչո՞ւ, ե՞րբ, մի՞թե, արդե՞օք, ևայլն:
Հասասական. — Այո՛, անշուշտ, հարկաւ, հապա՛, ևայլն:

Ժխսական. — Ամենեւի՛ն, ո՛չ, ո՛չ երբեք, բնա՛ւ, մի՛,
չե՛, քա՛ւ չիցի, ևայլն:

Տարակուսական. — Թերեւս, գուցե, արդե՞օք, մի՛
գուցե, եւայլն:

421. Կան Մակրայներ ալ, որոնք մասնիկներով
կը կազմուին.

422. Մակրայները կազմող գլխաւոր մասնիկները
հետեւեալներն են. ովին, պէս, բար, ակի, երեւ, օրեւ,
անց, ինչպէս. կամովին, մեծապէս, գլխաւորաբար, ան-
ցողակի, հայերեւ, զերազանցօրեւ, գիշերանց:

423. Ատոնցմէ դատ՝ կան նաև գոյականէ, ածա-
կանէ, դերանունէ, բայէ զանազան ձեւերով կազմուած
մակրայներ, ինչպէս. այսօր, վաղը, հերոս, խսիւ, սիրով,
փութով, դիւրաւ, արտօնօք, ասեմօք, ի սկզբան, հիմնուց,
ժամանակաւ, այգուն, հուսկ ուրեմն, ուր ուրեմն, կան-
խաւ, խկոյն, յանկարծ, մեկին ի մեկ, այսպէս, այդչափ:

424. Մակրայ են նաև բոլոր ածականները՝ երբ
բայի հետ գործածուին, ինչպէս. զուարթ խօսիլ, փաղր-
եղել, արագ քալել:

ՀԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿՐԿՆԱԿ ՅՈՒԼԵԱՆՆԵՐ

Այս տարի, 1913ին, աշխարհիս վրայ գտնուող բո-
լոր Հայերը կատարեցին կրկնակ Յոթելեաններ, Հայ
գիրերու գիւտին 1500ամեակին և հայ տպագրութեան
400 ամեակին առթիւ, Թուրքիոյ, ինչպէս Ռուսիոյ
մայր եկեղեցիներէն՝ մինչև գիւղական փոքրիկ մատուռ-
ներուն մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ, և
դպրոցական ու ժողովրդային խանդավառ հանդէսներ
տեղի ունեցան: Ի պատիւ այս մեծ տօներուն, ատենա-
բանները ճառեր խօսեցան, բանաստեղծները տաղեր
գրեցին, երաժիշտները երգեր յօրինեցին, նկարիչները
պատկերներ գծեցին: Այս վերջիններէն նմոյշ մըն է սա
խարք-քօսքալը որ կը ներկայացնէ Ս. Մեսրոպի գերեզ-
մանը Օշականի մէջ, և որ ծախուեցաւ ի նպաստ կըր-
թական դրամագլուխի մը ուսուցչանոցներ հիմնելու
համար:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

402. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս քերթուածը:

403. Արծակի վերածել այս քերթուածը:

404. Ըսել Թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ՝ առաջ, ետք, մօտ, հա-
կառակ, մակրա՞ են Թէ նախադրութիւն:

Միշտ հակառակ կը խօսիս ինծի: Բեզմէ ետք ես պիտի կար-
գամ: Առաջ դուն կե՛ր, ետք ես: Մօտ եկո՛ւր: Իրեն մօտ էի, երբ
նուազեցաւ: Ինչմէ առաջ մի՛ անցնիր:

Ն Ա Խ Ա Դ Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն

ՀԹ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

425. Նախադրութիւնը գործողութեան մը մէկ
պարագան կը ցուցնէ:

426. Նախադրութիւնը միշտ հոլովուած բառի մը
կ'ընկերանայ:

427. Նախադրութեան ընկերացող հոլովուած
բառը անոր խնդիրը կ'ըլլայ:

428. Նախադրութիւնները կրնան ամէն հոլովե-
րու ընկերանալ ուղղակիանէ զատ:

429. Նախադրութիւններէ ոմանք նախադաս և
ոմանք յեւադաս են:

430. Նախադաս նախադրութիւններէն փոքր մաս
մը միայն աշխարհաբարի մէջ կը գործածուին:

431. Նախադաս նախադրութիւններն են. առանց
որ կ'առնէ տրական հոլով, բաց ի՛ բացառական, դեպ ի՛
հայցական, գերք՝ հայցական, իբր կամ իբրեւ՝ հայցա-
կան, ինչպէս՝ հայցական, հակառակ՝ տրական, միևնջեւ՝
հայցական, փոխանակ՝ տրական, ի պատիւ տրական,
ի նպաստ տրական:

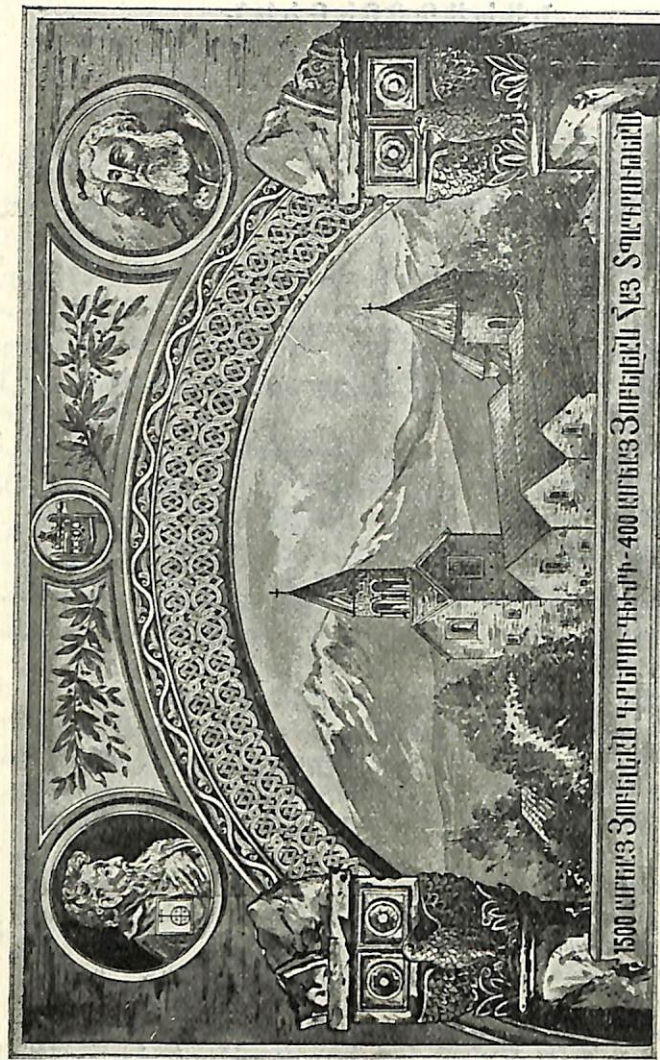
432. Յեւադաս նախադրութիւններն են.

Սեռական հոլովի ընկերացող առջեւ, ետեւ, վրայ,
սակ, ներքեւ, վերեւ, քով, դիմացը, տեղ, մեջ, մեջտեղ,
միջեւ, մեջքէն, շուրջը, թոյրտիքի, հետք, մօտք, առթիւ,
եղանակաւ, մասին, պատճառաւ, ձեռամբ, ձեռով, մի-
ջոցաւ:

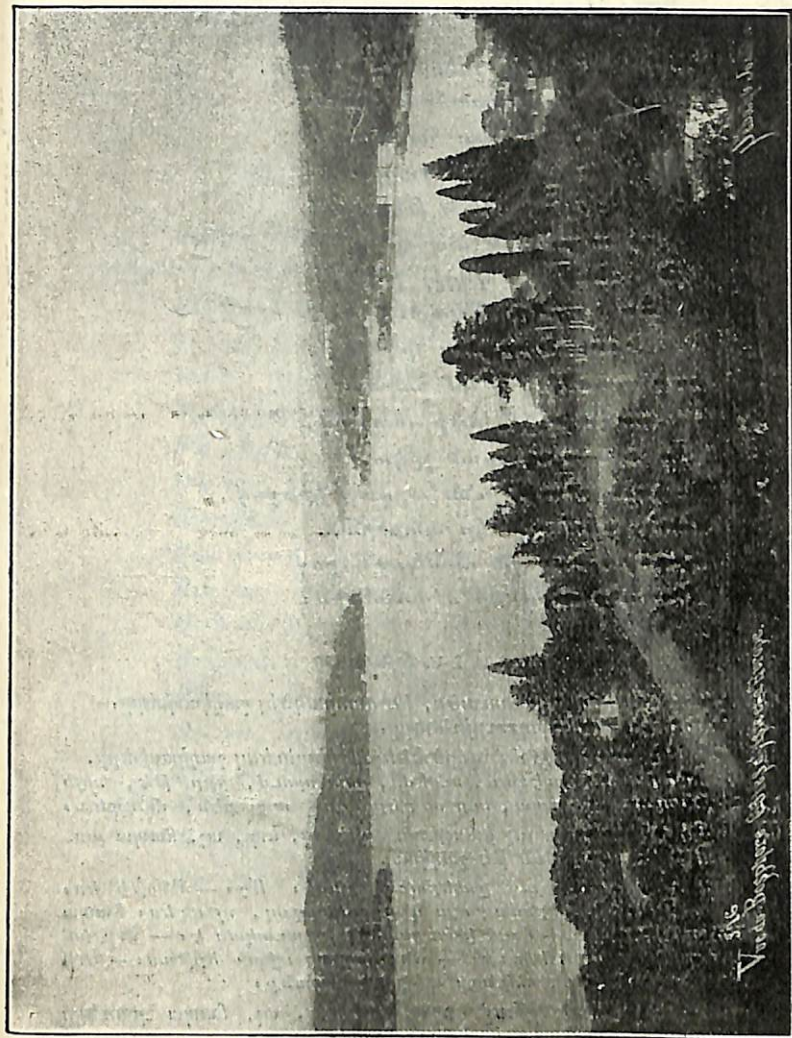
Տրական հոլովի ընկերացող. հաւնաւ, հետ, դեմ,
չափ, մօտ, պիտ, հակառակ, հաւեւնաւ, նման, հաւնա-
ձայն, հակոքայ:

Հայցական հոլովի ընկերացող. ի վար, ի վեր,
ի բուն:

Բացառական հոլովի ընկերացող. զատ, ի վեր, ետք,
առաջ, վար, ներս, դուրս, վեր, հետո, զադուր:

Umbulyi Umbony (Shu 1-2 206)

- ul_number (Stu t₂ 216)

Ժ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՇՊԱՐՏ ԿԱՂՆԻՆ

Ես կաղնի մ'եմ պերճ ու դալար,
Բարձր, հաստատուն և վընեմ.
Մեծ լեռներու հետ հաւասար.
Մրրիկն անգամ կը ծաղրեմ:
Արե, անձրե, ձիւն թէ քամի
Հըզօր տարրերն ապաքէն
Չեն յանդգնիր դպչիլ ինծի.
Ես չեմ վախնար կայծակէն:
Ես անասան չըքեղ կոթող,
Նաե պատնէշ մ'եմ հսկայ.
Աշխարհիս մէջ ինծի յաղթող,
Զիս տապալող բան չըկայ:
Սակայն բնութիւնն արդար կիրքով,
Անոնց դէմ որ կը պարծին,
Հըպարտ ծառին արմատին քով
Զետեղեց որդ մը մ'առանձին:

Շ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

405. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել շաղկապները.
406. Նշանակել նախադրութիւնները.
407. Մէյմէկ խօսք շինել՝ գործածելով հետեւեալ շաղկապները.
Քանի որ, թէպէտեւ, ուրեմն, ըստ որում, իբր թէ, նոյն
իսկ, մանաւանդ, հապա, ուր որ, երբ, ոչ ապաքէն, մինչդեռ:
408. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ ոչ, երբ, աչ, հապա բա-
ռերը մակրայ են թէ շաղկապ.
Կ'որդէ՞ք դուք ալ ընկերանալ ինծի. Ո՛չ. — Անթի՞ք ես.
Հապա՞: — Ոչ դուն կրնաս այս գիրքը կարդալ, ոչ ալ ես: Հապա
ո՞վ կրնայ կարդալ: — Շատ խօսեցար, աչ բաւական է: — Երբ իմ
գալս լսես, դուն աչ եկ'ուր: — Ե՞րբ դպրոց պիտի երթաս: — Երբ
տունէն դուրս ելաւ, ամէնքս ալ յուզուեցանք:
409. Մէյ մէկ խօսք շինել՝ գործածելով ոչ, աչ, հապա բառերը
իբրեւ մակրայ, յետոյ, իբրեւ շաղկապ:
410. Լուծել այս ոտանաւորին վերջին չորս նախադասութիւն-
ները.

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

Զ. ԴԱՍ. — ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՇԱՂԿԱՊՆԵՐ

433. Շաղկապ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք բա-
ռերն ու խօսքերը իրարու կը կապեն:

434. Գործածական շաղկապներն են.

Եւ, ու, աչ, անգամ,
Նաեւ, այլ եւ, իսկ,
Կամ, կամ թե, կամ... կամ...,
Թե, եթե, թե... թե...,
Թե որ, ինչու որ, որ,
Որովհետեւ, փասն զի, քանի որ,
Հաս որում, երբ, երբոր,
Ուր որ, մանաւանդ, սակայն,
Սակայն եւ այնպէս, այսու ամենայնիւ,
Արդարեւ, ապաքին,
Թեւեւ, թեպէտ, ոչ... ոչ...,
Չե թե, ոչ միայն,
Չե՞, ո՞չ ապաքին, հապա,
Քան, քանի,
Ուրեմն, նոյն իսկ,
Իբր թե, մինչ, մինչդեռ:

ՁԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄԻ՛ ՎԶԱՏԻՐ

Դարերով անրախտ, դարերով թըշուա՛ռ
Եզրայրս իմ խեղճո՛ւկ, դուն մի՛ վըճատիր,
Եթէ թըշամի, անգութ անարդար՝
Կը հալածէ գբեզ սև ճակատագիր:

Դուն մի՛ վըճատիր... Թո՛ղ խորին հաւատ
Դեռ սրտապնդէ հոգիդ վշտազին.
Շատեր քեզի պէս կ'սպասեն վըճատ.
Աղատիչ գարնան քաջ յաղթանակին:

Եւ ի՛նչ կը դառնար կեանքը մարդկային,
Երբ դառն օրերուն՝ փոթորկի նման
Ոսկեզօծ յոյսեր սիրտ չըյուզէին,
Հաւատքը զոհուէր յուսահատութեան:

ԱԼ. ՄԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆՐԱՆԱՆԳՆԵՐ

411. Օրինակել այս ոտանավորը, եւ ցոյց տալ մակրայները եւ շաղկապները՝ սկզբնատառերով:

412. Արծակի վերածել այս ոտանավորը:

413. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ մայնադրութիւնները գործածելով.

Վա՛յ, աւա՛ղ, բարե՛ւ, կեցցե՛, մեղա՛յ, երանի՛ թէ, մե՛ղք, Է՛հ, ա՛խ, ա՛յ:

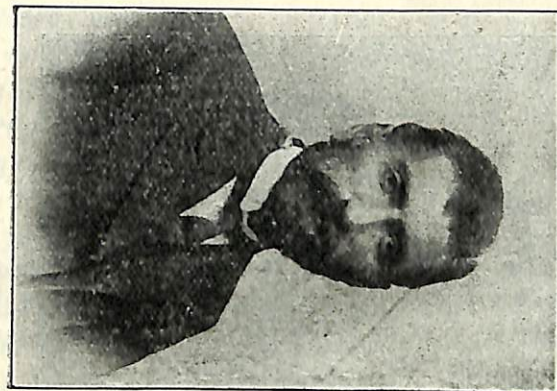
414. Լուծել հետեւեալ առածները.

Եթէ կ'ուզես թշնամի ունենալ, փոխ դրամ տո՛ւր մէկուն.
Համբերութիւն քարոզելը դէւրին է, բայց գործադրելը դժուար.
Բարեկամիդ սուտ գաղտնիք մը ըսէ՛. եթէ պահէ դայն, յետոյ
վստահէ՛ ճշմարիտ գաղտնիքը: Դուն գործդ պահէ՛, որ գործդ ալ
գբեզ պահէ: Գէշին ներելը՝ աղէկին վնասել է, Ան որ չէ կրցած
բարեկամ մը շահիլ, արժանի չէ ասրելու:

Թորն Զարդարեան
(ՏՄ ս էջ 216)

Թ. Վահագնի
(ՏՄ ս էջ 216)

ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԶՍ. ԴՍՍ. — ԳԼԽԱՒՈՐ ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

435. Զայնարկութիւն կ'ըսուի այն բառը, որ առանց խօսքին հետ կապ ունեւոր, կիրք մը՝ այսինքն վախ, ցաւ, բաղձանք, զղջում կամ բարկութիւն կը յայտնէ:

436. Դիտաւոր ձայնարկութիւններն են.

Ո՛հ, ա՛խ,

Վա՛խ, վա՛յ,

Վա՛հ, ա՛խ,

Ասիսո՛ւ, աւա՛ղ,

Եղո՛ւկ, բաք՛,

Ան՛ղֆ, մեղա՛յ,

Երանի՛ր քե, իցի՛ւր քե,

Ո՞ւր եր քե, ո՛վ,

Այ, հի,

Կեցցե՛ս, ապրի՛ս,

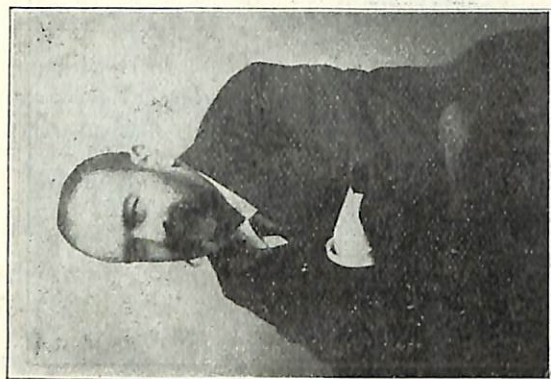
Բարե՛ւ, ողջո՛յն. եւայն:

437. Կան նաեւ գոյականներ. որոնք իբրեւ ձայնարկութիւն կրնան գործածուիլ, ինչպէս. զարնանֆ, երկի՛նֆ, անե՛ծֆ, եւայն:

438. Զայնարկութիւնները միշտ երկար կամ շեշտ կ'առնեն իրենց վրայ:

Գ. Դ. Դ. (ՏՄՍ Էջ 216)

Գ. Դ. Դ. (ՏՄՍ Էջ 216)

ՁԲ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ՎՈՍՓՈՐԸ

Վոսփորը որ կը միացնէ մարմարան սեւ ծովուն հետ խորունկ օձապտոյտ ծովն է կոստանդնուպոլսոյ մերթ տափարակ մերթ դարուվար յատակով իր ներհակ հովերէ ծնծուած ալիքները ահագին գետի մը կը նմանցնեն զինքը իր եղերքները լեցուն են եղեւիններով նոճիներով ձիթենիներով և միջերկրականի ղանաղան ծառերու անտառներով իր երեսուն գիւղերը որոնք իրենց նաւահանգիստները կը շարեն անոր նկարագեղ ափունքին վրայ իր ցիրուցան շէնքերը իր կապոյտ ջուրերը ափօսող շողենաւերուն եռուղեռումը աշխարհի ամէնէն եզական երեւոյթը կու տան իրեն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

415. Օրինակել այս հատուածը, եւ դնել հարկ եղած կեսադուրեան նշանները եւ գլխազիրները:
416. Գրել այս հատուածը ընդարձակելով:
417. Կեսադուրեան նշաններ եւ գլխազիրներ դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Գիտէ՞ք ով է յովհաննէս Թումանեան ուսանայ բանաստեղծ մըն է որ գեղեցիկ ոտանաւորներ գրած է եւ չեմ ձանձնար զինքը բայց կարդացած եմ լէոյի ուսանայ գրականութեան պատմութիւնը Թվատինցին խորքերոցի գրագէտ մըն է հայրենակից ուրբէն զարգարեանի որ ոչ միայն ազատամարտ օրաթերթին խմբագրութիւնը կ'ընէ այլև սքանչելի էջեր հրատարակած ցայգալոյս անուն հատորի մը մէջ:

ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՁԲ. ԴԱՍ. — ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

439. Կեսադուրեան նշանները հետեւեալներն են.
440. Բութ (') որ բառի մը վերջը կը դրուի զայն իր յաջորդէն զատելու համար, ինչպէս. վեր խօսած միջոցին՝ ճաշի զանգակը հնչուեցաւ:
441. Ստրակէս (,) որ գլխաւորաբար, խօսքին մէջ միեւնոյն պաշտօնը կատարող կրկնուած բառերը իրարմէ կը զատէ, ինչպէս. մոլախիւնոր, հրանունկը, ընձախոսը, շիկասակը քունաւոր բոյսեր են: Կը բաժնէ նաև այն նախադասութիւնները որոնք զիրար կ'ամբողջացնեն, ինչպէս. զարունը եկաւ, ձիւները հալեցան, լեռները կ'ընկնէին զարդարուիլ:
442. Միջակէս (.) որ ամբողջ խօսքի մը գլխաւոր նախադասութիւնները իրարմէ կը զատէ, ինչպէս. Ժամը երկուփին տուն հասանք. օդը անկարանած էր. Ժամ մը վերջը անձրեւ սկսաւ:

443. Վերջակէս (:) որ խօսքը ամբողջանալէն ետքը կը դրուի, ինչպէս. սուրակը շէնց, եւ շոգեւաւր ճամբայ ելաւ:

444. Չակէրս («») որ առաջ բերուած խօսքի մը սկիզբը և վերջը կը դրուի, ինչպէս. հայրս ըսաւ ինձի. «Հնազանդ եղի՛ր:»

445. Փակագիծ () որ նախադասութեան ան-
ջատ խօսքի մը երկու կողմը կը դրուի, ինչպէս. ես կը
կարծեմ թէ մարդ (եթէ կ'ուզէ ապրիկ) պիտի ե իր հաւոյժը
ստողջութեան զոհէ:

446. Անջատման գիծ (—), որ կը գործածուի
խօսակցութեան մէջ, ինչպէս. — Ո՞վ ըսաւ թէ ես անի-
րաւորքիւն ըրած եմ: — Ամէն մարդ:

447. Կոխման կէս (...), որ կը գործածուի
բառ մը կամ խօսք մը զեղչուած ըլլալը ցոյց տալու
համար, ինչպէս. նպուռը երգեց, պարեց եւ յեկոյ . . . :

Վ Ե Ր Զ

ՅԱՆԿ ԴԱՍԵՐՈՒ

Յառաջաբան

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻԲ

Բառ, վանկ եւ գիր	9
Առողանութիւն	11, 13
Ուղղագրութիւն	15
Տողադարձ	17
Արմատ, բարդ եւ ամանցեալ բառեր	19
Կորուսման եւ փոփոխման կանոն	23
Խօսքի մասեր	25
ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ	27
Անուններու տեսակները	27
Անուններու բիւր	29
Բացառիկ յոփնակիներ	31
Բարդ բառերու յոփնակիներ	31
Հոլովում	33, 35, 37, 39
Հասարակ անուններու հոլովումը	40, 41, 42, 43
Յատուկ անուններու հոլովումը	45
Յատուկ անուններու հոլովումը	46, 47
Անունին լուծումը	49
Յատկացուցիչ եւ յատկացեալ	51
Ենթակայ եւ բայ	53
Խնդիր	55
Սեռի խնդիր	57
Բնութեան խնդիր	59

Ենթակային եւ բային համաձայնութիւնը .	61
Բարդ գոյականներ	63
Ածանցեալ գոյականներ	65, 67
Նմանաձայն բառեր	69
Հոմանիւ եւ հակահիւ բառեր	71
ՅՕԴ	75
Որոշիչ յօդ եւ յօդով հոլովում	75, 77
Անորոշ յօդ	77
ԱԾԱԿԱՆ	75
Ածականին դերը եւ Տեսակները	79
Որակական ածական	81
Բարդ ածականներ	81
Ածանցեալ ածականներ	83
Յուցական ածական	85
Սացական ածական	87
Թուական ածական	89, 91
Անորոշ ածական	93
Ածականին լուծումը	95
ԴԵՐԱՆՈՒՆ	98
Դերանունին դերը	97
Անձնական դերանուն	97
Անձնական դերանուններուն հոլովումը	98, 99
Յուցական դերանուն	101
Սացական դերանուն	101
Յուցական դերանուններուն հոլովումը	102
Սացական դերանուններուն հոլովումը	102, 103
Յարաբերական դերանուն	105
Անորոշ դերանուն	107
Դերանուններուն լուծումը	109
ԲԱՅ	111
Նախադասութիւն	115, 117

Ստորոգելի	117
Բայ եւ ենթակայ	119
Բային խնդիրը	121
Սեռի խնդիր	121
Բնութեան խնդիր	123
Բային փոփոխութիւնները	125
Բայերուն եղանակները	127
Բայերուն կազմութիւնը	129
ԻԱԿԱՆ ԲԱՅ	130, 131
Բայերուն Տեսակները	133
Երեք լծորդութիւնները	135
Բայերուն վերջաւորութիւնները	139
Ա. Լծորդութիւն. — Սիրել	140, 141
Նել եւ ուղանել վերջացող բայեր	143
Բ. Լծորդութիւն — Խօսիլ	144, 145
Նիլ եւ չիլ վերջացող բայեր	147
Գ. Լծորդութիւն. — Կարդալ	148, 149
Նալ վերջացող բայեր	151
Ժամանակներու կազմութիւնը	153, 155
Կանոնաւոր, զարտուղի եւ անկանոն բայեր	157
Անկանոն բայեր	158, 159
Ուլ վերջացող բայեր	163
Թողուլ	164, 165
Զբօսնուլ	156, 167
Պակասաւոր բայեր	169
Միադեմ բայեր	171
Բացասական բայեր	173, 175, 177
Բացասական բայ. — Չսիրել	178, 179
Պարզ, ածանցեալ եւ բարդ բայեր	181
Կրաւորական բայեր	183
Կրաւորական բայ. — Սիրուիլ	184, 185

Անցողական Դբայեր	187, 189
Անցողական բայ. — Սիրցնել	190, 191
Բային լուծումը	195
Կոչական եւ բացայայտիչ	197
ԴԵՐՐԱՅ	199
Դերբային դերը եւ սեակաները	199, 201
Բաղադրեալ ժամանակներ	201
ՄԱԿՐԱՅ	203
Մակբային դերը եւ սեակաները	203, 205
ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ	207
Նախադրութեան դերը եւ սեակաները	207
ՇԱՂԿԱՊ	211
Գործածական շաղկապներ	211
ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ	215
Գլխաւոր ձայնարկութիւններ	215
ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ	217
Կետադրութեան նշաններ	217, 218

1. 2

8001

1
2

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0230871

5899